BIJDRAGE TOT DE KENNIS DER ROTTINEESCHE TONGVALLEN.

DOOR J. C. G. JONKER.

Reeds vroeger is er in deze Bijdragen op gewezen, dat de taal, gesproken op het eiland Rotti, in meerdere dialecten is gesplitst. Men zie de mededeelingen van D. P. Manafe, (uitgesproken Manafè, met den klemtoon op de laatste lettergreep), onder den titel «Akan bahasa Rotti», opgenomen in Bijdr. XXXVIII (pag. 636, volg.), en de opmerkingen van Kern bij de Nederlandsch-Rottineesche Samenspraken, (Bijdr. XLII, pag. 71 vlg.). In mijn Rottineesch Wdb., volgens het dialect van Termanu of Pada, zijn ook opgenomen de afwijkende woordvormen, voor zooverre zij niet uit regelmatige, aldaar opgegeven klankveranderingen voortvloeien, benevens de mij bekende bijzondere woorden, eigen aan de overige tongvallen, Tevens heb ik aldaar in het Voorbericht medegedeeld, dat mij meerdere tongvallen slechts zeer onvolledig bekend zijn, alleen uit enkele, daarin opgestelde kleinere verhalen en vertalingen, benevens de terzelfder plaatse genoemde lijsten; mijne kennis bepaalt zich dus tot enkele feiten, welke ook uit het geschreven woord kunnen blijken, (al heb ik, althans de meeste der van het Termanusch afwijkende dialecten, wel eene enkele maal hooren spreken), betreffende klankverschijnselen, grammaticale bijzonderheden en afwijkingen in het woordgebruik. Gelijk de laatste in het Wdb. zijn opgenomen, worden al wat mij omtrent de bijzondere klankverschijnselen en de, met enkele uitzonderingen, niet groote of talrijke verschillen van grammaticalen aard, welke de overige tongvallen tegenover het Termanusch vertoonen, in de thans ter perse zijnde Sprk. besproken. Bij den tegenwoordigen stand onzer kennis blijft dus nog alleen over eene samenvatting der uitkomsten, ten einde den onderlingen graad van verwantschap dezer dialecten te bepalen, hetgeen hier in het kort zal beproefd worden. De eigenlijke bedoeling dezer bijdrage tot de kennis

der Rottineesche tongvallen is de publiceering der bovengenoemde verhalen en vertalingen, als noodzakelijke completeering van het elders geleverde, ten einde zoo den weg te effenen voor eene latere meer nauwkeurige en meer grondige bestudeering dezer dialecten.

In zijn bovengenoemd stuk «Akan bahasa Rotti» onderscheidt Manafè 9 dialecten: 1. dat van Ringgou of Renggou, gesproken in de landschappen Ringgou (eigenlijk volgens den eigen tongval Raikou, elders Rainggou of Lainggou genaamd), Òepao en Landu; 2. dat van Bilba gesproken in de landschappen Bilba (eig. Belubá), Diu en Lelenuk; 3. dat van Korbaffo (eig. Kolo-bafo of Korobafo), gesproken in het gelijknamige landschap; 4. dat van Tërmanu of Tärmanu, gesproken in het eigenlijke Tërmanu (Pada), voorts in Keka en Talae; 5. dat van Bokai, gesproken in het landschap van denzelfden naam; 6. dat van Baä, gesproken in Baä en Lòle; 7. dat van Dengka, gesproken in Dengka (Dengga, Denga) en Lelain; 8. dat van Ti gesproken in het gelijknamige landschap; 9. dat van Òenale, gesproken in Òenale en Dela.

De eerste 5 worden gesproken in dat deel van het eiland, wat de Rottineezzen Oost-Rotti noemen, de laatste vier in West-Rotti. Eene zelfde onderscheiding wordt door meerderen gemaakt, alleen wordt gewoonlijk Lòle als een van Baä verschillende tongval opgegeven. Door sommigen worden evenwel veel meer dialecten opgesomd, ook kan de indeeling wel verschillen, en wordt Bokai wel eens tot Bilba gerekend.

Het is natuurlijk in het algemeen moeielijk of niet te zeggen, hoe groot de afwijkingen moeten zijn, welke de in een gedeelte van een land gesproken taal tegenover die in eene andere streek vertoont, dat zij met recht als een afzonderlijk dialect kan beschouwd worden. Neemt men elk verschil in woordgebruik en wijze van spreken, wat betreft de toonhoogte of het tempo¹, enz. in aanmerking, dan zal men stellig in het Rottineesch nog veel meer tongvallen kunnen onderscheiden. Bestempelt men met den naam dialect alleen die afdeelingen, welke zich onderscheiden door grootere verschillen, die blijken uit de klankverschijnselen of uit de grammatica, hetzij te zamen of afzonderlijk, dan kan gezegd worden, dat de 9 door Manafè

¹ Vgl. Manafè l.l.: Lelenuk punja lagu sarupa dëngan Bilba dan Diu, akan tètapi Lelenuk bërtjakap lëbih ladju dari Diu dan Bilba.

opgesomde, wel-aan de vereischten voldoen, al zijn de verschillen nu niet overal even groot, terwijl daarentegen, om een voorbeeld te noemen, de taal, gelijk zij in Keka gesproken wordt, welke door sommigen als een afzonderlijk dialect wordt beschouwd, niet op dezelfde wijze als bijv. die van Ringgou, of zelfs die van Korbaffo tegenover het Termanusch, gesteld kan worden, maar alleen als een onderdialect van het laatste te beschouwen is; eene fijnere onderscheiding dus, welke voorloopig verwaarloosd kan worden. Evenwel niet altijd, waar Manafè de taal van meerdere landschappen tot een zelfde dialect brengt, is daarin alles zoo geheel en al hetzelfde. Zelf zegt hij, dat de uitspraak van sommige woorden in Òepao, Ringgou en Landu verschillend is, en geeft als voorbeeld het woord voor «paard» (Term. *ndala*), dat in Òepao: *rara*, in Ringgou: *dara*, in Landu: *ndara* luidt.

Neemt men nu in aanmerking, dat elke Ringgousche *nd* in een woord in het Òepaosch regelmatig tot *r* wordt, (bijv. Òepao *bara* = Ringgou *banda* = Term. *bana* *dier*), dan zou men kunnen vragen, waarom de taal van Òepao niet evengoed als bijv. die van Bokai als een afzonderlijk hoofddialect wordt beschouwd, (de juiste verhouding tusschen het Landusch en het eigenlijke Ringgousch is mij niet bekend; uit hetgeen Manafè opgeeft, schijnt te blijken, dat het Landusch vóór aan het woord, in overeenstemming met het Term., eene *nd* behoudt, terwijl die in het Ringgousch tot *r* wordt, als: Landu, Term. *ndia* = Ringgou *ria*, hij). De oorzaak, waarom dit niet zoo is, is gemakkelijk na te gaan. De taal, gelijk zij in de drie genoemde landschappen gesproken wordt, onderscheidt zich opvallend van die van het overige gedeelte van Rotti door de *k*, welke in de plaats gekomen is van eene *ngg*¹ (soms verlopen tot *ng*) elders, wat haar, voor iemand uit eene andere streek, een vreemd voorkomen geeft. Belangstelling voor zulke zaken, als de verdeeling der taal in tongvallen, komt tot dusverre wel nagenoeg alleen voor bij sommigen in Termanu en Baä, (ook Manafè is uit Baä afkomstig); voor hen moesten de overige afwijkingen wel nauwelijks in aanmerking komen.

Ware de onderscheiding uitgegaan van iemand afkomstig uit

¹ Nam. de *ngg*, welke eens algemeen Rottineesch moet geweest zijn; over de eigenlijke waarde wordt in de Spk. gesproken. Ditzelfde geldt wanneer er beneden sprake is van de *nd*, *mb*, *mp* of *p*.

Ringgou, bijv., dan zouden denkelijk het Ringgousch, Òepaosch en Landusch als hoofd-dialecten vermeld en mogelijk omgekeerd eenige andere uit de opsomming vervallen zijn.

Reeds is gezegd, dat de meesten de taal van Lòle als een afzonderlijk dialect beschouwen; dit geschiedt zeker te recht. Waarom Manafè dezen tongval eenvoudig bij Baä brengt, is mij niet duidelijk; men zou haast denken alleen om het taalgebied van Baä, dat in vergelijking met dat van Termanu gering van omvang is, wat meer uitgebreidheid te geven. Mij is het betrekkelijk laat eerst duidelijk geworden, dat de taal van Lòle werkelijk als een afzonderlijk dialect, niet als een sub-dialect beschouwd moet worden, zoodat ik niet in het bezit ben van stukken in dat dialect gesteld; over de voornaamste kenmerken zie voorts hieronder.

Evenwel, al moge het Òepaosch een afzonderlijk dialect genoemd worden, zoo staat het toch zeer dicht bij het Ringgousch; eveneens staat de tongval van Lòle zeer na aan dien van Baä; en al is het mogelijk, dat ook de taal van een of ander der overige landschappen, welke door Manafè tot eene der boven-opgesomde dialecten wordt gerekend, bij nadere bekendheid zou blijken soortgelijke afwijkingen te vertoonen, zoo is het toch met groote waarschijnlijkheid te vooronderstellen, dat ook zij dan zal blijken zeer nauw verwant te zijn met het dialect, waartoe zij in de door Manafè opgestelde verdeeling gebracht is, zoodat deze voor eene bespreking van hun onderlingen graad van verwantschap geheel voldoende is.

Reeds bij eene oppervlakkige beschouwing der Rottineesche dialecten valt het op, dat een gedeelte daarvan den *r*-klank mist, en daarvoor steeds eene *l* bezigt, terwijl in een ander deel de *r* naast de *l* is behouden; men kan de eerste dus onderscheiden met den naam van *l*-dialecten, terwijl men dan de andere bij verkorting met de benaming van *r*-dialecten kan bestempelen, al is deze naam ook eigenlijk onjuist, (werkelijke *r*-dialecten, dus zulke, welke alleen eene *r*, geen *l*, kennen, komen niet bij het Rottineesch, wel bij het Timoreesch voor).

Het ligt voor de hand, dat men begonnen is de dialecten te onderscheiden naar het al of niet voorkomen van de *r*, vgl. de opmerkingen van Kern bij de bovengenoemde Ned. Rott. Smspr. Bij eene nadere bekendheid met de verschillende dialecten, blijkt evenwel al spoedig, dat deze onderscheiding met hun graad van verwantschap niets te maken heeft. Het duidelijkste

komt dit uit bij de tongvallen van Dengka en Òenale. Deze beide vertoonen de grootste verschillen met wat men de (uit de dialecten geabstraheerde) algemeene taal mag noemen en komen in die afwijkingen nagenoeg altijd overeen; zij zijn dus nauw verwant; evenwel behoort het eerste tot de *l*-, het tweede tot de *r*-dialecten. Ook de overige *r*-dialecten, namelijk dat van Ti en dat van Ringgou, (met het Landusch en Òepaosch) staan duidelijk verder van elkander dan van sommige *l*-dialecten, en evengoed doet zich het omgekeerde geval voor. Neemt men in aanmerking, dat de *l*-dialecten in geographisch opzicht een aaneengesloten geheel vormen, terwijl de *r*-dialecten geïsoleerd voorkomen aan het Westelijk (en Zuid-Westelijk) en Oostelijk uiteinde van Rotti, (benevens op Landu), dan maakt dit waarschijnlijk, dat het verlies van de oorspronkelijke *r* op het grootste deel van het eiland ontstaan is door inwerking der dialecten op elkander, al zal nu wel niet, of moeielijk na te gaan zijn, van waar deze neiging uitgegaan is. De aanleg was natuurlijk overal aanwezig, blijkens dezelfde verwarring van *l* en *r* in het verwante Timoreesch.

Gelijk gezegd is, vertoonen de dialecten van Dengka en Òenale de grootste afwijkingen, en wel in verschillende opzichten. In de eerste plaats komen er afwijkingen voor van grammaticalen aard. Terwijl bijv. overigens op geheel Rotti een werkwoord op de volgende wijze vervoegd wordt, als: afada of kafada, (ik zeg), mafada, (gij zegt), nafada, (hij zegt), tafada, (wij, inclus., zeggen), mafada, (wij, exclus., zeggen), mafada, (gijl. zegt), lafada of rafada, (zij zeggen), luidt de vervoeging in genoemde dialecten: ufade, mufade, nafade, tafade, mifade, mifade, D. lafade, Òen. rafade. Duidelijker nog komt het verschil uit, als het verbum van een prefix voorzien is, door zekere vocaal-harmonie, dewijl de vocaal van het prefix de kleur van het voorafgaand pronomen aanneemt, dus naast amanasa of kamanasa, mamana, namanasa, tamanasa, mamana, mamana, lamana of ramanasa (ik ben toornig, enz.), elders: umunasa, mumunasa, namanasa, tamanasa, miminasa, miminasa, lamana of ramanasa. Hoewel natuurlijk de vormen, (zonder prefix), in de overige dialecten, oorspronkelijk identiek moeten geweest zijn met die in Dengka en Òenale, staan deze tongvallen hierin toch op een ander standpunt van ontwikkeling, en wel

op dat, waarop zich ook het Timoreesch bevindt. Als partikel tot aanduiding van den verleden tijd wordt overal op Rotti, (behalve in Ti), sò gebezigd, doch in D. en Òen. luidt dit ena in overeenstemming met Timoreesch en. Tot vorming van verbale substantieven dient in D. en Òen. ook nog de toevoeging van eene *t*, in overeenstemming met het Timoreesch, terwijl elders op Rotti, (de *s* buiten rekening gelaten), alleen de *k* of de daaruit ontstane ingeslikte medeklinker daartoe dient, (bijv. nanát, voedsel, elders: *nanaïk*, *nanaā*, *naná*, van *naā*, *nā*, hij eet). Het volledige voornw. van den 3^{den} pers. enkelv. luidt in D. en Òen. eni, (Tim. in), en de niet nadrukkelijke objects-vorm daarvan *e*, (Tim. idem), terwijl zij overal elders op Rotti respectievelijk *ndia*, (*lia*, *ria*) en *-n* (*na*) luiden. Ook bij den vorm van andere pers. voornw. komt overeenstemming met het Timoreesch voor, bijv. hita, Tim. hit, overal elders ita, wij (inclus.); hai, Tim. idem, op Oost-Rotti steeds ami, wij (exclus.); hò, Tim. idem, elders ò of kò, gij; hei, Tim. hi, op Oost-Rotti steeds emi of kemi, gijl. Terwijl overal elders op Rotti als partikel voor de ontkenning ta gebezigd wordt, luidt dit in Dengka ngga = Timoreesch ka, (Òenale heeft hier, in afwijking nda). En zoo zouden er, op wat men tot grammaticaal gebied kan rekenen, nog meerdere verschillen vermeld kunnen worden.

Daargelaten de klanken, welke ook in de overige dialecten kunnen verschillen, zijn aan D. en Òen. bijzonder eigen de *l* (in Òen. *r*), waar de overige tongvallen *d* vertoonen in overeenstemming met het Maleisch, tegenover eene Javaansche *r*, als in lua, rua, elders dua, twee; ale, are, elders hade, rijst, padi; enz. Vgl. Timoreesch nua, ane(l), enz. met de Timor. *n* uit *l*. Ook in meerdere andere gevallen komt de vorm van een woord in D. en Òen. meer overeen met den Timoreesch, bijv. fulu, Tim. funuf, haar, vederen; hau, (Tim. idem), boom, hout; ume, Tim. ume(l), huis, terwijl die woorden elders op Rotti buluk of bulu; ai of kai; uma, luiden.

Ook zijn D. en Òen. het rijkst aan eigen woorden, elders niet of althans alleen in een klein gedeelte van het eiland gangbaar, welke meermalen (doch volstrekt niet altijd) ook in het Timoreesch voorkomen. ¹

¹ Op te merken is, dat er ook een aantal met het Sawuneesch overeenkomende woorden voorkomen, (ofschoon ik uit dit feit nog volstrekt geen

Doch niettegenstaande deze afwijkingen is het type der taal, ook in D. en Oen., Rottineesch, en volstrekt niet Timoreesch; ook het grootste deel van den woordenschat is de algemeen Rottineesche.

Volgens de Rottineesche overlevering zouden zich op twee achtereenvolgende keeren, volksplanters op het eiland, dat voorheen onbewoond was, gevestigd hebben. De eersten zouden van Ceram over Timor op Rotti gekomen zijn en zich in het Westelijke deel van het eiland neergezet hebben, terwijl later het Oostelijke deel zou bevolkt zijn door nieuwe volksplanters, eveneens van of over Timor gekomen. Gelijk boven reeds gezegd is, onderscheiden de Rottineezen nog altijd een Westelijk en een Oostelijk deel van het eiland. De bewoners van het eerste worden genoemd: Hendak (of Henak, enz.) -ana-n, (wat volgens sommigen zou beteekenen: kinderen van Hendak, een der eerste volksplanters, terwijl zij volgens anderen dien naam zouden dragen, omdat zij een tijd lang hadden moeten leven van den pandanus: hendak, henak, enz.); die van het andere deel Lamak-ana-n, (dewijl zij zich een tijdlang met sprinkhanen, lamak, zouden hebben moeten voeden).

Men kan wel aannemen, dat er een kern van waarheid in deze overlevering schuilt, ook daarin, dat er oorspronkelijk verschil bestond tusschen de bewoners van West- en Oost-Rotti, wat, gelijk bij een bepaalden graad van beschaving reeds vanzelf spreekt, gepaard ging met verschil van taal. Naar alle waarschijnlijkheid is de bevolking van West-Rotti onder invloed gekomen van die van het Oostelijke deel, ook wat betreft hare taal, welke in elk geval, gelijk nu nog uit de afwijkingen te zien is, ofschoon meer naar het Timoreesch overhellende, toch zeer na verwant was aan die van de Oost-Rottineezen, gelijk ook overigens het Rottineesch en Timoreesch zeer dicht bij elkander staan. In een deel der landschappen heeft dientengevolge ook de taal geheel een Oost-Rottineesch karakter gekregen,

conclusie kan trekken), waaronder opmerkelijke, als bijv. monae, kapai, welke beide „groot” beteekenen, stellig het Saw. mone-ae, (eigenlijk: groot = volwassen—mannelijk), en kepai. Ook het Ringgousch heeft sommige woorden (doch van anderen aard) met het Sawuneesch gemeen, bijv. nafa = Saw. nawa, golf, (elders op Rotti li, ri, en D. lè, en On. rè.) Bekend is, dat op het eilandje Dao (of Ndao) nog een soort, onder invloed van het Rottineesch staand Sawuneesch gesproken wordt.

ofschoon er enkele bijzonderheden voorkomen, welke nog in verband staan met de taal van Dengka en Òenale, (vgl. beneden). En waar er aan den uitersten Westkant nog het meest van overgebleven is, is de invloed toch groot genoeg geweest, dat de eertijds verschillende taal, thans tot dialecten van de algemeene taal geworden zijn, en voor zooverre ik naar mijne gegevens oordeelen kan, schijnen meerdere van de meer gewichtige verschillen steeds meer uit te slijten. Evenwel moet de uitspraak van Manafè, dat elke Rottinees, van welk deel van het eiland ook afkomstig, de taal van iemand uit eenig ander gedeelte kan verstaan, wat de tongvallen van Dengka en Òenale betreft, toch altijd met eenige reserve aangenomen worden; trouwens ook in andere gevallen moet men de uitdrukking «dapat mengarti» niet al te letterlijk opvatten.

Vergelijkt men het dialect van Baä met dat van Termanu, wat nu eenmaal als het hoofddialect wordt beschouwd, ofschoon, gelijk doorgaans het geval is, de redenen daarvoor niet van taalkundigen aard zijn, dan blijkt 't, dat het daarvan al zeer weinig afwijkt. Afgezien van het voorkomen van enkele gewestelijke woorden, bestaat het verschil voornamelijk daarin, dat een oudere ngg in het woord, welke in het Term. tot ng moet worden, behouden is, en dat, waar in het Term. eene *p* voorkomt in overeenstemming met alle Oostelijke tongvallen, het Baäsch daarvoor meermalen eene *mp* vertoont, (in overeenstemming met de *mb* in Dengka en Òenale). Eigenlijke verschillen van grammaticalen aard zijn mij niet bekend; alleen wijst de vorm der voornw. *ai*, (wij, excl.) en *ei* (gijl.), tegenover *ami* en *emi*, *kemi* in de Oostelijke dialecten, door het verlies van de *m* meer op overeenkomst met D., Òen. *hai*, *hei*. Overigens weet ik geen andere punten van aanraking met genoemde dialecten, behalve, het niet zooveel beteekenende feit, dat meerdere gewestelijke woorden, welke overigens in Oost-Rotti niet gangbaar zijn, hier nog in overeenstemming met D. en Òen. voorkomen.

Het dialect van Ti vertoont nog andere punten van overeenkomst. Vooral van belang is, behalve de vorm der voornw. *ai*, *ei* als in Baä, het gebruik van *ena*, evenals in Dengka en Òenale, als partikel van den verleden tijd. Van geringer belangrijkheid is het ontbreken van *ndia* als aanwijzend voornw., wat overal in Oost-Rotti en ook in Baä voorkomt, (aldaar bezigt

men *ia*, *ndia* (of *lia* of *ria*), *na en èle*, in D. en Òen. alleen *ia en na*, in Ti *ia*, *na en èle*), en enkele andere meer. Op zichzelf beschouwd, kan men bij deze feiten evengoed aan invloed van het aan Ti grenzende Òenale, of het aan Baä grenzende Dengka denken; in verband evenwel met hetgeen boven gezegd is, wijzen zij eerder op een vroegeren toestand.

Overigens draagt ook het dialect van Ti, gelijk reeds gezegd is, een Oost-Rottineesch karakter, en vertoont het verder groote overeenkomst met het Baäsch. Het onderscheidt zich daarvan, behalve door het behoud der oudere *r* nog door dien ook eene *nd* in het woord, welke in het Baäsch, evenals in het Term. tot *n* wordt, gespaard is, en doordien de *mp* in Baä, hier *mb* luidt, (mogelijk kan ook het voorkomen van de *mp* in Baä, *mb* in Ti en ook in Dengka en Òenale, tegenover de *p* in geheel Oost-Rotti als punt van overeenkomst aangenomen worden; evenwel is in 't oog te houden, dat de *p* in het Term. enz., gelijk uit de Sprk. zal blijken, uit eene *mp*, *mb* ontstaan moet zijn). Eene groote afwijking schijnt de vorming van den derden pers. enkelv. bij de vervoeging der werkwoorden te zijn; in plaats van *nafada*, (hij zegt), gelijk in Baä, in overeenstemming met Term., luidt de vorm in Ti *ifada*; in plaats van *namanasa*, (hij toont), *iminasa*, dus met een soort vocaal-harmonie als in Dengka en Òenale.

Uit invloed van deze dialecten, of liever als een overblijfsel uit een vroegeren toestand, meer overeenkomende met dien als aldaar thans nog gevonden wordt, kan deze vorm niet verklaard worden, want ook in D. en Òen. luidt de vorm: *nafade*, *namanasa*, en dit is wel altijd zoo geweest, wat daaruit blijken kan, dat ook het Timoreesch hier alleen *na* bezigt. Ook de *i* in het prefix, in overeenstemming met wat voorafgaat, wijst niet bepaaldelijk op genoemde dialecten, maar deze neiging moet algemeen Rottineesch zijn, wat daaruit kan blijken, dat zoo het prefix *bè*, (het eenige, dat een andere vocaal dan *a* vertoont), vóór een ander prefix gehecht wordt, dit laatste ook in het Term. enz., de vocaal *è* aanneemt, bijv. *bekeesak* (d. i. *bè-kèesak*) ieder één, uit *bè en kaesak*, enz. Ook is uit het dialect van Ti-zelf, namelijk uit de onregelmatige werkwoorden, te zien, dat dit gebruik van *i* eene nieuw-vorming is, bijv. *naä*, hij eet, (oorspronkelijk *naá* uit **naká*, gelijk *uä*, ik eet, uit **uá*, **uká*), evenals in Term. enz. Een gelijksoortig ver-

schijnsel doet zich evenwel voor in Lôle. Aldaar wordt de 3 pers. enkelv. gevormd door *ni*, bijv. *nitoidoi-n-ala* (=Term., Baä *natoi doi-n-ala*) hij begraaft zijn geld; *nielak nò sao-n sò* (Term., Baä *naelak nò sao-n sò*), hij is gescheiden van zijne echtgenoot, of met een prefix: *nimilasi* (= *namalasi*) *sò*, hij is al oud; *musu-a nikidedeak* (= *nakadedeak*) *sò*, de vijand is reeds teruggetrokken; *ana ta nimbilani* (Term. *napalani*, Baä *nampalani*) *tao ndia*, hij durft dat niet te doen; enz. Daargelaten of *i* uit *ni* is ontstaan, dan wel een zelfstandig element is, zijn beide vormen toch stellig wel gelijkwaardig. Met *Ti* heeft het Lôlesch voorts gemeen het behoud van de *nd* in het woord, (bijv. *banda*, dier, *Ti idem*, Baä *bana*), alsook dat de *mp* in Baä, hier, evenals in *Ti*, *mb* luidt, (vgl. boven *nimbalani*, hij durft); voorts het gebruik van enkele bijzondere woorden, als *ua* (bijv. in: *au aheluk ua-n ana sò*, ik heb met hem afgesproken) = *ò* in Baä, Term.; *numa*, enz. (bijv. *ai dadi mima nusak esa bela*, wij zijn uit dezelfde stad geboortig) = Baä, Term. *nème*, enz. Daarentegen stemt het met Baä overéén, daargelaten dat het eveneens een *l*-dialect is, door het gebruik van *sò* als partikel voor den verleden tijd, van *ndia*, als aanwijzend voornw., (gelijk uit de bovenstaande voorbeelden blijkt).

Het vormt dus de verbindende schakel tusschen de tongvallen van Baä en *Ti*, tevens levert het wederom een bewijs, dat het al of niet gespaard blijven van de *r* bij de verwantschap geen gewicht in de schaal legt.

Van de Oost-Rottineesche dialecten onderscheidt zich dat van *Bilba* van het Term. in de eerste plaats, door verdere afslijting. Evenals in het Term. is de *ngg* in een woord tot *ng* geworden, maar ook vóór aan het woord, waar zij in het Term. gespaard blijft, luidt zij hier eveneens *ng*. Evenals in het Term. is de *nd* in het woord tot *n* geworden, maar terwijl zij vóór aan het woord in het Term. gespaard blijft, is zij hier overgegaan in *l*. Ten opzichte van de *p* staat deze tongval, trouwens evenals alle andere Oostelijke dialecten, op hetzelfde standpunt als het Term. Voorts duldt het *Bilbasch* geen hiaat; waar zoowel in het Term. als in het *Bilbasch* een medeklinker in het woord verdwenen is, en dit in het dialect van Term. (Baä, enz.) nog blijkt door de hiaat in de uitspraak tusschen beide klinkers, vloeien zij in den tongval van *Bilba* ineen, bijv. Term. *leä*,

vadem, (Mal. dëpa), in Bilba lea, en worden gelijke vocalen samengetrokken, bijv. Term. *naü*, hij eet, Bilba *nâ*. De *k* aan het slot van een woord in Term., (Baä, Ti), als eene echte *k* uitgesproken, wordt in Bilba tot den ingeslikten medeklinker of slot-hamza, komt echter voor het lidwoord en in andere gevallen weer te voorschijn, bijv. *manë* = Term. *manek* vorst, doch *manek-a*, de vorst, *manek-ala*, de vorsten; *nggapë* = Term. *nggapëk*, (wenken), doch *au nggapëk ana*, ik wenk hem; zoo ook de *k* in *ta-k-asa*, (van *ta*), zij zijn er niet; enz. (ik schrijf steeds naar de afleiding bijv. *manek-a*, de vorst, dat is *manek* + *a*; voor het Bilbasch zou het eigenlijk beter zijn *maneka* te schrijven, dewijl de *k* alleen door de volgende *a* weer te voorschijn komt; voor de duidelijkheid wordt evenwel de voor het Term. gebruikelijke schrijfwijze behouden). Ook een Termanusche (Baäsche enz.) slot-*s* gaat over in den ingeslikten medeklinker en komt voor een lidw. enz. wederom als *k* te voorschijn, bijv. *lâ*, (honger) = Term. *laäs*, met lidwoord *lak-a*, (Term. *laäs-a*); alleen in de constructie met de telwoorden, enz., als *ala* volgt, is de *s* bewaard gebleven, bijv. *dua-s-ala*, zij beiden, (daarentegen zonder *ala*: *duâ* = Term. *dua-s*). Daartegenover staat, dat in het Bilbasch eene oorspronkelijke *k* zoowel vóór aan het woord als in het woord, in vele gevallen is bewaard gebleven, waar zij in het Term., (ook in het Baäsch, enz.) ontbreekt. In grammaticaal opzicht onderscheidt het zich overigens slechts in zeer ondergeschikte punten van het Term. Ook in den woordenschat bestaat er weinig verschil; evenwel komen onder de gewestelijke woorden enkele voor, welke nogal een bijzonder karakter dragen, als: *dahena*, mensch, (terwijl dit in Term., Baä, Ti, ook *Dengka* en *Öenale hataholi* of *hatahori* luidt), *ubea* of *dubea*, wat? (Term., Baä, Ti: *hata*, waar? *bè*, waar, welk?); enz.

De dialecten van Korbaffo en Bokai staan tusschen het Termanusch en Bilbasch in. Beide hebben met het Bilbasch gemeen den overgang van eene Term. slot-*k* en slot-*s* in den ingeslikten medeklinker, welke van het lidw., enz., tot eene zuivere *k* wordt. In beide is in sommige gevallen de *k* beter gespaard dan in het Term., bijv. *kò*, (Bilba idem), *gij* = Term. *ò*; *kafada*, (Bilba, idem), ik zeg; *kuä*, (Bilba *kua*), ik eet = Term. *afada*, *uä*; evenwel veel minder dan in het Bilbasch, wel het meest in Bokai. Overigens verschilt het Korbaffosch

nagenoeg niet van het Term. In Bokai wordt nog in overeenstemming met het Bilbasch eene Term. *nd* vóór aan het woord tot *l*. In de beneden volgende vertaling blijft eene *ngg* vóór aan het woord, (zelfs in het woord, op de wijze van Baä: *sangga*, zoeken); in de lijst, waarvan in het voorbericht van het Wdb. sprake is, is elke *ngg*, evenals in Bilba, tot *ng* geworden en dit zal wel het juiste zijn, (aangezien ik daarvan evenwel geen volkomen vertrouwbare inlichtingen heb kunnen krijgen, is beneden in den tekst de *ngg* behouden). Zooveel is zeker, dat het Bokaisch iets dichter bij het Bilbasch staat dan het Korbaffosch; een hiaat en de uitspraak van twee opvolgende klinkers is evenwel ook in het Bokaisch bewaard gebleven. Ten opzichte van de in het Bilbasch voorkomende woorden van meer bijzonderen aard, als het woord voor «mensch», gaan beide met het Termanusch mede.

De meeste moeielijkheid voor de classificeering geeft het dialect van Ringgou en wat daarbij behoort. Van de tot dusverre besproken dialecten, Dengka en Òenale buiten rekening gelaten, bleek elk het naast te staan aan dat, wat ook in geographisch opzicht het naast staat: *Ti* het dichtst bij *Lòle*, dit wederom bij *Baä*, dit weder bij *Termanu*, dit bij *Korbaffo* en *Bokai* en deze twee bij *Bilba*. Te verwachten is dus, dat dit laatste wederom het naast bij het Ringgousch zal staan.

Ten opzichte van de klankverschijnselen kan dit evenwel niet gezegd worden. Wel vertoont het eene *p* voor de oudere *mp* of *mb* evenals het Bilbasch, maar dit heeft het gemeen met alle Oostelijke tongvallen. Maar de *k*, welke juist in het Bilbasch zoo menigmaal gespaard is, ontbreekt hier bijna overal, ook waar zij in het Term., enz., nog voorkomt.

Eene oorspronkelijke *ngg*, in Bilba steeds tot *ng* geworden, is hier daarentegen steeds overgegaan in *k*, zoodat bijv. een Ringgousch *ka* beantwoordt aan een Term. *ngga*, Bilba. *nga*, (los), een Ringg. *laka* aan een Term., Bilba. *langa*, hoofd, (terwijl in Term., Bilba. *ka* «bijten», *laka* «dwingen» beteekent, welke woorden in het Ringg.: *a*, *laä* luiden; eene zekere oefening om dit dialect te verstaan, is dus voor iemand uit een ander landschap wel noodig). In de behandeling van de hiaat in de uitspraak van twee opeenvolgende klinkers, hetzij deze ook in het Term. voorkomt of nieuw ontstaan is door wegvalling van een medeklinker, is dit dialect zeer onregelmatig.

Eene Term. slot-*k* is verdwenen, evenals in Bilba, komt zelfs niet voor een lidwoord, enz., te voorschijn; daarentegen is de *s* als sluiters gespaard. De eenige overeenkomst is, dat eene *nd* vóór aan het woord, welke in het Bilbasch tot *l* wordt, in Ringgou (met Òepao) als *r* te voorschijn komt, (in Landu evenwel blijft, volgens de opgaven van Manafè, de *nd* alsdan gespaard). In het woord evenwel, waar de *nd* van Baä enz., in de Oostelijke dialecten steeds tot *n* geworden is, blijft zij juist gespaard in het Ringgousch, (en wordt in het Òepaosch tot *r*). Ook de eigenlijke grammatica kan weinig opheldering geven, want in groote trekken, (en alleen zoo kan ik over de dialecten spreken), bestaat daaromtrent geen verschil tusschen het Term., Bilbasch en Ringgousch. Toch komen er enkele afwijkingen van ondergeschikt belang voor en daarin gaat het Ringgousch met het Bilbasch mede. Een voorbeeld is het volgende. In eene constructie als: *boa ò-fèk-a*, (de vrucht, welke *gij* geeft, de door *u* gegeven vrucht), wordt de samenstelling van het pronomen *ò* (*gij*) en *fè* (*geven*) in het Term. (Baä, enz.) door eene *k* gesloten, om haar bepaaldelijk als een nomen te kenmerken, dat als adjectief het substantief *boak* (vrucht) bepaalt, wat dientengevolge de sluitende *k* verliest; in het Bilbasch ontbreekt echter die toevoeging, zoodat men zegt: *boa kò-fè-a*, en zoo ook in het Ringgousch: *boa ò-fè-a*. Maar vooral in de van het Term. afwijkende woorden bestaat er groote overeenkomst tusschen het Bilbasch en Ringgousch; zoo heeft ook Ringg. *dahenda* (Òep. *dahera*) = Bilb. *dahena*, mensch, (elders *hataholi*, *hatahori*); Ringg. en Bilba *ubea*, (Ringg. *lubea*, Bilb. *dubea*), wat? (Term., Baä, enz. *hata*); voorts Ringg., Bilb. *bea*, waar? (overal elders *bè*); Ringg. *rène* = Bilb. *lène*, sawah, (Term. Baä enz. *hade-òe*); Rengg. *kaule* = Bilb. *ngaulè*, de nationale rondedans, (Term., Korbaffo, Bokai, Baä *eëä*, Dengka *heka*, Oenale *ekar*); Ringg., Bilb. *bolu*, weenen, (Term. enz. *ki*); vgl. voorts het Wdb. Ten slotte staat dan toch van alle andere dialecten het Bilbasch het dichtst bij het Ringgousch, al is de overgang niet zoo geleidelijk als elders.

De hieronder volgende taalproeven bestaan in de eerste plaats uit vertalingen. Het is noodeloos hier uit te wijden over de gebreken, waaraan dergelijke stukken plagen te lijden; doch

om gemakkelijk een algemeen denkbeeld te verkrijgen van de verschillende dialecten zijn zulke vertalingen van éézelfde stuk niet ongeschikt; daarenboven is van sommige dialecten geen of weinig ander materiaal aanwezig. De vertaalde stukken zijn de volgende:

De vertalingen in de 9 door Manafè onderscheidene dialecten van de «Hikajat boeroeng anoem dan koera²», zijn indertijd voor Holle vervaardigd.

Daarvan bestonden in sommige dialecten twee of drie bewerkingen, welke alle opgenomen zijn. Blijkbaar zijn evenwel niet al die bewerkingen rechtstreeks naar het Maleische origineel gemaakt, maar uit het eene dialect in het andere overgezet. Derhalve is wat bijeen behoort met eenzelfde cijfer van I tot IV gemerkt. Wat onder I en III behoort, is wel oorspronkelijk alleen overgezet in den tongval van Baä, terwijl van IV de Termanusche vertaling de grondslag is geweest; onder II komen er meer voor, welke, onafhankelijk van elkander, naar het origineel zijn vervaardigd, ofschoon ook hier niet alle. Dat het Maleische origineel nu juist zoo geschikt was voor het beoogde doel, althans wat de talen in het Zuid-Oosten van den Archipel betreft, kan niet gezegd worden; vooral sommige bewoordingen, als het herhaaldelijk terugkeerende «toewan hamba», enz., waren zeer geschikt, om het beeld van de taal noodeloos nog meer te bederven, dan dat bij vertalingen toch al het geval pleegt te zijn. Over het algemeen hebben de Rottineesche vertalers, de een meer, de ander minder, zich nog al niet al te slecht door de moeielijkheden heengeslagen. Met behulp van Rottineezen, uit de verschillende landschappen afkomstig, zijn deze vertalingen, zooveel mogelijk van fouten gezuiverd, zoowel in het algemeen als wat meer bepaaldelijk het aan een bepaald dialect eigene betreft, wat voor den eenen tongval gemakkelijker gelukte dan voor den andere, het minst wel voor dien van Bokai en Òenale; de bewerkingen in het Òenalesch waren trouwens bijzonder slecht; blijkbaar waren de drie bewerkers-zelf allen zeer slecht met dit dialect bekend. De bewerkingen in het Baäsch heeft Fanggidaj in orde gebracht en verschillen daardoor het meest van de oorspronkelijke opstelling, zoodat nu niet zoo duidelijk meer blijkt, dat deze de grondslag zijn geweest van al wat met I en III is gemerkt, wat trouwens eene zaak van geheel ondergeschikt belang is. Voorts is alles

overgebracht in de door mij gebruikelijke schrijfwijze en zijn ook de ontbrekende teekens, (bijv. tot aanduiding van eene hiaat in de uitspraak tusschen twee volgende klinkers, van den ingeslikten medeklinker in sommige dialecten, enz.), door mij, volgens de ontvangen inlichtingen, aangebracht. Het was noodeloos de overbekende Maleische tekst nogmaals te laten afdrukken, daarentegen zijn ter vergelijking ook de bewerkingen in het Termanusch opgenomen, ofschoon voor dat dialect aan dergelijke teksten geen behoefte meer bestaat; (de met II gemerkte, welke oorspronkelijk ontbrak, is naar het Baäsches origineel bewerkt).

Dan volgt eene vertaling in de genoemde dialecten, behalve in het Termanusch, Bokaisch en Õenalesch, van een stukje uit de «Beberapa tjeritera peroepamaän», waarvoor de Termanusche vertaling door Fanggidaj, benevens de Maleische tekst te vinden zijn in Bijdr. XLIV, pag. 668 (onder N° 10). Met deze vertalingen, waarvan in sommige tongvallen meer dan één opgenomen werden en welke onafhankelijk van elkander ontstaan zijn, is gehandeld als met de vorige.

Ten slotte volgen nog twee vertaalde stukjes in het dialect van Õenale, waarvan de Termanusche vertaling en de Maleische tekst te vinden zijn op blz. 672 (onder N° 12) en 686 (onder N° 23) van het genoemde deel der Bijdragen; de Termanusche bewerking heeft overigens ook hier geen invloed uitgeoefend. In tegenstelling met de bovengenoemde vertalingen in dit dialect schijnt de taal vrij goed te zijn; meerdere teksten, gesteld in dezen belangrijken tongval, heb ik niet machtig kunnen worden.

Dan volgen de oorspronkelijke stukken, waaronder ook voorkomt wat alleen oorspronkelijk is, in dien zin, dat het niet rechtstreeks vertaald is, in de dialecten van Baä, Ti, Korbaffo, Bilba, Ringgou en Dengka; alsook een stukje in het Õepaosch, (geplaatst achter die in het Ringgousch), benevens eenige spreuken, enz. in de dichtertaal, volgens de uitspraak van laatstgenoemden tongval; men beschouwe deze meer als toegift, aangezien de dichtertaal als een soort kunsttaal voor geheel Rotti dezelfde is; alleen spreekt ieder de woorden naar zijn dialect uit, waarom dergelijke stukken natuurlijk niet kunnen dienen om de dialectische bijzonderheden te doen uitkomen. Met uitzondering van het laatstgenoemde is met deze stukken

op dezelfde wijze gehandeld als met de vertalingen. Men kan daarbij nu eenmaal niet te werk gaan als met de uitgave van een stuk in de eene of andere litteratuur-taal. Met zeldzame uitzonderingen zijn de opstellers ook al zeer weinig gewend om hunne moedertaal op schrift te brengen, zoodat door het opschrijven allerlei vergissingen, uitlatingen, enz. voorkomen, waarvan de onveranderde wedergave volstrekt zonder eenig nut is. En wanneer het de kennis der dialecten geldt, komt hier nog iets bij; het aantal personen, die geschikt zijn om hulp te bieden, of in elk geval van wie men die geschiktheid en gezindheid daartoe te weten kan komen, is beperkt, en nu kan men soms in een of ander dialect alleen geschreven stukken krijgen van iemand, voor wien dit dialect wel zijne moedertaal is, maar die reeds lang in een landschap, waar men een ander dialect spreekt, gevestigd is; ook doet zich het omgekeerde geval wel voor, dat een stuk opgesteld is door iemand, gevestigd in het landschap, waar de tongval, waarin het geschreven is, gesproken wordt, doch geboortig uit eene andere streek. Ook in dit opzicht moesten wel eens veranderingen aangebracht worden, zoo dit althans mogelijk was; evenwel alleen daar, waar mij overtuigend bleek, dat de verandering ook tevens eene verbetering was, is zij aangebracht, anders is het oorspronkelijke behouden. Van enkele stukken, bijv. van die in het Bilbasch, kan met zekerheid gezegd worden, dat zij een zeer juist beeld van het dialect geven. Ook bij de oorspronkelijke stukken moet erop gewezen worden, dat de aanduiding van de hiaat in de uitspraak, enz., niet in het origineel aanwezig, maar door mij is aangebracht. Omtrent de bijgevoegde vertaling moet de gewone opmerking gemaakt worden: zij is ingericht op het verstaan der stukken; voor zooverre de verstaanbaarheid het eenigszins toeliet, is het oorspronkelijke op den voet gevolgd. Omtrent de stukken-zelf hier nog iets naders te zeggen, valt buiten mijne bedoeling.

Leiden, 12 April 1913.

VERTALINGEN.

Dialect van Termanu (Pada).

I.

Kolobaök-ala lò nggua-dano-a.

Fai makahulu-na-aa dano esa lòle-na nasala, nai dano ndia kolobaök dua lèo lai tale-la dalek. Kolobaök kaduak sila-aa latiak lò-aa nggua dano esa, dè lèo-lèo-ndia losa-aa fanu-na mai bòe ma-aa dano-a mada-n. Kolobaök kaduak sila-aa lafada nggua-a: «bó tia-ó! afi tao-n ana lèè, òe-dano-a mada-n sò, malòle lenak ita lali teni dano esa teu bai, fò ita sanga ita nanaä-nininu-n. Tè hu ami dale-ma hedis mahani ami laö ela ò. Hu ndia dè malòle-aa ami mò ò, fò-aa poï ò mu mamana maòek esa, fò ela ami dale-ma-aa loak-a. Ami mae la meni ò tè ami ta mabeï ka lou-ma fa, hu lou-ma matea. Lèo-ndia na ami hoï mala ai esa, fò-aa ò ka mahèle-n neu-aa talada-na ma ami meu peda-n bekeselik, fò-aa ami la meni-ò, tè sadi bòso ò huka bafa-ma poï ai ndia!» Bòe-ma nggua-a natá nae-aa: «emi mae lèo-bè sò na au tunga lèo-ndia». Dè manu-pui-la leni ai kekeük esa dè ala fè nggua-a ka. Bòe-ma kolobaök kaduak-ala leu ai-a peda-n bekeselik, dè-aa la leni-n losa nggòlok esa. Bòe-ma hataholi-la toä lò-n, hu lita nggua-a nai talada ma manu-pui-la lai ki kona-n. Dè basa hataholi sila eki ma totòko lima-n-ala. Bòe-ma nggua-a namanène hataholi sila-aa hala makalupu-n-ala dè nae-aa: «a tè-aa hataholi sila eki hata ndia?» Dè ana huka bafa-na bòe ma-aa ana tuda lèo dae mai dè mate-n. Tutuik ia natèè ndia.

II.

Tutui nggasa nò nggua dano.¹

Ala tui lèle ulu-na dano esa malòle-hík. Manu-pui nggasa dua lèo lai talate hu-na nai dano ndia. Nggasa kaduak sila

¹ In goed Rottineesch mag hier het lidwoord niet ontbreken; waar dit hier en elders het geval is, is dit navolging van het Mal. origineel.

latiak lò nggua-dano esa. Lèò lèmek ndia basa dò-na. Bòe-ma fanu-na mai dè dano ndia òe-na mada-n. Boè-ma nggasa kaduak sila kokolak lò sila tia-na lae: «bó tia-ó! dano ia òe-na mada-n sò, faik ia ita tao lèò-bè? Malòle lenak ata lali lèò dano fèèk teu, fò ela ata sanga hapu ita nanaä-na nai ndia. Tè hu au dale-nga hapu totoäk esa, hu au laõ ela au lamatua-nga nème ia. Hu ndia dè malòle lenak au ò au lamatua-nga fò poï-n neu mamana maòek esa, fò ela au dale-nga tesa-tama. Tè hu au nau la uni au lamatua-nga, tè ta bòle, hu au lamatua-nga lou-na matea, dè au ta bòle tutu uni-n. Makeneni-ma lèò-ndia sò na au hapu aäfik esa ia: au uni ai esa, fò au lamatua-nga ka neu talada-na. Deï ami dua-ng-ami laü neu ai ndia peda-n bekeselik, tè sadi au lamatua-nga bòso huka bafa-ma!» Bòe-ma nggua-dano ndia nakaheik nae: «malòle, lamatua-ng-ala lae lèò-bè sò na au tunga leò-ndia.» Bòe-ma nggasa sila leni ai kekeük esa mai, dè nggua-dano ndia ka neu ai ndia talada-na. Bòe-ma nggasa kaduak sila esa na laü neu ai ndia peda-n seli. Dè manu-pui sila la leu losa nggòlok esa bòe ma basa-basa hataholi-nggòlok ndia lakandá sota, hu lita manu-pui sila-la la lesik ki-kona ma nggua-dano ndia nesik talada. Bòe-ma basa-basa hataholi sila lasanggati ma ala totòko lima-n-ala. Dè nggua-dano ndia namanène hataholi sila eki lasanggati bòe ma natane nae: «basa-basa hataholi sila eki lasanggati hata ndia?» Dè ana bei huka bafa-na kokolak nae lèò-ndia bòe ma ana tuda dae mai dè mate-n. Tutuik ia li-na lèò-ndia.

III.

Tutui manu-pui anum-ala lò kea-òe-a.

Tutuik ia. Nai lèle makahulu-na-aa dano esa malòle-hík. Ma nai dano ndia manu-pui dua nade anum lèò lai-aa ai «taratai». Ma manu-pui kaduak sila-la-aa latiak lò kea-òe esa. Ma dò baük-a nò dedeäk-a lèò-ndia bòe ma-aa fanu-na mai, dè dano ndia òe-na mada-n. Boè-ma manu-pui kaduak-ala-aa lafada sila tia kea-òe-na: «tia-ng-ò-né, hata dadi ita besak ia fò-aa dano-a òe-na mada-sò-k-ana! Malòle ata lali teu dano fèèk esa, fò ela ata sanga nanaä-t-ala nai na. Tè-aa totoäk esa nai ami dale-ma noï sanga laõ ela-ng-ò. Hu ndia dé-aa malòle ami mò-ng-ò fò ami poï-ng-ò mu mamana maòek esa, fò ela ami dale-ma loak-a.

Ma tè ami sanga la mò-ngò, sè, ta bòle, fò ò lou-ma-aa kate-hík, dè ami ta ka mala fá-n. Ma lèò-ndia sò na-aa ami dedeä-m esa nai ia: muni ¹ ai esa mai, fò ò ka neu ai ndia talada-na ma ami esa na la nesik peda-n esa, tè sadi ò bòò huka bafa-ma nai ai ndia.»

Bòe-ma-aa kea-òe-a natà: «malòle, emi mae lèò-bè na au tunga-tunga mesan». Bòe-ma manu-pui sila-aa la-aa hoï lala ai kekeük esa, dè-aa kea-òe ndia ka nala-n. Bòe-ma manu-pui anum-ala-aa la leni-n esa na ai-a peda-n esa. Lèlek ndia manu-pui-la la losa hataholi nggòlo-n bòe ma-aa basa hataholi-la lakandá lita manadadik ndia, kea-òe-a la nesik talada ma-aa manu-pui dua lesik ki kona-n. Bòe-ma basa hataholi-la-aa lasa-nggati ma ala totòko lima-n-ala. Ma lèlek ndia kea-òe-anamànène hataholi-la lahala mue-mue bòe ma-aa natane: «basa hataholi sila-la-aa lasanggati hata». Bòe-ma lèlek ndia ana huka bafa-na bòe ma-aa ana tuda dae mai dè mate-n. Tutuik ia ana tao lèò-ndia.

IV.

Tutui manu-pui anum-ala lò kea-òe-a.

Fai makaulu-na nai dano malòle esa manu-pui dua nade anum lèò lai-aa ai esa nade tarate lain. Manu-pui kaduak sila-la-aa latiak lò kea-òe esa. Lèò-lèò-ndia dè-aa faik esa bòe ma-aa fanu-na mai, dè-aa dano-a mada-n. Bòe-ma-aa manu-pui kaduak-ala-aa lafada sila tia kea-òe-na lae-aa: «bó tia ó! ata tao lèè, fò-aa dano-a-aa mada ndè ia sò, malòle ata huka teu-aa seluk dano esa, fò-aa ata sanga nanaäk nai na. Tè-aa ami dale-ma-aa susa ta hi laõ ela-ng-ò. Dè-aa malòle ami mò-ng-ò, fò-aa poï-ng-ò mu mamana maòek esa, fò-aa ela ami dale-ma loak-a. Ma tè ami sanga la mò-ng-ò, sè ta bòle, fò ò lou-ma-aa kate-hík dè-aa ami ta bòle ka mala-n fa. Lèò-ndia na-aa ami mafada-ng-ò fò-aa hoï-má-aa ai kekeük esa, fò-aa ò ka neu-aa ai-a talada-na, fò deï-aa ami dua-ng-ami la meni-ng-ò esa na-aa neu-aa ai-a peda-n seli. Tè-aa sadi ò bòò huka-aa ò bafa-ma!» Bòe-ma-aa kea-òe-a natá: «malòle, emi mae lèò-bè, na-aa au tunga lèò-ndia». Manu-pui kaduak-ala-aa hoï lala-aa ai kekeük esa, dè ala fèn neu-aa kea-òe-a ka. Bòe-ma-aa manu-pui anum-ala-aa la leni-n esa na-aa neu ai-a peda-n seli. Lèlek ndia ala la losa-aa nggòlok esa bòe ma-aa hataholi-la-aa lakanae lita dè-aa ala heran tao

¹ Vertaald als imperatief: breng een stuk hout!

lèò-bè dè-aa kea-òe esa la nesik talada ma-aa manu-pui dua dè-aa esa la nesik ki ma-aa esa la nesik kona. Dè-aa hataholi-la-aa lasanggati ma-aa ala totòko lima-n-ala. Bòe-ma-aa kea-òe-a-aa namanène halak ndia dè-aa natane nae-aa: «basa-basa hataholi sila-la-aa lasanggati hata?». Lèlek ndia ana huka heni-aa bafa-na bòe ma ana tuda lèò dae mai dè-aa mate-n. Tutuik ndia ndè ia.

Dialect van Baä.

I.

Kolobaök-ala lò nggua-dano-a.

Makahulu-na dano esa lòle-na manaselik; nai dano ndia kolobaök dua lèò lai tale-la dalek. Dè kolobaök kaduak sila latiak lò nggua-dano esa, dè lèò lèmek ndia losa fanu-na mai bòe ma dano-a mada-n. Boè-ma kolobaök-ala lafada nggua-a lae: «bó tola-nò-ó! afi tao-n leò-bè fò dano-a mada-n sò, dè malòle ata lali seluk lèò dano esa teu, fò ata sangga ita nanaä-nininu-n nai ndia. Tè ai dale-ma toä mahani ai laö ela ò. Hu ndia dè malòle ai mò ò, fò ai mpoï-nggò mu mamana maòek esa, fò ela ai dale-ma loak-a. Ai mae la meni ò, tè ai ta ka mabeï ò lou-ma, tò ò lou-ma nèmpek-a. Lèò-ndia na ai haï-mala ai esa, fò ò ka mahèle-n neu talada-na, ma ai meu mpeda-n bekeselik, fò ai la meni-nggò tè sadi ò bòso huka ò bafa-ma mpoï ai-a!» Bòe-ma nggua-a natá nae: «neu, ei mae leò-bè na au tungga lèò-ndia». Bòe-ma mpuik-ala haï lala ai kekeük esa dè ala fè nggua-a ka ma sila leu ai-a mpeda-n bekeselik dè la leni-n. Dè ala losa nggòlok esa bòe ma hataholi-la lakandá sota hu lita nggua-a nesik talada ma mpuik-ale lesik ki kona-n. Bòe-ma basa hataholi sila eki ma ala totòko lima-n-ala. Dè nggua-a namanène hataholi-la lamue bòe ma natane nae: «basa-basa hataholi sila eki lèò-hatak?» Dè ana huka bafa-na bòe ma ana tuda lèò dae mai dè mate-n. Tutuik ia losa ndia.

II.

Nggasa-la lò nggua-dano-a.

(Hataholi manasulak nasafali tungga dedeä-kokola-hala-lí Baäk nade M. Toulasik.)

Lèle ulu-na ala tui dano esa malòle hiak. Dè nggasa dua lèò lème dano ndia lai ai lokopòk-ala ma latiak lò nggua-dano esa.

Dè lèo lèmek ndia basa dò-na. Bòe-ma fanu-na mai dè mada dano-a. Bòe-ma nggasa-la kokolak lò sila tia-na lae: «bó tia-ó, dano ia mada-n sò, dè faik ia ata tao-n lèo-bè» Malòle ata lali lèo dano fèèk esa teu, fò ela ata sangga hampu ita nanaa-na nai na. Tè ai hampu totoäk esa nai ai dale-ma, mahani ai laõ ela ò mème ia. Hu ndia dè malòle lenak ai mò-nggò fò ai mpoï-nggò mu mamana maòek esa, fò ela ai dale-ma loak-a. Ai sangga mae la meni-nggò, tè ò lou-ma matea dè ai ta tutu mala-n. Lèo-ndia sò na ai hampu aäfik esa nai ia; ai haï mala ai esa fò ò ka neu talada-na, befik-ò ai dua-nggai mafanggète meu ai-a mpeda-n bekeselik, tè sadi ò bòso ola heni-n. Bòe-ma nggua-dano-a nakaheik nae: «ei mae lèo-bè sò na au tungga lèo-ndia». Bòe-ma nggasa-la haï lala ai kekeük esa dè nggua-dano-a ka neu talada-na ma nggasa-la esa na neu mpeda-n seli. Dè mpuik sila-la leu losa nggòlok esa bòe ma basa hataholi-nggòlok ndia lakandá sota, hu lita mpuik sila la lesik ki kona ma nggua-dano-a nesik talada. Bòe-ma basa-basa hataholi sila lasanggati ma ala totòko lima-n-ala. Dè nggua-dano-a namanène hataholi sila eki lasanggati, bòe-ma natane nae: «hataholi sila lasanggati hata ndia?» Dè ana bei huka bafa-na kokolak nae lèo-ndia bòe ma ana tuda dae mai dè mate-n. Tutuik ia li-na lèo-ndiak.

III.

Tutui mpuì anum-ala lò kea-òe-a.

Bei-hata-na ala tui ui dano esa malòle-hiak, dè nai dano ndia mpuik dua nade anum lèo lai ai talate-la. Dè mpuik kaduak sila latiak lò kea-òe esa. Dè lèo lèmek ndia dò baü basa bè lèo-ndia, bòe-ma fanu-na mai, dè dano ndia òe-na mada-n. Bòe-ma mpuik kaduak-ala lafada sila tia kea-òe-na lae: «tia-nggò-né! faik ia hata dadi ita, fò mada dano-a sò. Dè malòle lenak ata lali teu seluk dano fèèk esa, fò ata sangga nanaäk nai na. Tè ai dale-ma toä, fò mahani ai laõ ela ò. Hu ndia dè malòle ai mò-nggò fò ai mpoï-nggò mu mamana maòek esa, fò ela ai dale-ma loak-a. A tè ai mae la mò-nggò bòe, tè fò ta bòle, fò ò lou-ma kate-hiak, dè ai ta ka mala-n. Na lèo-ndia sò ma ai aäfi-m esa nai ia: muni ai esa mai, fò ò ka neu ai ndia talada-na mai ai dua-nggai esa na la nesik mpeda-n esa, tè sadi ò bòso huka ò bafa-ma nai ai ndia!» Bòe-ma kea-òe-a natá nae: «hei, ei mae lèo-bè na au tungga-tungga mesan».

Bòe-ma mpuik-ala haï lala ai kekeük esa, dè kea-òe-a ka-ná neu talada-na. Bòe-ma mpui anum-ala la leni-n esa na nesik ai-a mpeda-n esa. Dè ala losa hataholi nggòlo-n bòe ma basa-basa hataholi sila lakandá sota lita manadadik ndia. Kea-òe-a nesik talada ma mpuik dua la lesik boboa-n bekeselik. Bòe-ma basa hataholi-la lasanggati ma ala totòko lima-n-ala. Dè kea-òe-a namanène hataholi-la mue-mue bòe ma natane nae: «basa-basa hataholi sila lasanggati hata?» Dè ana huka bafa-na bòe ma ana tuda lèo dae mai dè mate-n. Tutuik ia ana tao lèo-ndia.

Lafo-nusak-a nò lafo-nula-dalek-a, (vertaald door O. Nalley).

Faik esa lafo-nusak esa nahao tia-na lafo-nula-dalek esa; dè ana kalua basa-basa nanaä-nininuk-ala lème mamana-na mai, nanaä-nininu malada ana tao-s leu mamana laok nai hataholi uma-n talada-n. Dè lafo-la dua-s-ala lamahòko lala-n ana seli; tè hu dua-s-ala laä-linu lala talada bòe, ma uma-lamatuak-a mai dè dua-s-ala lalai sudi bebeï-n-ala lèo lafo-nusak-a mamana kekèke-na leu. Dè uma-lamatuak-a laö bòe, ma lafo nusak-a nae tia-na nae: «mai fò deak teu lèon fò teu taä heni ita nanaä-nininu nanaela-n-ala dei!» Tè lafo-nula-a nae: «lèon-a tia, au fali uü-nggau lèo au mamana-ngga nai nula dale u; mae nai na au nanaä-nininu-ng selak-a tèbe, kada-kada ai-dòk ma ai-okak, tè hu hataholi ta lausik ma ta lakabibík au».

Dialect van Ti.

I.

Korobakok nò nggua-dano.

Fai makahulu-na dano esa malòle hihiiek, nai dano na korobakok dua lèo rai tatalek-ara dalek. Korobakok kaduak-ara ratiak rò nggua-dano esa, dè lèo-lèo-ná losa fandu-na mai, bòe-ma dano-a mada-n. Bòe-ma korobakok kaduak-ara rafada nggua-a: «bó tia-lai-ó». duä tao-n lèo-bè, òe-dano-a mada-n ena, malòle ita lali teni dano esa teu bali, fò sangga ita nanaä-nininu-n tè hu ai dale-m-ara ra-sala mahani ai laö ela ò. Hu na dè malòle ai mò ò fò mboï ò mu mamana maòek esa, fò ela ai dale-m-ara loak-a. Ai mae lambu meni ò tè ai ta mabeï kiki rou-ma,

hu rou-ma matea. Lèo-ná na ai haĩ mala ai esa, fò ò kiki mahère neu talada ma ai meu suü-n bekaserik, fò ai lambu meni ò, tè bòso ò makambò bafa-ma mboĩ ai na!» Bòe-ma nggua-a natá nae «ei mae lèo-ná ena na au tungga». Dè mbuik-ara reni ai kekeük esa dè fè nggua-a kiki, Bòe-ma korobakok kaduak-ara na reu ai-a suü-n bekaserik dè lambu reni-n losa nggòrok esa. Bòe-ma hatahori-ra toä-n hu rita nggua-a nai talada ma mbuik-ara rai ki kona-n. Dè basa hatahori na-ra eki ma totòko lima-n-ara. Bòe-ma nggua-a iminène hatahori na-ra hara mamue-n-ara dè nae: «bae tòre! basa hatahori na-ra eki hata na?» Dè ikimpò bafa-na, bòe-ma tuda dae mai dè mate-n. Tutuik ia nduku na.

II.

Tutui mbui nggasa nò nggua, (vertaald door
J. H. Ohello).

Tutuik ia nai fai bakahulu-n, lilifuk esa lòle-n seli. Nai lilifuk na mbui nggasa dua ara lèo rai dano-mina-r dalek. Dè mbuik kaduak-ara ara tia-lai ro nggua esa. Lèo-lèok-a-ná bòe-ma, timu mai dè mada lilifuk na òe-n. Dè mbuik kaduak-ara rafada sira tia-lain, nggua na, rae: «tia-lai-é, tao lèo-bè ia, mada heni lilifuk na òe-n ena. Malòle ai lali seluk lilifuk fò ai sangga ai nanaä-m nai na. Tè ai dale-m sona, hu ai laõ ela tia-lai nai ia. Dè malòle ai mia tia-lai, fò ai mboĩ tia-lai nai mamana maòek, fò ai dale-m malòle fa. Ai mae lambu mia tia-lai, tè hu tia-lai rou-n matea, dè ai ta tutu mala-n. Buluk-ò lèo-ná, na dedeäk esa nai ia bali, ai meni ai keketuk esa, fò tialai kiki nai ai na talada-n, fò ai dua lambu, esa kiki suü-n bekeesak, tè tia-lai bòso ikimbò bafa-n!» Bòe-ma nggua ana ikiheik nae: malòle, ei mae lèo-bè-ò, au tungga dó.» Dè mbuik kaduak-ara reni ai kekeük esa mai, dè nggua na kiki nai talada-n, ma mbuik kaduak-ara, esa kiki suü-n bekaserik, dè ara lambu losa nggòrok esa. Dè basa hatahori rai nggòrok na, ara heran mète nggua na lambu nai talada ma mbuik kaduak-ara rai boboa-n ki ma kona. Dè hatahori-ra ara randu ma totòko lima-n-ar, bòe-ma nggua-a iminène ara ramue, dè nggua-a sangga itane nae: «hatahori-ra ara randu hata?» Bòe-ma bafa-n ikimbò dè ana tuda neni dae mai, dè ana mate. Tutui-n lèok-a-ná.

Lafo-uma nò lafo-telas, (vertaald door
J. H. Ohello).

Faik esa lafo-uma esa ihao ndia tia-lai-n lafo-telas esa, dè ana haï basa-basa nanaäk numa mamana-n dea mai, basa-basa nanaäk malada nenesadia-elak nai mamana laok nai hatahori uma-n talada-n. De lafo kaduak-ar na ramahòko ralan seli. Dè dua-s-ar bei raä-raä na tè tenu-uma na mai, dè lafo kaduak-ar na ralai reni nggafak reu dudi rai lafo-uma na ndunu-n. Dè tenu-uma na dea neu bòe, ma lafo-uma na nae ndia tia-lai-n nae: «mai ita dea teu fò taä tabasa ita nanaä-n nenenaä-elak na.» Bòe-ma lafo-telas iselu nae: «lèon-a lèo, au tia-lai-ng, fò au fali au mamana-ng u nai lasi dale; tèbe au nanaä-ng nai na sela-hiek, kada ai dòk-ar ma ai-okak-ar tè hatahori ta rai na, fò ara husi au ma rakatataük au.»

Sosoa-ndandá-n.

Mète-ma hatahori leò-laö-n nò hòko-dae ao-n tèbe, tè nò masoik ma masodak, bei malòle lena hatahori manggaresi lèò-laö-n nò dale sasonak.

Lafo-uma nò lafo-lena, (vertaald door A. Franz).

Neu faik esa bòe ma lafo-uma esa ihao tia-lai-na lafo-lena esa. Lafo-uma na haï nanaäk-ara ruma mamana-na, basa nanaä malada-malada-ra ana mbeda-s ara reu mamana malalaok ma masakendik nai hatahori uma-n talada-na. Dè lafo kaduak-ara na dale-n-ara ramahòko rala-n seli, a tè ara bei raä boè ma uma lamatua-n mai dè ara ralai toromu(?) reni lafo-uma na mamana kekèke-n dale reu. Ara nenène ma uma lamatua-n laö dea ¹ neu bòe ma lafo-uma kokolak nò tia-lai-na: «mai ita dea teu tabasa nanaäk fò ita-taä-elak!» Boè-ma lafo-lena natá: «lèon-a, au tia-lai-ng, au fali uni au mamana-ng nai-kada lasi talada-n u, tetèbes-ara nai na au nanaä-ng kada ai-okak-ara ma ai-dok-ara, tè hu nai na, hatahori ta husi ma ta ikitataük au.

Sosoa-ndandá-na, (nekesama-na, nekenesa-na ²)

Huk-ara bòe tèbe, mète-ma ita hambu nanaäk nò papakek basafai-n nò dale loak na malòle lena hambu basa-n tesa nò dale totoäk.

¹ Dea, in het Term. in deze beteekenis steeds deak.

² Vgl. Term. nakanenesak, gelijkstellen; voor nekesamak, nekenesak in plaats van nakasamak, nakanesak, vgl. Term. netedòk, netehú-n.

Dialect van Korbaffo (Kolobafo).

I.

Kolobakok-ala lò nggua-dano-a.

Fai makaulu-na dano esa-òò ¹ malòle-hí, nai dano ndia kolobakò dua lèò lai tale-la dale. Kolobakò kaduà sila latia lò-òò nggua-dano esa, dè lèò-lèò-ndia losa-òò fanu-na mai, bòe-ma-òò dano ndia mada-n. Kolobakò kaduà sila lafada nggua-à: «ó tia-ng-ò-nó, afi tao-n ana lèè; òe-dano-a meti-n ndia ² sò. Malòle lenà ita lali selu lèò dano esa teu bai, fò-òò sanga ita nanaä-nininu-n. Tè hu ami dale-ma hedik-a, mahani ami laõ ela kò. Hu ndia dè malòle lenà ami mò kò, fò-òò poĩ kò mu mamana maðe esa, fò ela ami-òò dale-ma loak-a. Ami mae-òò la meni kò tè ami ta mabeĩ ka lou-ma fa, hu lou-ma teak-a. Lèò-ndia na ami haĩ mala ai esa, fò-òò kò ka mahèle-n neu talada-na, ma ami meu peda-n bekeselĩ, fò-òò ami la meni kò, tè sadi bõò kò huka bafa-ma poĩ ai ndia!» Bòe-ma-òò nggua-a natá nae: «kemi mae lèò-bè na au tunga lèò-ndia.» Dè manupui-la ³ lemi ai kekeũ esa, dè-òò fè nggua-a ka. Bòe-ma kolobakò kaduak-ala leu ai-a peda-n bekeselĩ dè-òò la leni-n losa nggòlò esa. Bòe-ma hataholi-la toã lò-n, hu lita nggua-a nai talada ma manu-pui-la lai ki kona-n. Dè basa hataholi sila eki ma-òò totòko lima-n-ala. Bòe-ma nggua-a namanène sila-òò hala makalupu-n-ala dè nae-òò: «na basa hataholi sila eki lèò-hatà?» Dè huka bafa-na, bòe-ma-òò tuda lèò dai mai dè mate-n. Tutui ia natèè ndia.

II.

**Tutui nggasa nò nggua-dano, (vertaling van
S. J. Manubulu).**

Ala tui dò lafada lae: nai ai dò tèpo makaulu èle-a, dano esa lòle-na hata. Nai dano ndia nggasa dua lèò lai nanapak-ala lain, latia lò nggua-dano esa. Bana sila telu latia lèò-ndia losa hanak-a mai, bòe-ma mada dano ndia òe-na. Lèò ndia bòe ma nggasa sila duà lafada sila tia nggua-dano-n ndia lae: «bó tia-ng-ò, besà ia ita hoĩ tao-n lò-bè, dana ia òe-na mada sò. Leò-ndia malòle lenà ami lali lèò dano fèç meu, fò ela ami sanga

¹ Òo of ò (lang gerekt) = Term. aa.

² Ndia voor ndi-ia = Term. ndè ia.

³ Volgens Manafè zou men in Korbaffo zeggen: manu-puik-ala.

hapu nanaã nai na. Tè hu totoã esa nai ami dale-m-ala laõ ela kò mème ia, hu ndia malòle lena ami meni kò fò poĩ-ngò mu mamana esa maòe, fò ela ami dale-m-ala hapu soda. Tè besa ia ami ta la meni kò fa hu kò lou-ma balakaik-a, dè ami ta ka meni ami nggonggòlo-m-ala. Lèo-ndia na bei kekedi esa, ami meni ai esa, fò kò ka mu ai ndia talada-na, fò ela ami la meni kò, esa-esa nesì peda-n seli, tè kò sadi bòso huka bafa-ma nème ai ndia mai!» Nggua-dano ndia namanène lèo-ndia, bòe-ma natá nae: «malòle besa ia kemi mae lèo-bè na au tunga-n lèo-ndia.» Bòe-ma nggasa sila dua leni ai esa, dè nggua-dano ndia ka neu talada-na, lèo-ndia manu-pui sila-la esa-esa nesì peda-n seli. Manu-pui sila-la la lèo-ndia losa nggòlo esa; bòe-ma basa hataholi-la lai nggòlo ndia dale lakatoa-n nggua-dano-a la nai manu-pui dua talada, esa nesì ki ma esa nesì kona. Lèo-ndia basa hataholi sila eki ma totòko lima-n-ala. Nggua-dano ndia namanène basa hataholi sila hala-n-ala, bòe-ma ana nafada nae: «tè hataholi sila eki lèo-hata ndia?» Ana hoĩ huka bafa-na, bòe-ma ana tuda lèo dae-inak-a mai dè mate-n. Tèbè lèo-ndia tutui ndia.

Tutui nème lafo-aek-a nò lafo-fuik-a, (vertaald
door S. Ndun).

Nai faj esa bòe ma lafo-aẽ esa nahao tia-na lafo-fui esa naã. Bòe-ma ana kalua nanaãk-ala lème mamana-na mai, manaã sila-la manaã malada-malada nai mamana malòle nai hataholi uma-n dale. Lafo kadua sila lamahòko-lá-n seli, tè hu sila laã-lá-n losa talada, bòe-ma manò-umak-a mai. Bòe-ma lafo kadua sila alai-lá-n seli lèo lafo-aek-a ndunu-na leu. Dè manò-umak-a kalua, bòe-ma lafo-aek-a nafada tia-na nae: «mai ita kalua, fò tao heni ita nanaã-ela-n-ala!» Bòe-ma lafo-fuik-a natá nae: «lèon-a tia, au kuĩ-ng lèo au mamana-ng manai nula-dalek-a; nakalena¹ hoĩ nanaã-nga nai ndia-a² selak-a, hoĩ³ ai-dò-nula-a nò oka-samũ, tè hu hataholi ta lausi dò lakabibĩ au.

Sosoa-ndandá-na.

Tèbè lèo-ndia nanaã selak-a, makaneni-ma nò soda-mòlek-a ma tetu-tema-n lena heni ndela-saak-a nò dale pute-kaik-a.

¹ Nakalena, verklaard door „sungguh”, vgl. Sumba. lãnga-tãka, idem.

² Ndia = Term. ndia-é, gelijk boven èle-a = Term. èle-é.

³ Hoĩ = R noi, slechts.

Dialect van Bokai.

I.

Kolobakok-ala lò nggua ¹-dano-a.

Fai makaulu-na dano esa lòle-na nasala, nai dano lia kolobakò dua lèo lai tale-la dale. Kolobakò kaduà sila-aa latia lò nggua esa, dè lèo-lèo-lia losa-aa fanu-na mai, bòe-ma-aa dano-a mada-n. Bòe-ma-aa kolobakò sila-aa lafada nggua-a: «ó tia-ngg-ò-nó! duà 'tao-n ana lèè, òe-dano-a mada-n lè ia sò. Malòle lenà ita lali selu lèo dano esa teu bai, fò-a sangga ² ita nanaä-nininu-n. Tè hu ami dale-ma hedik-a mahani ami laõ ela kò. Hu lia dè malòle lenà ami mò kò fò-aa poï kò mu mamana maòe esa, fò ela ami dale-m-ala loak-a. Ami mae la meni kò, tè ami ta mabeï ka lou-ma fa, hu lou-ma nèpek-a. Lèo-lia na ami haï mala ai esa, fò-aa kò ka manèpe-n neu talada-na, ma ami meu peda-n bekeselì, fò-aa ami la meni kò, tè sadi bòõ kò huka bafa-ma poï ai lia!» Bòe-ma-aa nggua-a natá nae: «kemi mae lèo-bè na au tungga ³ lèo-lia. Dè manu-pui-lā leni ai keketu esa dè fè nggua-a ka. Boè-ma kolobakò kaduà sila leu ai-a peda-n bekeselì dè la leni-n losa nggòlò ⁴ esa. Bòe-ma hataholi-la laka-toä-n hu lita nggua-a nai talada ma manu-pui-la lai ki kona-n. Dè basa hataholi sila eki ma totòko lima-n-ala. Bòe-ma nggua-a namanène sila hala makalupu-n-ala dè nae: «na basa hataholi sila eki lèo-hatà? Dè huka bafa-na bòe ma tuda lèo dae mai dè mate-n. Tutuj ia natèè lia.

Dialect van Bilba (Belubā).

I.

Kolobakò nò ngua-dano.

Fai makahulu-na dano esa lòle-na, nai dano lia kolobakò dua lèo lai tale-la dale. Kolobakò kaduà sila latia lò ngua esa, dè lèo-lèo-lia losa fanu-na mai, bòe-ma dano-a meti-n. Bòe-ma kolobakò sila duà lafada ngua-a: «ó tia-ng-ò-nó, afi tao-n lèo-

¹ Zoo of ngua?

² Zoo of sanga?

³ Zoo of tunga?

⁴ Zoo of ngòlò?

bea òe-dano-a meti-n ana lia ia sò, malòle lena ita lali lèò dano esa teu bali, fò sangi ita naná-nininu-n. Tè hu ami dale-m-ala hedik-a mahani lako kela kò. Hu lia dè malòle lena ami mò kò fò poi kò mu mamana maòe esa, fò kela ami dale-m-ala loak-a. Ami mae la meni-ngò tè ami ta mabeki ka lou-ma fa, hu lou-ma mèpek-a. Lèò-lia sò na ami hai mala kai esa, fò kò ka mahèle-n neu talada-na ma ami meu peda-n bekeseli fò ami la meni-ngò, tè sadi bòso kò huka bafa-ma poi kai lia!» Bòe-ma ngua-a natá nae: «kemi mae lèò-bea sò na au tunga lèò-lia. Dè manu-puik-ala leni kai keketu esa dè fè ngua-a ka. Bòe-ma kolobakò kadua sila leu kai-a peda-n bekeseli dè la leni-n losa ngòlò esa. Bòe-ma dahena-la toka lò-n, hu lita ngua-a nai talada ma manu-puik-ala lai ki kona-n. Dè basa dahena sila eki ma totòko lima-n-ala. Bòe-ma ngua-a namanène dahena-lah hala napue-n sila dè nae: «na basa dahena sila eki dubea?» Dè huka bafa-na bòe ma tuda lèò dae mai dè mate-n. Tutui ia natèke lia.

II.

Tutui manu-pui ngasa nò ngua. (Manatui nasafali tutui ia tunga dedea dò hala-lí dahena Bilba, Diu, Lelenuk ma Bokai (sic) nade A. Thei).

Nai lèle makahulu-na dano esa malòle seli-n. Nai dano lia manu-pui dua, nade ngasa, lèò lai lia lai kai tale-la hu-n-ala. Manu-pui sila dua tao tia lò ngua esa lèò nai dano lia dalè-a. Bòe-ma hana-ina mai, dè dano lia òe-na mada. Bòe-ma manu-pui sila dua lafada sila dua tia ngua-na lae: «bó tia! besa ia au tao lèò-bea, hu òe dano lia mada sò. Malòle au lali ku selu dano maòe, fò au sanga naná nai lia, tè totokà esa nai au dale-nga, hu ta hi lako kela lamatuak-a fa. Hu lia dè malòle ata-ma la nò lamatuak-a, fò poi neu mamana maòe, fò kela ata-ma dale-na loà. Tè hu ata-ma ta nabeki la nò lamatuak-a, hu lamatuak-a lou-na mèpe seli-n, dè ata-ma ta seu nala-n. Buluk-a lèò-lia na dedea esa ia: ata-ma neni kai esa, fò lamatuak-a ka neu kai lia talada-na ma ata-m-ala esa seu neu kai lia peda-n seli ma esa seu neu peda-n seli fò la, tè bòso lamatuak-a huka bafa-na poi kai lia!» Bòe-ma ngua-a nata nae: «malòle, lamatuak-a nae lèò-lia na ata-ma tunga». Bòe-ma manu-pui sila dua seu leni kai ngengèlò esa, dè nggua-a ka neu

kai lia talada-na ma manu-pui sila duā esa seu neu kai lia peda-n seli ma esa seu neu peda-n seli dè la. Fai lia la leu losa ngòlò, dahena lelè-n, dè basa dahena-la lai ngòlò lia toka-n hu lelu lita ngua lia la nesì manu-pui sila duā talada-n ma manu-pui sila duā esa nesì ngua-a ki-na ma esa nesì kona-na. Basa dahena sila eki ma totòko lima-n-ala. Bòe-ma ngua-a namanène hala dahena manaekì dò masangati sila dè nafada nae: «basa dahena sila eki dò lasangati dubea?» Bei huka bafa-na, bòe-ma tuda lèo dae neu dè mate-n. Tutui lia li-na lèo-lia.

Lafo-uma-a nò lafo-nula-a, (vertaald door N. Lona).

Nai fai esa lafo-uma esa hao tia-na, lafo-nula esa, dè ôfe nala naná malada ai-ain peda-n neu mamana mangamoì nai uma esa dale, dè lâ linu lamahohòko ao losa talada, bòe-ma uma-a lamatua-na mai, bòe-ma dua-s-ala fenga lèo lafo-uma-a mamana fufuni-n dale leu. Bei uma-a lamatua-na dea neu bòe-ma lafo-uma-a nafada tia-na nae: «mai teu ta heni ita naná-nininu-ela-n-ala lèon!» Bòe-ma lafo-nula-a nafada tia-na nae: «tia, malòle-a au fali sù lèo nula dale ku, tèbe au naná-nininu-ng takadalù seli-n,¹ noi kai-dò ma kai-okà, tè hu dahena ta usi dò lakatatakù au fa».

Dialect van Ringgou, (Rainggou, Lainggou of Raikou).

II.

Tutui manu-pui kasa nò kua-dano. (Manatui
nasafali tuka dedea Ròte hara-lí
Raikou E. J. Fakie.

Nai lèle maulu-na manu-pui kasa dua lèo rai tale-dano-ra hu-n-ara, rai dano malòle-ina esa dale. Manu-pui sira dua-s-ratià rò kua-dano esa manalèo nai dano na dale bòe. Telu-s-ara

¹ In seli-n (vgl. ook hierboven II) staat het subject achteraan, terwijl het Term. ana seli bezigt In het Term. moet tevens het voorafgaande adjectief in substantief-vorm staan, terwijl het hier adjectief blijft. Naast seli-n komt ook voor naseli-n, (vgl. beneden het eerste en laatste verhaal; sommigen beschouwen dit als het juiste), dit voorafgaande na is wel oorspronkelijk het pronominale aanhechtsel geweest, behoorende bij het voorafgaande woord, al moge deze constructie, gelijk die in het Term. in zwang is, ook hier nog voorkomen, (vgl. beneden in het eerste verhaal makadèse-na seli).

ratia losa hanas-a mai bòe ma, meti dano na òe-na. Bòe-ma manu-pui kasa dua-s hule ¹ ratá dua-s tia kua-na ma rae: «ò tia-ó, dano ia òe-a meti-n sò, dè ami tao lèò-bèa? Ami moi lali ela dano ia fò meu saka selu mamana maòe fò ela ami ue ami tei-m-ara na hapu. Tè hu ami dale-m-ara toä mò laõ ela ò mesa-kò mahani dano ia dalẽ. Hu na dè afi mae la mò-kò, fò poi-kò mu selu dano maòe dei fò ami laõ ela-kò mò dale loạ. Tè hu ò rou-ma beraäi-a, dè ami ta seu malelạ neu rou-ma fò la mò-kò fa. Hu na dè ami mala aäfi esa nai ia: ami meni ai esa mai, fò ò a neu ai-a talada-na ma ami dua seu neu ai-a peda-n beësạ fò la mò-kò, tè sadi maneni-ma a mala sò na bòso huä bafa-ma ela ai-a bali!» Bòe-ma kua-a natá ma nae: «malòle-a, emi dua mae lèò-bea na au atá tuka lèò-ná bòe. Bòe-ma tia kasa-n dua-s reni ai eëtụ esa neu, dè fè kua-a a neu ai-a talada-na, ma kasa dua-s seu neu ai-a peda-n beësạ, dè la rò tia kua-na. La dè reu rarạ ² rò kòro esa bòe ma, kòro na lahenda ³-n-ara dale-n-ara ratoä-n hun rita kua-dano na la nesị talada ma manu-pui kasa dua-s esa la nesị kua-a pò i-na ma esa nesi. rò ona-na. Hu na dè basa kòro na lahenda-n-ara heĩ dò rasakati fò totòò lima-n-ara. Bei kua-a namanène heheĩs-ara na bòe ma nae natane tia kasa-n-ara nae: «basa lahenda sira heĩ dò rasakati ubea?» Kua-a bei nae huä bafa-na fò dedea dò natane lèò-ná bòe-ma, bafa-na huä ela ai-a, dè tuda lèò dae-a mai dè mate-n. Tutui na li-na lèò-ná.

III.

Tutui manu-pui anum nò ea-òe.

Fai ulu-na nai dano malòle esa manu-pui dua nade anum lèò rai ai esa, nade tarate, lain. Manu-pui kaduạ sira ratia rò ea-òe esa. Lèò-lèò-ria dè fai esa bòe-ma fandu-na mai dè dano-a mada. Bòe-ma manu-pui kaduạ-ara rafada sira tia ea-òe-n rae: «ò tia, ata tao lèò-bea, fò dano mada ria ia so, malòle ata huä teu selu dano esa, fò ela ata saka nanạ nai na. Tè ami dale-ma

¹ Hule, beteekent hier, roepen (vgl. Term. nòke), hule natá, roepen en antwoorden, na geroepen te hebben antwoorden = het woord tot iemand richten.

² Rarạ = Term. ndandák, in de richting van.

³ Lahenda in plaats van dahenda (mensch) als sub III en IV schijnt meer tot het dialect van Landu te behooren.

susa ta hi laõ ela ò. Dè malòle ami mò ò fo poi o mu ma-mana maòe esa, fò ela ami dale-ma loạ. Tè noi saka mò ò, ta bòle fa, fò ò rou-ma ate-hị, dè ami ta bòle a mala-fá-n. Lèo-ria na ami mafada ò fò hai-má ai eệtụ esa, fò ò a neu ai talada-n, fò dei ami dua la meni ò, esa na neu ai-a peda-n seri. Tè sadi ò bòso huấ ò bafa-ma!» Bòe-ma ea-òe-a natá: «malòle, emi mae lèo-bea na au tuka lèo-ria.» Manu-pui kaduạ-ara hai rala ai eệtụ esa, dè fè-n neu ai-peda seri. Lèlẹ ria ara la losa kòro esa bòe ma dahenda-ra rakanæ rita dè ara heran tao lèo-bea dè ea-òe esa la nesị talada ma manu-pui dua dè esa la nesị i ma esa la nesị ona. Dè dahenda-ra rasakati ma ara totò lima-n-ara. Bòe-ma ea-òe-a namanène harạ ria dè natane nae: «basa dahenda sira rasakati hata?» Lèlẹ ria huấ heni bafa-na bòe ma tuda lèo dae mai dè mate-n. Tutuj ria ri ia.

IV.

Tutui manu-pui nò ea-dano.

Tutuj ia, nai lèle maülu-n dano esa malòlẹ-hị. Ma nai dano ria manu-pui dua, nade anum, lèo rai ai tarate. Ma manu-pui kaduạ sira-ra ratiạ rò ea-dano esa. Ma dò-na nasala nò dedeạ-a lèo-ria bòe ma fandu-na mai dè dano ria òe-na meti. Bòe-ma manu-pui kaduạ-ara rafada sira tia ea-dano-n ria: «tia-ó, ata tao lèo-bea fò besạ ia dano ria òe-na meti sò! Malòle ata laõ teu selụ dano fề esa, fò ela ata saka nanạ nai na. Tè sosotạ esa nai ami dale-ma saka laõ ela ò. Lèo-ria na malòle ami mò ò fò ami poi ò mu mamana maòe esa, fò ela ami dale-ma loạ. Ma tè ami moi saka la mò ò ta bòle, fò ò rou-ma ate-hị, dè ata ta mala fá-n. Lèo-ria na ami dedeạ-m esa nai ia: meni ai esa, fò ò a neu ai ria talada-n ma ami la esa na neu peda esa, tè sadi ò bòso huấ bafa-ma nai ai ria!» Bòe-ma ea-dano-a natá: «malòle emi mae lèo-bea, au tuka.» Bòe-ma manu-pui sira-ra hai rala ai eệtụ esa dè ea-dano ria a nala-n. Bòe-ma manu-pui anum-ara la reni-n, esa na peda esa. Lèlẹ ria manu-pui-ara la losa dahenda kòro-n, bòe-ma basa dahenda-ra reu rita manadadi ria ea-dano-a la nesị talada ma manu-pui dua lesị pò i ona-n. Bòe-ma basa dahenda-ra heỉ ma ara totò lima-n-ara. Bòe-ma lèlẹ ria ea-dano-a namanène dahenda-ra rapue, bòe-ma natane: «basa dahenda sira hei hata?» Bòe-ma lèlẹ ria ana huấ bafa-na, bòe-ma tuda lèo dae mai dè mate-n. Tutuj ia dadi tao lèo-ria.

Lafo-uma-a nò lafo-nura-a, (vertaald door
J. A. Thei).

Faj esa lafo uma-dalẹ esa nahao tia-n lafo nura-dalẹ esa, dè hai neni basa naná malada ma balamina¹-ara rème mamana-na mai dè peda-s reu mamana makamoj ma makadilẹ nai lahenda uma-n dalẹ. Tia-lai kaduẹ sira ramahòö-rá-n manaselj, tè dua-s bei rã-rã bòe ma manò-umã-a lèo uma dale neu; bòe-ma dua-s èdo, (fekar) lèo lafo-uma-a mamana fufuni-n dale reu. Bei manò-umã-a dudi deẹ neu bòe ma lafo-uma-a nae tia-na nae: «mai deẹ teu tao heni naná-nininu fò ita-bei-ta-tinu-ela-a!» Bòe-ma lafo nura-dalẹ sipo mae nae: «lèon-a tia! au u-kau lèo nura dale u, tetèbes-ara nai na naná-nininu selẹ-ara; ria: ai-dò ma ai-okẹ, tè hu lahenda ta usi dò natataü-kau fa.

Lafo-uma (-aẹ, -iku) nò lafo-nura (-fuj, -dea, -telas),
vertaald door E. Fakie.

Faj esa dè lafo-uma esa nalò tia-n lafo-telas esa fò reu uma-n rã, dè lafo-uma-a ana hai basa naná malada-ra rème mamana fufuni-na lèo deẹ reu, dè nalalau-s reu mamana makamoj nai lahenda uma-n ten-dale-n. Dè tia-lai kaduẹ sira ramahòö-rá-n padoẹ-a, tè hu dua-s bei rã-rã, bòe-ma maumã-a ana mai; bòe-ma lafo dua-s lèo dè ralai ratitika uẹ reu dè rala lafo-uma-a mamana-fufuni-n dale. Bei maumã-a ana fali lèo deẹ neu-n selẹ, bòe-ma lafo-uma-a nafada neu tia-n lafo-telas-a nae: «mai ita lèo deẹ teu fò tã tabasa ita naná manamalai²-ela-n-ara!» Bòe-ma lafo telas-a ana selu: «lèon-a, tia-kò-n au fali rò-rò³ lèo mamana-k-a u nai lasi talada, tetèbes-ara au naná-k-a nai na balasela padoẹ, na-na⁴: ada noi ai-dò-a ma ai-ok-a mesan, tè hu lahenda ta usi ma ratataü-kau.

Rará-na.

Deta lèo-ná tèbe manahèlo-a ana hèlo nae uni: «lada nae-dò lasi-a, mina òe apa-tei-a, funu-òle Ròte boa-na, aba-dai Hèlo

¹ Of dergelijke vormen met *l* in plaats van *r* juist zijn, is onzeker.

² Manamalai-elẹ beteekent: die iets snel wegglopende verlaat; er wordt hier evenwel van het voedsel gesproken dat op deze wijze achtergelaten wordt, de vorm moet dus eigenlijk zijn nananalai-elẹ, een sterk voorbeeld dus van de verwarring van de mana- en nana-vormen.

³ Rò-rò = Term. ndò-ndò.

⁴ Na-na = Term. ndè ndia, uit ndia ndia, (dat is het), staat gewoonlijk achteraan in den zin.

pena-na, dèke ai dèle-fui-a ma mata-bulu pòe-saṽ-a, maneni-ma nò dale-soda ma tei-mòlè na lòle-na lena heni lada hade mòdo-peda-a, mina tua-òe beṽ-a, kèo kakama suta-a, pila beudae lusi-a, pila seda-sada sina-a ma mananòe nao oli-a, maneni-ma nò dale-sikṽ ma tei-salṽa».

De zin van deze toepassing (rarṽ = Term. ndandák) is:

Zoo zingt naar waarheid de dichter: de smaak van nae-dò (soort slingerplant, waarvan de bladeren soms als groente gegeten worden) uit het woud en van oud, bedorven kokos-vocht; de vrucht van Rottineesche funu-òle, (soort plant, in het Term. mòdo-kapa-òek, in het Mal. van Koepang koleng-of kolon-susu genoemd, die een soort wol oplevert, welke meer bepaaldelijk in het Term. funu-kòle genoemd wordt, doch niet geschikt is om er kleeren uit te maken), en van de Koepangsche aba-dai, (soort kapas, waarvan de wol eveneens onbruikbaar is); de pit van de wilde dèle-plant en de voelhoorns van de pòe-saṽ, (soort kreeft), indien het (genoemde) gepaard gaat met heil en vrede, is beter dan de smaak van rijst als het uiteinde van de plant geel wordt, (jonge, juist rijpe rijst), en van versch lontar-sap, de zwartheid van zijde en de roodheid van fluweel, de glans van chineesche kralen en versmolten Japansch(?) goud, indien dat gepaard gaat met ongeluk en oneenigheid.

Lada nae-dò lasi-a, staat voor wat in de gewone taal zou luiden nae-dò-lasi-a lada-na; evenzoo dèke dèle-fui-a voor dèle-fui-a dèke-na; het is mogelijk, dat de vrijheid om op deze wijze den genitief uit te drukken, in de taal der dichters, waar dat in de gewone taal niet kan, overgebleven is uit den vroegeren toestand, maar zekerheid bestaat daaromtrent niet, het kan evengoed eene dichterlijke vrijheid uit lateren tijd zijn, in navolging van zulke samenstellingen, waarin het bepalende woord volgt, welke in eene eigenlijke genitief-constructie ontbonden kunnen worden. Meermalen toch is eene in gedichten voorkomende constructie stellig niet de oorspronkelijke. Minṽ (Term. minak) is hier gelijk aan lada, (ladak) wegens het parallellisme. Òe apa-tei = mina apa-tei (Term. mina kapa-tei), «olie als buffel-drek», bedorven klapperolie. Wat zulke woorden als kakama, beudae eigenlijk beteekenen, weet niemand; zij komen alleen in eene dergelijke uitdrukking

voor; men is eigenlijk niet eens zeker, dat de vorm goed overgeleverd is, dewijl meerdere woorden, meermalen zeer verschillend in vorm, door verschillende personen in het geheugen worden bewaard. Dit geldt ook voor *nao*, waaraan de beteekenis «goud» wordt gehecht. *Oli* (Term. *koli*), staat in gedichten steeds naast *Sina*; of de beteekenis: Japan, welke de schrijver er aan toekent, juist is, is wel meer dan twijfelachtig; soms wordt *Sina dō Koli* opgegeven als naam van eene plaats buiten Rotti, bijv. als oude benaming van *Atapoepoe*. Of men moet schrijven bijv. *dèle fui-a* (= *dèle-fuik-a*) of *dèle-fui-a* is in dit dialect onzeker, dewijl in de dichtertaal, (hier stellig een ouderen toestand vertoonende), dikwijls de slot-*k* ontbreekt, waar zij in de gewone taal regelmatig voorkomt.

Dialect van Dengka, (Dengga).

I.

Kolobaō nò nggua-dano.

Mia fai maāhulu-na dano esa lōle-na manaselī, sia dano na kolobaō lua lēo sia tatales-elū lalā. Kolobaō kaluā-elū na-la latiā lō nggua-dano esa, ona-ona-nā losa fandū-na nea, bōe-ma dano-a meti-n. Bōe-ma kolobaō kaluā-elū na-la lafada nggua-a: «tia-lai ōi; duduā tao ona-bē, ōe-dano-a meti-n ena; malōle hita lali selū dano esa teu fai, fō sangga hita nanā-nininu-n. Tē hu hai lala-m-ala mela muhani lao hela hō. Hu na dē malōle hai mō hō fō mboī hō mu mamana maōē esa, fō hela hai lala-m-ala lamaloa. Hai mae lambu mendi hō tē hai ngga mabeī īi lou-ma, hu lou-ma manggatē. Ona-nā na hai hāi mala hau esa, fō hō īi muhēle neu kalada-na ma hai mi su-n beēsēlī, fō hai lambu mendi hō, tē sadi afī hō mutumbō bafa-ma mboī hau na!» Bōe-ma nggua-a natā nae: «hei mae ona-bē na au tungga.» Dē mbui-elū na-la lendi hau eēkū esa, dē fē nggua-a īi. Bōe-ma kolobaō lua-n-ala lēu hau-a su-n beēsēlī dē lambu lendi-n, losa nggōlō esa. Bōe-ma hataholi-la toā lō-e, hu linda lita nggua-a sia kalada ma mbui-elū na-la sia di ona-n. Dē hataholi-elū na-la landu ma totōō lima-n-ala. Bōe-ma nggua-a namanēne hataholi-la hala mamue-n-elū na-la dē nae: «auāh, hataholi-elū na-la landu sa?» Dē huā bafa-na bōe ma eni lae nea dē mate. Duduit ia losa na.

II.

Dudui mbui nggasa nò nggua, (nenedui nasabali-n neu dedea Lòte hala-lí Dengga).

Sia fai dala-hulu-na dano esa malòle manaselì. Sia dano na lala-na mbui nggasa lua lèo tatalè-ala hu-n-ala. Mbui nggasa kaduà-elu na-la latalaj lò nggua esa manalèo sia dano na lalaj bòe. Mbui kaduà-elu na-la lò nggua na telu-n-isi latalaj basa lèlo-faj baii-bè bòe-ma hana-ine-a nea dè mada etu dano na òe-na. Bòe-ma mbui kaduà-elu na-la lòè-latá¹ sila tia-lai nggua-na ma lae: «wah lai-á, meti hendi dano-a òe-na dè hai tao ona-bè? Malòle lenaj hai lali selu mi dano maòè fò hai lèo nggè-m-ala dò ue-tei-m-ala sia na. Tè hu hai lala-m-ala toà laõ hela hò mesa-nggò muhati dano mada ia lala-na. Hu na malòle lenaj hai mò hò fò mboi hò mu mamana maòè fò hai lala-m-ala tesa ma tama. Tè hu hai ngga bòle bido hai nudu-m-ala leu hò lou-ma a-fa hu manggatè manaselì dè hai ngga bòle mitimbèle mò hò a-fa. Buluk-ò ona-ná, na hai afi mala aãfit esa ona-ia. Hai mendi hau esa fò hò ka neu hau-a kalada-na fò hai lua-nggai mitembèle mò hò, hai esa na bido neu hau na tònggo-n seli, tè hai helu memaj hò afi mutumbò bafa-ma helu hau-a!» Bòe-ma nggua-a naselu ma nae: «malòle, hei lua-nggei mae ona-bè, au ae ona-ná bòe.» Bòe-ma mbui kaduà-elu na-la lendi hau eëku nea dè nggua-a ka neu kalada-na. Dè mbui nggasa lua-n-isi latambèle lendi nggua-a, esa na nesì hau-a tònggo-n seli. Ala latambèle losa hataholi nggòlo-n bòe ma hataholi manasia nggòlo na ino-lita-s dè ala landu, laápapa, hahamba saka-n-ala ma totò lima-n-ala hu linda-lita nggua natambèle nesi kalada ma mbui lua esa natambèle nesì nggua-a boboa-ona-na ma esa nesì boboa di-na dè ala dodò-doà² hu faj na dei dè lita manadadit na. Neu faj na nggua-a namanène hataholi na-la landu laápapa bòe-ma natane ma nae: «hu sa dè hataholi na-la eki landu na?» Bòe-ma bafa-na natambò hela hau-a dè ana tuda tena lae dè mate. Duduit na li-na ona-ná.

¹ Lòè (= Term. lòke)-latá, vgl. II in het dialect van Ringgou.

² Dodò-doà = Term. nakandá-doak, zich verwonderen.

III.

Dudui[t] mbui anum-a nò è-o-è-a.

Duduit ia, fèë ¹ lèle dala-ulu-na dano esa malòle hihie. Ma sia dano na mbui lua, nala-n anum, lèo sia hau talatai. Ma mbui lua-n-isi latalaj lò è-òe esa. Ma dò ena nò dedeat-a oná bòe ma fanduna nea dè dano na òe-na meti. Ma mbui, lua-n-isi lafade sila lai è-o-è-na: «lai-é, hita tao tao ona-bè fò feä-n ia dano-a òe-na meti ena. Malòle hita lali teu dano fey esa, fò hela hita sangga nanát sia na. Tè susa esa sia hai lala-ma sangga lao hela ho! Hu na dè malòle hai mò hò fò hai mboi hò mu mamana maòe esa, fò hela hai lala-ma loä. Ma tè hai mae mitimbèle mò hò tè ngga bòle, fò hò lou-ma manggatè-hie, hai ngga bòle ii-e. Kalu ona-ná na hai dedea-m esa sia ia: mendi hau esa nema ¹, fò hò ii neu hau na kaladana ma hai esa na natambèle tungga tònggo-n esa, tè hu afi huä bafa-ma sia hau-a!» Bòe-ma è-dano-a naähej: «malòle, hei mae ona-bè na au tungga.» Bòe-ma mbui na-la lendi hau eëku esa dè è-òe-a ii nala-n. Bòe-ma mbui anum na-la latambèle lendi-e, esa na sia tònggo-n esa. Lèle na mbui na-la latambèle losa hataholi nggòlo-n bòe-ma basa hataholi-la toä ino-lita manadadit na: è-òe-a natambèle nesj kaladä ma mbui lua sia di ona-n. Bòe-ma basa-basa hataholi-la landu ma ala totò lima-n-ala. Bòe-ma lèle è-òe-a namanène hataholi-la lameli bòe ma natane: «basa-basa hataholi na-la lameli sa?» Ma lèle na eni huä bafa-na bòe ma eni tuda lae nea de mate. Duduit ia ana tao ona-ná.

Lafo-aë, (-ume)-a nò lafo-fui, (lasi-lalä)-a,
(vertaald door H. Taka).

Faj esa lafo-aë esa nahao lai-n lafo-fui esa dè ana òfe nala basa naná malada ndè-ndè-n dè ana mbedä-isi leu mamaña manggamoj ata sia hataholi ume-n lala. Bòe-ma lua-n-isi hòò-hòò-hie. Tè lua-n-isi feä lâ bòe ma tenu-umë-a neu; bòe-ma lua-n-isi nggefu leu lendi mamate-n-ala nggodi lafo-aë-a kòlo-n lala leu. Dè tenu-umë-a feä fali deä neu bòe ma lafo-ae-a nae: «uma fò deä teu tâ hendi, (tabasa) ikò-ala dei!» Bòe-ma lafo-

¹ Fèë in plaats van feä, (vgl. beneden feä-n ia), en nema in plaats van nea, behoort meer tot het dialect van Òenale.

fui-a nae:, lai-é!, malòle au fali lasi lala u-hau. Tèbe sia na na au ua deülalaka¹ dè fulufafangga tè hataholi ngga mbu-denu dò laätatau au-s, (au a-fa).

Lafo-aę-a nò lafo-fui-a, (vertaald door T. Nalle).

Neu fai esa lafo-aę esa nahao tia-lai-na lafo-fui esa, dè lafo-ae-a haï basa-basa naná malada-malada-la mia mamana-na nea dè tao neu mamana meü hie-hie sia hataholi-la ume-na kalada-na. Dè hataholi manamatia-laj-elü na-la lua-n-isi lamahöo lala seli, tè sila lâ linu lala kalada bõe ma tenu-umę-a nea, bõe ma lafo kadua²-elü na-la lelā lendi basa-basa nggafa-n-ala lesi lafo-aę na mamana foföfo-na lalā leu. Tèmbo tenu-umę-a deę neu bõe ma lafo-ae-a nafada tia-lai-na nae: «uma fo teu tâ tabasa hita naná manahela³-n-ala!» Bõe-ma lafo-fui-a natá nae: hela ma na,⁴ lai, tè au sangga fali esi mamana-ngga u sia lasi-a kalada-na; tèbe sia na au naná-ngga deülalaka, aka-a hau-lò ma hau-okā, tè hataholi ngga nea nuse ma naätatau au a-fa.

Dialect van Òenale.

II

Dudui mbui nggasa nò è-dano, (manadui nasabali tungga oölä do hare-lí hatahori Òenale ma Dela nade A. Thei).

Sa fai maähulu-na dano esa manaä-na seli, sa dano na mbui rua nara nggasa lèo sa hau tale-ra hu-n. Mbui sira rua-s tao odi-aä rò è-dano esa. Fai baü-bè sira lèo sa na. Bõe-ma èe-dano na meti, hu hana-ine nema. Dè mbui sira-ra rafade sira odi-aä è-na: «bó odi-aä feä-n ia au tao tao bè hu èe dano na meti ena. Malòle au lali u selü dano maöę, fo au u sangga nanát sia na. Tè au toä sa au rala-ngga nda hi lao hela lamatua ia.

¹ *Deülalaka*, fulu-fafangga, verbale vormen met reduplicatie (ook in causatieven zin) van *deülaka* en *fulufangga*.

² *Kadua*, evenals boven sub II, zou nevens *kalua* in gebruik zijn, en zelfs als de beste vorm beschouwd worden. In elk geval is de vorm overgenomen uit een der andere dialecten.

³ *Manahela*, bedoeld is *nenehela* = Term. *nanaelak*, overgelaten.

⁴ *Hela ma na*, vgl. Term. *ela nème na*. *Ma* is een verkorting van *mia* = Term. *nème*.

Hu na dè au ò lamatuḃ-a fò mboĩ neu mamana maòḃ, fò ate-ma rala-na loḃ, tè hu ate-ma nda nabeĩ natambèle nò lamatuḃ-a, hu lamatuḃ-a rou-na manggate-na seli, dè ate-ma nda seu nala-n. Bulḃ-ma ona-ná oölḃ esa ia, ate-ma nendi hau esa nema, fò lamatuḃ-a iĩ neu hau na talada-na ma ate-ma seu neu hau na tònggo-na fò natambèle, tè afi huḃ bafa-ma mboĩ hau na!» Bòe-ma è-a naāheĩ: «malòle lamatuḃ-ara rae ona-bè na ate-ma tungga». Bòe-ma mbui sira-ra rendi hau nggenggèḃ esa, bòe-ma è-a iĩ neu hau na talada-na ma mbui sira-ra esa seu neu hau na tònggo-n seli ma esa neu tònggo-n seli. Dè ratambèle reu losa nggèḃ hatahori lelèò-n. Bòe-ma basa hatahori-nggèḃ na-ra seü-rita è-a natambèle nesĩ taladḃ ma mbui sira-ra esa nesĩ di ma esa nesĩ ona. Basa hatahori na-randu ma totòò lima-n-ara. Bòe-ma è-a rena hara-lĩ manarandḃ dò masanggatĩ-eru na-ra dè nafade nae: «basa hatahori na-randu sa?» Fèè huḃ bafa-na bòe ma tuda rae nema dè mate. Duduit na li-na ona-ná.

III.

Dudui mbui anum nò è-dano.

Fai ulu-n sia dano esa ralḃ mbui rua, nara anum lèò sia hau esa ata. Mbui karuḃ-ara latia-lai rò è-dano esa. Ona-oná faj esa bòe ma fandu lòè ndè mada dano-a. Bòe-ma mbui karuḃ-ara rafade sira tia-lai-n è-dano-a, rae: «bó, lai-ngg-é, hita tao tao ona-bè, fò dano-a meti òe-n ena. Malòle hita huḃ teu selḃ dano esa, fò hita sangga nanát sa na. Tè hai rala-ma haradoi nda hi lao hela-nggò. Ona-ná malòle hai mendi-nggò fò mboĩ-nggò sa dano maòḃ esa ralḃ, fo hela hai rala-ma namalò. Tè hai mae mendi-nggò nda bòle-s fò ho rou-ma manggate-na nasala, ndè hai nda bòle iĩ mendi-nggò. Ona-ná na hai mifade-nggò fò hò mendi hau eëḃ esa, fò hò iĩ neu hau-a talada-n, ma hai rua-nggai mitimbèle mendi-nggò, esa na neu hau-a mbeda-n seri. Tè sadi hò afi huḃ hò bafa-ma!» Bòe-ma è-dano-a natá: «malòle hei mae ona-bè na au tungga ona-ná». Mbui karuḃ-ara haĩ rala hau eëḃ esa, dè fè neu è-dano-a iĩ. Bòe-ma mbui anum-ara latambèle rendi-n, esa neu hau-a mbeda-n seri. Lèlḃ na ara latambèle losa nggèḃ esa bòe ma hatahori-ra rita dè ara heran tao ona-bè dè è-dano esa natambèle nesĩ taladḃ ma mbui rua esa natambèle nesĩ di ma

esa nesj ona. Dè hatahori-ra rasanggati ma ara totò lima-n-ara. Bòe-ma è-dano-a namanène hara na dè natane: «basa-basa hatahori sira rasanggati sa?» Lèlè na ana huā hendi bafa-na bòe ma ana tuda rae nema dè mate. Duduit na sa ia.

IV.

Dudui[t] mbui anum nò nggua-dano.

Duduit ia, sia fai dalahulu-na dano esa malòle-hië. Ma sia dano na mbui rua, nara-n anum, lèo sia hau taratai. Ma mbui karua sira-ra ratiā rò nggua-dano esa. Ma sia faj baü-bè rala-n rò manadadit na, bòe-ma fandu-na nema, dè dano na èe-na meti ena. Bòe-ma mbui karua na-ra fade-fade rò sira tia nggua-dano-n na: «tia-ngg-ò¹-né, sa dadi hita fali, tungga neu dano-a èe-na meti ena. Malòle hita lali lèo dano feā esa teu, fò hela hita sangga nanát-ara sia na. Tè sasonat esa sia hai rala-ma sangga lao hela-nggò. Hu na dè malòle hai mò-nggò fò hai mboi-nggò mu mamana maòe esa, fò hela hai rala-ma loa-loa. Ma tè hai sangga mitimbèle mò-nggò tè nda bòle, tungga neu hò rou-ma manggate-hië, hai nda bòle iï-n. Kalu ona-ná na hai dedea-m esa ona-ia: mendi hau esa nema, fò hò iï neu hau na talada-na ma hai esa na natambèle tungga tònggo-n esa, tè hò afi huā bafa-ma sia hau-a!» Bòe-ma nggua-dano-a natá: «malòle, hei mae onà-bè na ou tungga.» Bòe-ma mbui na-ra rendi hau eëku esa, dè nggua-dano-a iï nala-n. Bòe-ma-mbui anum na-ra ratambèle rendi-n, esa na nesj tònggo-n esa. Lèlè fò mbui-ara ratambèle losa hatahori nggòro-n, bòe-ma basa hatahori-ra ara mumúr reu rita manadadit na nggua-dano-a natambèle sia talada ma mbui rua resj di ona-n. Bòe-ma basa hatahori-ra randu ma ara totò lima-n-ara. Bòe-ma faj na nggua-dano-a namanène hara maàsòe-ara, bòe-ma natane: «basa hatahori na-ra randu sa?» Lèlè fò ana huā bafa-na, bòe-ma ana tuda rae nema de mate. Duduit ia ana tao ona-ná.

Nako telu.

Faj esa toj rua ramanako rendi amba esa, dè toj esa nasú nendi amba-a nesj eni ume-na neu, ma esak-a nau fò nasèe².

¹ Ò voor hò wegens de voorafgaande ngg.

² E als object-vorm van den derden pers. enkelv., in overeenstemming met het Timoreesch, is blijkbaar in de dialecten van Dengga en Òenale de

Bòe-ma rua¹-s-eru rafetu dè rahemba ao. Dè mboi hendi amba-a nesj dala-ine-a neu de tou-nakq esa neu dè ana mbò nendi-n.

Tou rua rò titiā-a.

Tou rua lao-lao tai² tasi-sū-a bòe ma ara rita titiā-a, re-a nendi-n namo-a nema. Dè tou karuā na-ra esa nae mesā-ne na titiā na, hu esa na nae eni nita naāhulū ana. Bòe-ma ara rafetu losa tou pòkē esa nema, dè ara denu-n naētū rua-s-e nafetu-na. Bòe-ma tou pòkē-a nā titiā-a isi-na tē titiā-a rou-na eni bingga-n neu rua, dè seri eni fē-n neu tou mafetū na-ra esa ma seri neu esak-a.

OORSPRONKELIJKE VERHALEN, ENZ.

Dialect van Baä.

Touk esa neu dala, dè faik ndia ana ta nala hata esa bòe, nala kada iäk esa dè neni-n dè nakaboi-n neu ule òe esa dalek. Faik esa dè touk-a lèo tasi neu, dè ana fali bòe tē³ nita nanaā-nininuk-ala nanasadiak nai mei lain sò dè namanau-k-ana. Basa-

eigenlijke vorm. De daarnevens voorkomende -n, (behalve mogelijk na een woord als fē, geven, waar het eene verkorting van fē-nē kan zijn), is wel met andere dialecten ingedrongen. Of nu werkelijk de laatste vorm den eerste bijkans zoo geheel verdrongen heeft als in deze vertalingen en verhalen, dan wel of het veelvuldige gebruik van -n aan de schrijvers (of vertalers) is te wijten, kan ik niet beslissen.

¹ In het oorspronkelijke, waar, in afwijking van wat gewoonlijk geschiedt, de ingeslokte medeklinker aan het slot alsmede de door een hiaat in de uitspraak gescheiden vocalen door eene *q* nauwkeurig zijn aangegeven, staat ruqa-s-eru, eveneens in het volgende ruqa-s-e, doch bijv. tonq rua. Volgens op Koepang verkregen inlichtingen zou men moeten schrijven: rua-se, (-s-eru); de bijzondere uitspraak schijnt mij ook vreemd toe, en zou ik niet kunnen verklaren, wat evenwel de mogelijkheid, dat de aanduiding juist is, niet uitsluit. Alleen een onderzoek ter plaatse kan hier zekerheid geven.

² Tai = Term. Tai-tai of tai-tai.

³ In het Term. meer gewoon: bòe ma of tē alleen. Duidelijk blijkt overigens uit deze constructie, dat bòe oorspronkelijk alleen bij den voorzin behoort.

basa faik-ala, maku-ma ana fali nème tasi mai tè nanaã-nininuk-ala nanasadiak memak nai mei lain sò. Neu faik esa bòe ma ana sangga kekedik fò ela nalelak sè-a ndia manatao nanaã-nininuk sila. Dè ana pèko nae lèo tasi neu tè ana kèke neu ai esa hu-na natitiak nò uma-na, dè mète nahèlek ule òe-a. Ta dòk-a bòe ma iäk-a nasafali dadi ana-fèö-ana manaã esa, dè seku dapu dalek neu dòde nasu. Bòe-ma touk-a nggitik neu dè haï nala lou-na dè nafuni-n, basa bòe ma ana laö seluk. Dè ana-fèök-a lali basa nanaã nininuk-ala leu mei lain, bòe-ma neu sangga lou-na fò ana sangga dadi iäk seluk. Neu tè lou-na ta-k-ana, bòe-ma 'ana ki lu mpinu. Dè ana bei ki-ki bòe ma touk-a dudi neu hampu nala-n. Ta dòk-a ana tao ana-fèö-anak-a dadi sao-na.

Een man ging uit om met een net te visschen, en dien dag ving hij niets, behalve één vischje, en hij nam het mede en verzorgde het in een pot, waarin men water bewaart. Op een dag ging de man naar zee en toen hij terugkeerde zag hij dat spijs en drank op de tafel gereed stonden en hij was zeer verbaasd. Alle dagen, als hij van de zee terugkwam, waren spijs en drank al vooraf op tafel gereed gezet. Op een dag zocht hij een listig middel om te weten te komen wie het was, die de spijzen en dranken gereed maakte. Hij deed alsof hij naar zee ging, maar hij verborg zich in een boom dicht bij het huis en hield den pot stijf in het oog. Niet lang daarna veranderde de visch zich in een mooi meisje en dat ging regelrecht naar de kookplaats ¹ om te koken. Toen sloop de man stil nader en nam hare (visch-)huid weg en verborg die; daarna ging hij weder heen. Nadat het meisje al de gerechten op tafel opgedragen had, ging zij haar (visch-)huid zoeken om wederom een visch te worden. Maar die huid was er niet, en zij begon bitter te weenen. Terwijl zij zoo weende, kwam de man het huis binnen en vond haar. Niet lang daarna werd het meisje zijne vrouw.

(Vertaald door O. Nalley. Vgl. N°. 13 en 14 der teksten).

¹ Dapu is aan het Mal. ontleend; hetzelfde woord in werkelijk Rottineesche gedaante: laö, beteekent: de stookplaats, treeft. Aangezien in een gewoon Rott. huis geen keuken (uma dodòdek of uma dòde-nasuk) aanwezig is, is de eigenlijke Rott. uitdrukking in plaats van dapu dalek neu dòdo-nasu: uma-dalek (of uma-tène-dalek) neu dòde-nasu.

Dialect van Ti.

Tou nggoak telu.

Fai bakahulu touk esa ana bei ta nita hatahori saë ofak. Laï esa bòe nai ndia dale-n: «neuk-ò saë ofak na lèle-lèò saë ndara bòe.» Dè laï esa ana tao ofa-anak esa, tao basa ofak na bòe, ma rakonda-n neni tasi dale neu, dè ndia nò nonò-n dua dè sira telu ¹ saë ofak na. Dè tenu-ofak tao rapa esa neu ofak na langga-n dà ana leä-k-ana ma nonò-n manai ofak iko-n na toiï fifiuk esa dè ana femba-n neu ofak na, tè bòso mae ofak na lalik ana ta ikiundak bòe. Dè tenu-ofak na nae: «au doak, ndara nenefado-beuk au bei saë ala lalaö-n bòe; tao lèò-bè dè au ta ala ofak ia lalaö-n?» Bòe-ma ana iminasa dè ana haï ai keketuk esa, femba-n neu ofak na, dè ofak ikilulutuk, bòe-ma sira telu ¹ esak-ò fali uma-n neu.

Drie dwazen, (verhaald door J. H. Ohello).

In vroegeren tijd was er eens een man, die nog nooit gezien had, hoe men in een vaartuig voer. Op een keer bedacht hij: «zeker vaart (saï) men evenals men paard rijdt (saë)». Op een keer maakte hij een klein vaartuig; nadat het klaar was, bracht hij het in zee; toen nam hij twee makkers mede en gingen zij met hun drieën in het vaartuig. En de eigenaar deed een teugel aan de voorstevén en trok daaraan en (een van) zijne makkers in de achterstevén hield eene zweep in de hand en sloeg daarmede op het vaartuig; maar, laat staan dat het voortging, er kwam zelfs geen beweging in. En de eigenaar sprak: ik sta versteld; van een nog ongetemd ² paard, heb ik den gang, als ik het berijd, in mijne macht, hoe komt het dan, dat ik den gang van dit vaartuig niet in mijne macht heb?» En hij werd boos en nam een stuk hout en sloeg daarmede op het vaartuig en dit werd verbrijzeld en ieder van hen ging naar huis.

Lafo nò danda.

Tenu-tutuik-a ifada. Laï esa bòe ma lafo esa nò tia-lai-na

¹ In het Term. zou dit moeten luiden sila telu-s; of het ontbreken van s, als ara niet volgt, regelmatig in het dialect van Ti voorkomt, is mij onbekend; ook in het Term. wordt wel eens gezegd sila telu, enz., hoewel dit door anderen sterk afgekeurd wordt.

² Fado, beteekent: een paard zoo te binden, dat het den kop in de hoogte moet houden, als eerste bewerking om een wild paard te temmen; nenefado (= nanafado)-beuk wordt dus eigenlijk gezegd van een paard, dat pas op die wijze behandeld is.

danda esa ara saë ofak fò reu dolu. Mète-ma danda na dolu nala iäk esa na lafo na naä heni-n tè danda ¹ ta nita.

Ana dolu losa siluk mai bòe ma ala pale uli dè ara sèfe rasare tasi tataik. Bòe-ma danda suri ma iäk ta nai ofak dale ta kisek bòe-n, lafo naä heni basa-s ara.

Bòe-ma danda iminasa dè ana tabu neu ofak tatai-n bòe ma ofak mòlo. Hata dadi neu faik na? Danda lambu ela lafo nane sudi bebeï-na, baü-anak-a mate-n hu ana ta nane ilelak, Mana-lek kea esa nai fak-ara na. Dè kea dale-na mata-nonoï lafo-a dè ana fali nala lafo na. Lafo saë inggitúk neu kea rerèdo-n lain nò dale namahòkok, dè kea nane neni lafo lèo dae-inak neu. Te hu lafo na dale manggarau-na bei ta tuü heni-s ² ana, ana bei ta fale dale-na, ana ta inggitúk mamatu tè ana èdo fanggi kea langga-na, dè naä heni kea ute-na.

Tèbe lèo-ná lafo na idale-manggarau tè kea ta mbeda dale-nasak hu lafo na tatao-na. Ara losa tasi-tataik bòe ma lafo parboku madak lain neu; ana tabu ei-na nai madak bòe ma ana kokolak nò kea nae: «mai tia-lai, nò-ra šira fak-a, mai teu fò au seu fè ò boak esa dò dua, fò minu òe-na ma muä isi-na.» Kea natá: «malòle, tia-lai!» Bòe-ma dua-s-ara laõ rasare nò-hú-ra, dè ara losa bòe ma lafo hène lèo nò lain neu seu nò-boak.

Tè lafo na dale-manggarau-na bei nahanik. Mète-ma ana seu nala nò-boak esa na ana naä isi-na ma ninu òe-na tè rou-na ana pesi-n numa lain mai dè laë kea rerèdo-na. Lafo tao lèo-ná lai telu dò ha bòe ma kea nameda ao-n hedis; bòe-ma ana nalai hèok ela nò na hu-na laõ nasare tasi neu.

Ana losa tasi-tataik bòe ma nai na ana ineta nò mèo fuik esa par(a)boboku nai sarakaek, bòe-ma kea tui basa totoä-tatá-na nò lu mbinu neu mèo fuik na numa netehú-na losa makahito-na. Basa bòe ma mèo itane: «nisi-duak na nai bè?» Kea ifada: «manggarauk na nai nò na lain.» Bòe-ma mèo ifada: «mu lèon-a, tora-nò, dei, fò au u sangga lafo na.» Dè kea fali tasi dale neu ma mèo lèo nò na hu-na neu maku lafo. Dò-dò bòe-ma lafo konda numa nò lain mai dè mèo parboku kada lai esa dè ana

¹ Het ontbreken van het enkelvoudige lidw. hier, en voorts meermalen, zou bepaaldelijk aan het dialect van Ti eigen zijn, wat juist kan wezen, dewijl de bewoners van dit landschap bekend staan, als bijzonder vlug te spreken; overigens is ook hier *a* bekend als enkelv. lidw., evenals in het Term.

² Ta tuü-heni-s ana, de *s* is gelijk Term. *fa*, evenals in het dialect van Dengka.

kòbo nala-na, ana humu ta sala ndondou-na. Dè mèò-a naà heni lafo na, da-na baü-anak ta titi laë dae bòe na.

Tutuik ia nekesama-na lèò-ia:

Tèbe lèò-ná, mète-ma sè hada-na sama lèò lafo na, na ta heni hiek neu fai makahito-na ana hambu babala-na sama lèò lafo na bòe.

De rat en de reiger, (medegedeeld door A. Frans; vgl. N°. 6, ook 4 der Teksten, en het verhaal in het dialect van Ringgou).

De verteller spreekt. Op eene keer ging eens eene rat met haar vriend, een reiger, scheep om visch te vangen. Als de reiger er een gevangen had, at de rat dien op, zonder dat de reiger het bemerkte.

Zij vischten tot de dag aanbrak en toen wendden zij het roer en roeiden naar het strand. En de reiger zag dat er niet een enkele visch in het vaartuig was; de rat had ze alle opgegeten.

Toen werd de reiger boos en hij trapte tegen den zijkant van het vaartuig en dit zonk. Wat geschiedde er toen? De reiger vloog weg en liet de rat zwemmen zooveel zij kon en 't scheelde weinig of zij was omgekomen, omdat zij niet zwemmen kon. Gelukkig was daar eene schildpad in de nabijheid en deze had medelijden met de rat en kwam haar te hulp. De rat ging vol vreugde op den rug van de schildpad zitten en deze bracht haar aan land. Maar de rat had haar slechten aard nog niet afgelegd, zij had zich nog niet verbeterd, zij bleef niet rustig zitten, maar knaagde den kop van de schildpad door en at hare hersens op. Zoo slecht was de rat werkelijk, maar de schildpad koesterde geen wrok wegens de handelwijze van de rat. Toen zij de kust bereikten, sprong de rat op het droge. Toen zij den vasten grond betrad, zeide zij tot de schildpad: «kom, vriendin, hier zijn klappers in de nabijheid, laten wij daarheen gaan, dan zal ik voor u een of twee klappers plukken, opdat gij het vocht drinkt en het vleesch eet.» De schildpad antwoordde: «het is goed, vriendin!» Beiden gingen naar de klapperboomen; aldaar gekomen, klom de rat in een klapperboom om klappers te plukken.

Maar haar slechte aard bleef bestendig. Als zij eene noot geplukt had, at zij het vleesch en dronk het vocht, maar den dop wierp zij van uit de hoogte op den rug van de schildpad.

Zoo deed zij drie of viermaal, en de schildpad voelde pijn en ging snel van den klapperboom weg naar den zeekant.

Aldaar gekomen, ontmoette zij eene wilde kat, die in het zand aan het springen was, en verhaalde onder tranen al hare wederwaardigheden van het begin tot het einde. Toen vroeg de kat: «waar is die «twee-tand» (rat)?» De schildpad zeide: «die slechte is daar boven in den klapperboom.» De kat sprak: «ga gij maar heen, vriendin, ik zal de rat opzoeken.» En de schildpad keerde naar zee terug en de kat ging naar den klapperboom om op de rat te loeren. Na eenigen tijd kwam de rat naar beneden uit den boom en de kat sprong slechts éénmaal en zij had de rat gevangen en greep haar zonder missen in den nek. En de kat verslond de rat, zelfs niet een weinig van haar bloed viel op de aarde.

De «gelijkstelling» (toepassing) van dit verhaal is het volgende:

Waarlijk is het zoo: als iemands wijze van handelen is als die van die rat, dan zal hij zeker later zijn loon krijgen, evenals die rat.

Dialect van Korbaffo, (Kolobafo).

Tutui nème hataholi manapèle pado esa.

Hataholi nggòlo esa nonoĩ-tatao-na pèle pado. Nai faj esa bòe ma haĩ-ná pèle-n-ala dè lèo tasi neu hoĩ sanga pado. Losa èno taladà bòe ma nita uma dua tao feta. Dè esa ndia bè na ala tao nanaã sò, tè esa ndia bè na bei ta tao fa. Bòe-ma ana afi nai dale-na nae: «malòle lenà au ku mata sudi tasi-a mada sò dò bej.» Bòe-ma haĩ-ná pèle-n-ala dè lèo tasi-a neu. Dè losa bòe ma lelu tè tasi-a bei ta mada fa. Bòe-ma ana fali selu lèo manasadia nanaãk-ala neu, dè ana losa tè ala fu lisa dedèdek-ala, hu feta-a basa-n sò. Bòe-ma ana haĩ-ná selu pèle-n-ala bòe ma lèo uma feta fèèk-a neu dè hoĩ neu mata sudi laã-linu sò dò bej. Ana losa tè besak-a ala sadia nanaãk-ala. Bòe-ma ana afi nai dale-na nae: «malòle lenà au ku mata sudi tasi-a mada sò dò bej.» Dè ana haĩ-ná selu pèle-n-ala dè neu mata tasi-a mamada-na: «fò makaneni-ma bei ta mada fa na au fali lèo umo feta fèè ndia kuã kinu.» Dè ana losa tasi-a tè tasi-a mada basa dè lu sò. Bòe-ma touk-a sale-dale-na nasala dè ana tuũ heni pèle-la dè

ana fali selu lèo uma feta ndia neu, dè losa tè hataholi esak-ò ta sò, hu feta basa-n sò, dè hataholi-la esa-esa-kò fali leo uma-na neu. Bòe-ma hataholi manapèle ndia fali lèo uma-na neu nò lima loy.

Verhaal omtrent iemand, die met fakkellicht
inktvisschen ging vangen, (medegedeeld
door S. Ndoen).

Iemand uit een dorp had tot beroep het met fakkellicht vangen van inktvisschen. Op een dag nam hij zijne fakkels en ging naar zee om inktvisschen te zoeken. Halverwege gekomen, zag hij twee huizen, waar men feest zou vieren. In het eene had men het eten al gereed gemaakt, in het andere nog niet. Toen dacht hij bij zichzelf: «het beste is, dat ik eens ga zien, of het al ebbe is.» Toen nam hij zijne fakkels en ging naar zee. Aldaar gekomen, bemerkte hij, dat het nog geen ebbe was. Toen keerde hij weder terug naar het huis, waar men het eten gereed gemaakt had ¹; toen hij daar kwam, had men de lampen reeds uitgeblazen, omdat het feest afgelopen was. En hij nam wederom zijne fakkels en ging naar het andere huis, waar men feest zou vieren en wilde eens zien, of men al aan het eten en drinken was. Toen hij daar kwam, was men pas bezig de spijzen gereed te maken. Toen dacht hij bij zich zelf: «ik moest maar eens gaan zien, of het reeds ebbe is.» En hij nam wederom zijne fakkels en ging zien hoe het met de ebbe stond ²: «opdat ik, als het nog geen ebbe is, naar het andere huis, waar een feest gegeven wordt, terugkeere om te eten en te drinken.» Toen hij bij de zee kwam, was de ebbe reeds afgelopen en was 't weer vloed geworden ³. De man had daar erge spijt van, hij wierp de fakkels weg en keerde weer terug naar het huis, waar een feest zou gegeven worden. Aldaar was (evenwel) niemand meer, omdat het feest afgelopen en iedereen naar huis gegaan was. En die visscher keerde met leeg handen naar zijn huis terug.

¹ Letterlijk: het huis, dat het eten gereed gemaakt had. In het Rott. wordt uma (huis), ook wel gebezigd voor de bewoners van het huis, gelijk trouwens ook wel bij ons, maar in andere uitdrukkingen.

² Letterlijk: hij wilde zien de droogte van de zee.

³ In het Term. zegt men steeds tasi-a lu mai (sò).

Dialect van Bilba, (Belubá).

Tui sapi-a nò kapa-a.

Sapi esa natiā nò kapa esa. Bòe-ma neu faj esa bana kaduā sila leu lalakō lai mò-nau esa fò lâ nau nai na. Bòe-ma neu faj lia makadèse-na seli, hu lia dè bana kaduā sila ta labeki makadèse-na fa, dè duā esa-esa-kò¹ olu heni lou-na dè kona leu ladiu-òe lai lè esa. Kaiboī bòe ma uda bau-ina mai, hu lia dè sapi ma kapa lia bi lou-n-ala lakadòe. Dè sapi ma kapa lia kae lème lè lia daļ fò hai lou-n-ala, tè hu nò lai-lai naseli-n, dè sapi-a hai-ná kapa-a lou-na ma kapa-a hai-ná sapi-a lou-na. Dè kapa lia lou-na bau-ina ma sapi lia lou-na anak-a. Hu lia dè esa-esa-kò¹ pake bòe ma sapi-a nameda kapa loļ lia laingòde nai ao-na ma kapa-a nameda sapi-a lou-n lia holu-holu nai ao-na. Hu lia dè losa besā ia, mae sapi-a ao-na makapeta naseli-n tè lou-na laingòde nai ao-na bòe. Tè kapa-a, mae ao-na palau, lou-na holu-holu nai ao-na.

Er wordt verhaald van het rund en den buffel, (medegedeeld door A. Terik).

Een rund was bevriend met een buffel. Op een dag gingen de twee dieren rond op een grasveld om aldaar te grazen. Dien dag was het zeer warm, derhalve konden de beide dieren het niet uithouden van de warmte, en ontdeed ieder zich van zijn huid en daalden zij af in een stroom om daar te baden. Plot-seling kwam er een hevige regen, derhalve werden dat rund en die buffel bevreesd, dat hunne huiden nat zouden worden. Zij kwamen dus uit de rivier om hunne huiden te nemen, maar wegens de groote haast nam het rund het buffelvel, en de buffel het vel van het rund. De huid van den buffel nu was zeer groot, die van het rund klein. Derhalve, toen ieder van hen het vel aangetrokken had, voelde het rund de buffelhuid veel te ruim om zijn lichaam zitten, en de buffel voelde het vel van het rund veel te gespannen om zijn lichaam. Ten gevolge daarvan is het, dat tot heden toe, al is een rund nog

¹ Het oorspronkelijke heeft tweemaal den onbegrijpelijken vorm esa-esa-ngò; aan mijn zegslieden was alleen esa-esa-kò, (evenals in het Term.) bekend, welke vorm ook in de volgende verhalen meermalen voorkomt.

zoo vet, zijn vel ruim om het lichaam zit. Maar al is een buffel mager, toch is zijn vel gespannen om het lijf.

Tou mamasukî dua lèo lai osi malòle esa dalẹ. Dè toụ sila dua lèo nò nahụ, esa na nae lia bei-bai-n-ala nu-n nème ulụ mai. Dè faj esa bọe ma dua-s-ala leni sila dedea-na lèo mane malelạ esa mata-n neu. Dè manẹ lia naketu dedeạ lia ma nae: «Kemi dua madadale ao, au hapu tea-na kemi dua bei-bai-m-ala osi bua-n». Tè lèo-lia-ò dua-s-ala ta lamanène fa. Bọe-ma manek-a tao lia malela-na dè dua-s-ala dadi bana. Dè bana sila dua lanade tunga sila nade makaulu-na, esa nade kue mae esa nade kòde. Ma osi malòle lia nò isi-n dadi nula-nau.

Twee rijke mannen woonden in een mooien tuin. Beiden leefden in twist; ieder zeide, dat (deze tuin) van oudsher het eigendom van zijne voorouders geweest was. Op een dag brachten zij beiden hunne zaak voor een kundig vorst. En deze vorst besliste het geding en sprak: «gij beiden moet eensgezind zijn, ik heb het vaste bewijs, dat de tuin in gemeenschappelijk bezit was van uw beider voorouders. Maar desnietteenstaande wilden zij beiden daarnaar niet luisteren. Toen paste de vorst zijn (toover)-kunde toe en beiden werden dieren. Die twee dieren nu kregen tot naam dien, welke overeenkwam met hunnen vroegeren (als mensch); het eene (dier) kreeg tot naam: moesang, het andere: aap. En de mooie tuin werd tot eene wildernis.

(Verhaald door N. Lona).

Tui ana dua dadi manafò kapa.

Faj esa bọe ma ana manafò kapa dua laneta lème ngòlọ esa, nade-na Kalin-late-n, anạ esa nade-na Bulan ma anạ esa nade-na Lun. Ana kaduạ ia-la lako-lako leu losà lène esa dalẹ. Bọe-ma dua-s-ala hahae ao-n, dè Bulan nafada Lun, nae-aa: «tola-nò-é, mai fò dua-ngita teu poi kapa-la leu lâ nau ma basa nà fẹ leu loli nai dano-ina-a dalẹ, fò dua-ngita teu lelu au lala-ng-ala lai mò èlẹ». Bọe-ma dua-s-ala fẹ kapa-la lâ nau lakabète dè basa boè ma leu fẹ kapa-la loli lème dano-ina-a dalẹ dè dua-s-ala leu lelu lala-la lème mò lia.

Lun nafada Bulan nae: «tolanò-é, kò lala-m-ala kaduạ ia-la manaä ¹-hihị.

¹ Een ontleend woord; ware het een echt Bilbasch woord, dan had het moeten luiden: maná.

Bulan. Lèo-lia na tolanò sake esa, ma-aa au sake esa fò dua-ngita teu tadiu-òe nai Oetanise.

Lun. Besa ia dua-ngita teu lèon?

Bulan. Hó, dua-ngita teu lèon!

Bòe-ma dua-s-ala sake lala mane bekeesa.

Lun. Mai dua-ngita foti takaneni lala kadua ia-la lai-na?

Bulan. Lèo-lia na kò malai makahulu fò besak-a au tunga.

Bòe-ma Lun fepa lala-na dè nalai ma Bulan-ò fepa lala-na dè nalai tunga dea; leu losa mamana esa nade-na Nò-kahá bòe ma dua-s-ala bòke lala dè ala hahae.

Lun. Tolanò-é, Oetanise nai dòk-a dè lèon-a lèo èle teu, tè lala-la sota-lá-n seli.

Bulan. Basa, dua-ngita teu bea tadiu òe? Òe ia òe kalihokak-a, tè Oetanise dei fò òe-na manganeuk-a.

Lun. Òe Nò-kahák-a òe kalihokak-a-ò, malòle. Mai dua-ngita teu tadiu, tè lala-la sota sò-ò, kò bei nau lèo Oetanise teu!

Bulan. Òe kalihokak-a au ta kadiu fa, tè au malua bòe, basa-basa dahena bisuk-ala leu ladiu lai lia.

Lun. Tèbe-tèbe dahena bisuk-ala ladiu lai lia?

Bulan. Tèbe-tèbe, kò mae au pepèko?

Lun. Lèo-lia na dua-ngita bòso tadiu òe lia!

Bulan. Au kafada kò na, kela lala-la hahae-lá sò na dua-ngita lèo Oetanise teu!

Lun. Lala-la hahae-lá sò dè mai teu lèon!

Bulan. Lapa lala-a, mai fò sake lèon!

Lun. Kò-ò bei ta lapa lala-ma bòe!

Bulan. Au lapa lala-nga dò bea.

Dua-s-ala lapa lai-lai dè saka, bòe-ma dua-s-ala fepa lala-n-ala dè leu losa Oetanise dè dua-s-ala bòke lala-la.

Lun. Kò masika paka lala-ma fò mai tadiu lèon, fò tadiu basa na besak-a fè lala-la linu òe.

Bulan. Hó, kela fò lala-la hahae-lá, besak-a fè linu òe.

Dua-s-ala leu òe-a su-na.

Bulan. Kò mita òe ia sò bòe dò bej?

Lun. Besa-besak-a au mai kita òe ia.

Bulan. Òe ia manganeuk-a dò ta?

Lun. Òe ia manganeu hihí nonò lilo-isik-a.

Bulan. Kò ita òe ia malòle? Ta hapu òe esa nai ita nusa-na lèo ia bòe.

Lun. Lia na tetèbek-ala.

Basa bòe ma dua-s-ala lufa heni pou lafa-n-ala dè lakahola dè ala palaboku lèo òe dale leu.

Lun. Amakè! Òe ia dema-na seli, tè mae demak-a-ò, maka-neni kò tuku lalaṽ esa neu dalē na au bòle sanga kala-n.

Bulan. Hu hata dè kò bòle sanga lalau lutu esa nai òe ia dalē ma kò hapu?

Lun. Tolanò! Tolanò ta mita òe ia manganeuk-a fa?

Bulan. Lèo kò madiu nai òe Nò-kahák-a no kò bòle sanga hapu lalaṽ esa? Au dodó kala kameda ta bòle fa.

Lun. Lia na tèbe lèo-lia.

Bulan. Kameda batu matua, (bau-ina) esa bòe-ò kò sanga doak-ana.

Lun. Bòso bòe dedea nalu-nalu bali, madiu lai-lai, fò dua-ngita teu lelu kapa-la dei, tè mahani kapa-la mòpo.

Bulan. Au kadiu basa sò, tè kò? Kò mae bei madiu na mahani nai ia, tè au lakṽ lia ia sò, ita mai dòk-a sò dè au bi kapa-la mòpo, bulu nako-la fò leni.

Lun. Au bòe-ò bi; kò dei kapa sila kò kapa-m-ala, kapa au-fò sila, au papa-nga kapa-n-ala, dè makaneni-ma au kamòpo¹ na mahani papa-nga tati nisa au.

Dua-s-ala-lai-lai lakamadā pou lafa-n-ala dè sake lala mane kaduā sila leu losa kapa-la dae naná-na, tè lita kapa-la bei ta mòpo esa bòe.

Bulan. Ita dua nale-na, kapa-la basa-basā bei lai ia, bei ta mòpo esa bòe.

Lun. Ita dua dadi tao lèo-bea, dè ita dua ta fò kapa-la fa ma dua-ngita teu takaminā tasakē lala-ma teu tadiu òe!

Losa lèdo-a ana tenā bòe ma dua-s-ala tada kapa-n-ala, esa-esak-ò nò nu-n, hu dua-s-ala lakabubua kapa-n-ala, besak-a esa-kò fò nu-n dè lèo oka-kapa-a leu. Basa bòe ma fali lèo uma-n-ala leu. Dè ala ta tutui hata esa bòe, hu ala bi ina ama-n-ala, tolanò kaka fadi-n-ala.

Er wordt verhaald van twee knapen, welke buffelhoeders waren, (door J. M. Baleno).

Op een dag ontmoetten twee knapen² die buffels hoedden, elkander op eene plaats genaamd Kalin-late-n, (het graf van

¹ Au kamòpo = Term. au amòpo-s, ook de s, als niet-nadrukkelijk voornw. v. d. 3^{den} pers. meerv., wordt in het Bilbasch tot den ingeslikten medeklinker, tenzij nog ala volgt, bijv. au kamòpo-s-ala.

² Ana, (denkelijk uit een ander dialect, bijv. uit dat van Ringgou) ook = Term. kanak, nii-ana, knaap, meisje.

Karel), de een heette Boelan ¹, de andere Loen. ¹ Deze beide knapen trokken al verder voort tot zij op eene sawah kwamen. Toen rustten zij uit en Boelan zeide tot Loen: «makker laten wij beiden de buffels vrijlaten om te grazen en daarna hen zich laten wentelen in den grooten poel en laten wij beiden naar mijne paarden gaan zien, die ginds op het veld zijn». En beiden lieten de buffels grazen tot zij verzadigd waren, daarna lieten zij zich wentelen in den grooten poel, en zij beiden gingen zien naar de paarden, daar in het veld.

Loen zeide tot Boelan: Kameraad uwe paarden zijn zeer mooi.

Boelan. Bestijg gij er dus een van en ik zal het andere bestijgen en laten wij naar Oetanise gaan om te baden.

Loen. Zullen wij nu maar gaan?

Boelan. Ja, laten wij maar gaan!

En zij bestegen ieder een hengst.

Loen. Laten wij de paarden laten rennen om eens te zien hoe snel zij kunnen gaan!

Boelan. Draaft gij dan vooruit, dan zal ik volgen.

Toen sloeg Loen zijn paard en ging in draf voort en ook Boelan gaf zijn paard een slag en draafde achteraan; toen zij eene plaats bereikten, Nò-kahá (de vier klapperboomen) geheeten, sprongen zij van het paard en rustten uit.

Loen. Makker, Oetanise is (nog) ver, laten wij daar dus maar niet heen gaan, want de paarden zijn zeer moede.

Boelan. Waar zullen wij dan gaan baden? Het water hier is troebel, maar dat te Oetanise is helder.

Loen. Al is het water te No-kahá troebel, het is toch goed, kom laten wij gaan baden, want, hoe kunt gij, ofschoon de paarden moe zijn, toch nog willen, dat wij naar Oetanise gaan?

Boelan. In dat troebele water baad ik niet, want ik ben er ook vies van, alle menschen met zweeren of wonden baden daar.

Loen. Is het waar, dat al die lieden daar baden?

Boelan. Het is stellig waar, denkt gij, dat ik lieg?

Loen. Laten wij dan in dit water niet gaan baden!

Boelan. Ik zeg u dus, laten wij, als wij de paarden hebben laten uitrusten, naar Oetanise gaan.

Loen. De paarden zijn al uitgerust, gaan wij dus op weg!

¹ Als eigennaam zijn de vormen Bulan (maan), Lun, Term. Ndun, (ster), bewaard gebleven, terwijl de woorden anders bula (Term. bulak), lu, (Term. nduk) luiden.

Boelan. Toom het paard op en bestijg het maar!

Loen. Gij hebt toch ook uw paard nog niet opgetoomd!

Boelan. In hoeveel tijd zal ik het opgetoomd hebben? (= ik zal het dadelijk opgetoomd hebben).

Beiden doen snel den toom aan en stijgen te paard, zij slaan hunne paarden en gaan door tot zij Oetanise bereiken, dan springen zij van het paard.

Loen. Bind spoedig uw paard vast en laten wij gaan baden, daarna zullen wij de paarden laten drinken.

Boelan. Ja, laat de paarden eerst uitgerust zijn en dan drinken.

Beiden gaan naar den kant van het water.

Boelan. Hebt gij dit water al eens gezien?

Loen. Nu voor het eerst zie ik het.

Boelan. Is dit water niet helder?

Loen. Het is zeer helder als zuiver goud.

Boelan. Vindt gij het water mooi? Men treft geen ander water in ons land aan (zoo mooi) als dit.

Loen. Dat is waar.

Daarop trekken beiden hunne kleederen uit, en als zij naakt zijn, springen zij in het water.

Loen. Hè, wat is dit water diep, en hoewel het zoo diep is, kunt gij, als gij er eene naald ingooit, die (zoekende vinden) terugvinden.

Boelan. Waarom kunt gij als gij eene fijne naald in dit water zoekt, die vinden?

Loen. Makker! Ziet gij niet, dat dit water zoo helder is?

Boelan. Als gij in het water te Nò-kahá baadt, kunt gij dan eene naald vinden? Ik denk, dat het wel niet mogelijk is.

Loen. Dat zal wel zoo zijn.

Boelan. Waarschijnlijk zult gij ook een grooten steen vergeefs zoeken.

Loen. Laat er nu geen lang gepraat meer zijn, baad snel en laten wij naar de buffels gaan zien, want zij zouden weg kunnen raken.

Boelan. Ik ben al klaar met baden, maar gij? Als gij nog wilt baden, blijf dan (maar) hier, maar ik ga nu heen, wij zijn al lang hier en ik ben bang, dat de buffels verloren gaan, misschien voeren dieven ze wel mede.

Loen. Ik ben er ook bang voor; wat u betreft, die buffels zijn uwe (eigen) buffels, de buffels, welke ik hoed, zijn van mijn

vader, en als ik ze verloren liet gaan, zou hij mij dooden.

Beiden trekken snel hunne droge kleeren aan en bestijgen hunne hengsten, en toen zij den weide-grond van de buffels bereikt hadden, zagen zij, dat er niet één weg was.

Boelan. Wij hebben geluk, alle buffels zijn nog hier, er is nog niet één weg.

Loen. Hoe kon het ons overkomen, dat wij niet de buffels hoedden, maar ons vermaakten met onze paarden te bestijgen om te gaan baden!

Tot de zon onderging, hielden zij zich bezig met hunne buffels te scheiden, elk wat hem toebehoorde, omdat zij ze tot een troep verzameld hadden, (door elkander hadden laten gaan), toen dreef ieder zijne buffels naar de kraal. Daarna keerden zij naar hun huis terug. En zij vertelden niets, omdat zij bang waren voor hunne ouders en broeders of zusters.

Lun sipo òe salani.

Au sanga tui tou dintiu esa, nade-na Lun, anā ia basaènek-a au besak-a tui kemi, ana manafò kapa bei lia ia. Kameda anā ia namatua mai fa bòe ma ama-na fè fadi-na fò kapa-la, tè Lun bau ama-na sò bòe dè ama-na ta paleta-n ana sò, hu lia dè Lun tunga-tunga faj ana neu nakaneni tatao-na. Faj esa bòe ma Lun lako-lako nème lia ngòlo-na na lake faj lia tuan panita esa neu nème ngòlò lia, dè tuan panita lia nita Lun bòe ma ana nalò nae: «ana-ng-ò, mai ia dei!» Bòe-ma Lun neu tuan panita mata-na dè tuan panita natane-n ana nae: «kò bau bau basa ia sò, tao lèo-bea dè kò ina-ama-m-ala ta nau salani kò bei dai ana-ma fa?»

Bòe-ma Lun nae: «tuan, au ina-ama-ng-ala dahena dintiu mesan, mae au tolanò-kaka-fadi-ng-ala lèo-lia, ma au kème ana-nga mai au lèo nai nula-nau dale fò au ama-nga kapa-na, tè hu au kamatua bòe ma papa-nga fè fadi-nga fò kapa-la ngati au».

Tuan-a ana nae: «hu lia dè au kafafali nai ia tè au ta kita kò, besa-besa ia au kita kò nonò dahena bebeu esa nème dae dame-dò mai, tè au sanga kafada kò dedeā esa, kò nauk-a dò ta?»

Lun. Makaneni-ma tuan nae lèo-bea na au tunga.

Tuan. Au sanga kadiu-ngò òe salani, fò kela kò bòle malelā Mane-tua-lain nanau-na ma kela kò hapu masodā soa neu kò samane-ma losa dodò-na neu».

Bòe-ma Lun nae: «au hi lèo-lia bòe, tuan, au nau-nau mesan, tè tuan foi au nade bea?

Tuan. Au foi kò nade Lukas fa?

Lun. Au hi nade lia bòe, tuan, tè au kamanène ana mana-sakola-la lae. Lukas lia, lèo ami dedea-ma na uni bisu. Hu lia de tuan foi selu au nade-nga, tè ta sò na mahani au ta nau salani fa, au afi au tia-lai-ng-ala lakadudula au nade-nga uni au kanade «bisu».

Tuan. Sò na au foi kò nade Benjamin, tè ta na Timothius.

Lun. Au ta kanade Benjamin fa, hu au ta kalela soso-na fa, au hi kada kanade Timothius; tunga ami dedea-ma na lae «titino», fò makaneni-ma ladudula au lae «titino» na au kae: «tè kemi titino lèo au bòe?»

Tuan. Kò hi manade Timothius?

Lun. Hó, tuan.

Tuan. Balahá kò lèo mamaso dale mu fò au salani kò fa?

Lun. Hó, tuan.

Balahá Lun nita dahena salani dodoḡ leu maso lai mamaso dale, dè ana neu maso bòe. Ta dòk-a bòe ma panita mai dè nanoli nafada basa dahena salani sila-la bòe ma tuan-a nalò Lun lèo mata mai dè salani-n ana nanade Timothius.

Nème faj lia mai bòe ma Timothius ta hahae neu maso fò ana namanène dedea dubea nai mamaso lia dale na ana neu tui ina-ama-n-ala ma basa-basa tia-lai-n-ala, losa tuan panita mai selu bòe ma nalò basa-basa ina-ama-n-ala dè ana hule tuan panita salani basa-basa.

Loen ontvangt den doop, (door J. M. Baleno).

Ik wil verhalen van een heiden, genaamd Loen, dezelfde van wien ik u heden juist zoo even verhaald heb, toen hij als knaap de buffels hoedde. Toen hij wat grooter was, liet zijn vader zijn jongeren broeder de buffels hoeden en toen Loen zoo groot was als zijn vader, had deze niets meer over hem te zeggen, derhalve ging hij elken dag naar zijn (eigen) werk. Op een dag, dat Loen in zijn dorp op en neer liep, trof het, dat de leeraar, (zendeling, hulpprediker), daarheen was gegaan en toen deze Loen zag, riep hij hem en zeide: «mijn zoon, kom eens hier!» En Loen ging naar hem toe en hij zeide tot hem: «gij zijt al zoo groot, hoe komt het, dat uwe ouders u niet hebben willen laten doopen, toen gij nog een kind waart?» En

Loen sprak: «mijnheer, mijne ouders zijn maar heidenen, ook mijne broeders en zusters zijn dat, en ik heb van mijn kindsheid af in de wildernis geleefd om de buffels van mijn vader te hoeden; maar omdat ik groot ben, laat mijn vader mijn jongeren broeder in plaats van mij de buffels hoeden.»

De heer zeide: «daarom is het, dat ik, die hier herhaaldelijk kom, maar u niet gezien heb, u nu voor het eerst zie, alsof gij iemand waart, die pas uit verre streken gekomen is; maar ik wil u iets zeggen, zijt gij daartoe genegen ¹ of niet?»

Loen. Wat mijnheer zegt, zal ik volgen.

De heer. Ik wil u doopen, opdat gij God's wil kunt kennen en gij heil voor uwe ziel verkrijgt tot in eeuwigheid.

En Loen sprak: «ik heb daar wel zin in, mijnheer, ik ben (daartoe) geheel genegen, maar welken naam wilt gij mij geven?»

De heer. Zal ik u Lukas noemen? ²

Loen. Mij bevalt die naam wel, maar ik heb de schoolkinderen hooren zeggen, dat Lukas (uitgesproken: Loekas) in onze taal (beteekent) «wond» (nam. het Mal. woord loeka). Daarom moet mijnheer mij een anderen naam geven, want anders zal ik niet gedoopt willen worden, ik denk dat mijne makkers (mij met) mijn naam zouden bespotten en zeggen, dat ik «wond» heet.

De heer. Dan zal ik u Benjamin of Timotheus noemen, welken van die twee namen wilt gij hebben?

Loen. Ik moet niet Benjamin heeten, omdat ik er de betekenis niet van begrijp; ik wil alleen Timotheus heeten; in onze taal zegt men «titino» (gluren, loeren), en als zij mij voor den gek houden en «titino» noemen, zal ik zeggen: kunt gij lieden gluren als ik?

De heer. Vindt gij (dus) goed om Timotheus te heeten?

Loen. Ja, mijnheer.

De heer. Komt gij dan morgen in de kerk, dat ik u doop?

Loen. Ja, mijnheer.

Den volgenden dag zag Loen vele christenen naar de kerk gaan, en hij ging er ook heen. Spoedig kwam de leeraar en nadat hij al de christenen geleerd en toegesproken had, riep

¹ Kò nauk-a dò ta in het Term. ò nau dò ta, het Bilbasch bezigt den nadrukswijzer a, (oorspronkelijk ka) ook meermalen, waar hij in het Term. niet meer gebruikelijk is, vgl. beneden kò nauk-a na (enz.), als gij wilt, dan, (enz.), nanalek-a = Term. nanale, het is gelukkig.

² In het Bilbasch heeft fa zoowel de functie van Term. fa als (gelijk hier) van Term. ha.

hij Loen voor en doopte hem met den naam van Timotheus. Van dien dag af verzuimde Timotheus niet ter kerk te gaan, en als hij van allerlei daar hoorde, vertelde hij dat aan zijne ouders en makkers, met het gevolg dat, toen de leeraar weder kwam, hij zijne ouders riep om te komen en den leeraar verzocht hen allen te doopen.

Dahena nako-dá.

Fai makahulu-na tou nako dua leu lamanako lème nusa mamasukij esa; nusà lia dahena-n-ala mamasuki-mamasukij mesan, nai uma-n-ala lapeda lilo ma henu ma lanú kapa, lala, bibi lòpo; memà dahena nako lèo-lia ala mèste leu lamanako nai nusa lèo-silak-ala. Fai esa hatu-na tou nako kaduà ia-la leu lakaminà susulà lème nusà lia; dua-s-ala tao lèo-lia fo kela ala tao aãfij neu dahena-la bua-loa-n-ala, tè hu manò-umak-a ta nau fè dahena sila lakaminà lai lia uma-n dale fa, tè lakaminà kada lai uma-deà. Nako kaduà ia-la ala ta bòle lita bua-loà nai uma lia dalè fa dè lia na ala tao aãfij neu tou manò-umak-a bibi-n-ala. Sanga dulu pila bòe ma ala hae lakaminà, dahena tua-inà sila fali lèo sila uma-na leu tè nako kaduà sila leu soi oka-bafak-a, dè ala fò leni basa-basa bibi-la. Balahá manafò-bibi-a ana lèo okak-a neu nae poi bibi-la tè bibi esa ta okà dale bòe. Bòe-ma ana manafò lai-lai neu nafada nae leodaek-a dahena-la fò leni basa-basa bibi-la sò. Tou manò-umak-a ana ngènge, nai dale-na nae: «memà tou kaduà sila fò leni au bibi-ng-ala sò, basa-basa ana-ng-ala lai bea malò-má basà, mai teu tunga nako sila!» Basa-basa anak-ala mai, esa-esak-ò hopu tè-tafa-n dè leu sanga nako kaduà sila. Neu fai katelu-na bòe ma ala hapu-lá nako sila lème leà esa dalè, ala fò bibi-la lèo leà lia dalè leu, dè lafuni bibi-la lai na. Bòe-ma manò-bibik-ala losa dè ala tao lange leu lima-n-ala ma fò leni falij bibi-la tè nako kaduak-ala lâ heni bibi mane kalalij telu, dè leni nako-la lèo manek-a nai na neu. Dè manek-a kè fè lahuta pula falij selu bibi mane kalalij sila telu lake telu ma bibi masodak-ala fè falij basa-basà ma fè hada-hol(o)mata lopia dua hulu lima ma huta-salà-ò lopia dua hulu lima, ma manek-a helu nae: «boso dua-ngemi meu mamanako bali, makaneni-ma dua-ngemi bei masale au mata-nga ma ala kalà kemi nako-ma na mahani au fua heni-ngemi lèo nusa dò meu, au ta nau dahena nako-dá lèo nai au nusa-nga fa.

Dieven, (door J. M. Baleno).

In vroegeren tijd gingen eens twee dieven in een rijk land stelen; daar waren de menschen altemaal rijk; in hunne huizen bewaarden zij goud en paarden en zij bezaten buffels, paarden, schapen, varkens; het is natuurlijk, dat dieven in zulke landen moeten gaan stelen. Eens op een avond gingen deze beide dieven aldaar kaart-spelen, zij pleegden zoo te doen om acht te geven op de goederen der lieden. Maar de heer van het huis, (waarheen zij zich begeven hadden), wilde niet toestaan, dat zij binnenshuis bij hem speelden, maar zij moesten in het voorhuis spelen. De beide dieven konden dus niet zien, wat er in het huis was. Toen het bijna de tijd was, dat de hemel zich in het Oosten rood zou kleuren, hielden zij op met kaart-spelen en de menigte, (die daarbij toegezien had), begaf zich naar huis; maar de twee dieven gingen heen en openden het hek van de kraal en dreven alle schapen weg. Den volgenden dag ging de (knaap), die de schapen hoedde, naar de kraal om ze daaruit te laten, maar er was niet een schaap meer in. En hij ging haastig melden, dat dien nacht alle schapen weggedreven waren. De heer des huizes ontstelde en dacht bij zich zelf: «stellig zijn het die twee mannen, die mijne schapen weggedreven hebben; roep al mijne knapen op, waar zij zich ook bevinden, laten wij die dieven achtervolgen!» Zij kwamen, ieder gewapend met lans en zwaard en gingen de beide dieven zoeken. Op den derden dag vonden zij ze in eene grot, waarin zij de schapen gedreven en verborgen hadden. Toen de eigenaar der schapen er bij kwam, deed men hun boeien (lett. blokken) om de hand en dreef de schapen naar huis terug, maar de dieven hadden drie gesneden rammen opgegeten; toen voerden zij de dieven voor den vorst. En de vorst aldaar veroordeelde hen om de drie gesneden rammen drievoudig te vergoeden en de nog in leven zijnde schapen alle terug te geven en om te betalen als «eerbewijs» (boete voor den vorst) vijf en twintig gulden en evenzoo veel als boete wegens het misdrijf, en de vorst waarschuwde hen en zeide: «gaat niet meer uit stelen, indien gij nog eens voor mij verschijnt en aangeklaagd wordt wegens diefstal, zal ik u naar een verafgelegen land verbannen; ik wil niet dat er een dief in mijn land woont.

Dolu ikā.

Nai nusa ia dahena manadolu dodoṽ. Makeneni-ma lae leu dolu ikā na ala sake kofā, leni tali-dolu, dolu-isj. Ala leu losa lai òe-a dema-na, lakalalā lea telu hulu, na ala tuku naka fò ala nafu. Besak-a ala dodòko tali-dolu-a nò dolu-isik-a, ma na tè hanik-a ala tao-n nai dolu-isik-a peda-na, ala tuku-n leò tasi-òḗ dale neu fò kela hanik-a neu losa tasi-òek-a bui-n. Makeneni-ma ikā ta leu la hanj lia fa na ala lali selṽ mamana. Lèò-lèò-lia losa hapu ikā. Ta hapu ikā fa sò na mahani ana fali lèò dae-inā mai nò loṽ.

Tolanò-é, au-ò dolu kita sò bòe, tè au ta hapu hata esa bòe, losa basa au tua-lepa-ng-ala dè au kamalā, hata-hís-a mate au hu lak-a. Tè malòle ami losa dae-inā lai-lai dè au bei kasoda losa faj ia. Hu lia dè mafalelène kemi mae meu dolu na kela kemi meni tua-lepa dai dei!

Visch met den hengel vangen, (door
J. M. Baleno).

In dit land zijn vele hengelaars. Als zij visch met den hengel willen gaan vangen, gaan zij scheep en nemen mede een hengelsnoer en een hoek. Als zij in diep water komen, naar schatting dertig vadem diep, werpen zij het anker uit en blijven daar liggen. Dan vieren zij het vischsnoer met den hoek, terwijl zij het aas aan het uiteinde van den hoek bevestigd hebben. Zij werpen het aas (zoo) in zee, opdat het op den bodem kome. Als de visch niet wil aanbijten, veranderen zij van plaats. Zoo gaan zij voort tot zij visch vangen. Vangen zij geen visch, dan zullen zij met leege handen naar land terugkeeren.

Vriend, ook ik heb getracht te hengelen, maar heb niets gevangen; het kwam zoo ver, dat al mijn leeftocht op was en ik honger leed, het scheelde weinig of ik was van honger gestorven. Het was gelukkig, dat wij spoedig land bereikten, en ik dus nog tot op heden gezond en wel ben. Denkt er derhalve aan, als gij wilt gaan hengelen, om voldoende leeftocht mede te nemen!

Tui mane pòkḗ esa lèò nai nusa muli.

Nai nusa muli manḗ esa nade-na Kai-ou, manḗ ia ana bongi ana-buku-dua, esa nade-na Nalu-fai ma esa nade-na Loa-lèdo,

tè hu manë ia namalasi sò, dè ana ta bubulu ana-n bea dadi manë ngati lia. Manë ia bòe-bòe namalasi dè ana pòke ma ana pake, langa-dò-na fula ma nisi-na mosu, ta nita hata-hata sò ma ta namanène hata-hata sò. Mai faj esa bòe ma basa mane-sio-la lalake-na lakabua lème manek-a uma-n fò ala sanga afi tao lèo-bea, fò manek-a mata-na nakadila. Ta dòk-a bòe ma lasi esa nafada ma nae: «au kamanène lae, makaneni-ma manek-a namanène manu-pui esa nakamè sò na mahani manek-a mata-na nakadila». Manek-a namanène dedeja lia bòe ma nae: «au poi paleta, makaneni-ma bea neni manu-pui lia, fò ana nakamè ma au mata-nga nakadila na mahani lia dadi manë ngati au ma au suki-ng-ala au fè basa-basa leu lia lima-na». Manek-a ana-n dua, esa nafada esa nae: «itu dua afi dei, tè dua-ngita ta teu sanga manu-pui lia fa na mahani ita dua esa ta dadi manë bòe, tè mae dahena hihí, ana sanga neni-n mai na mahani lia dadi manë fò ana paleta selu ita dua. Lèo-lia mai teu sanga tè ita dua mane-anà, bulu Lamatuak-a sue ita esa fò ana hapu manu-pui lia, sadi manek-a tetèke-na bòso lèo dahena hihí lima-na neu».

Bòe-ma dua-s-ala lafada ina-ama-n-ala fò tao lepa fè dua-s-ala. Faik-a nalá¹ bòe ma dua-s-ala sipo lala lepa, doi nò pou-lafa dè dua-s-ala lako-lako leu sanga manu-pui lia. Leu losa èno kasingo esa bòe ma dua-s-ala òfe lepa dè lâ linu ma lateteka ao, esa deki esa, bòe-ma dua-s-ala lasida, Nalu-fai tunga èno-konà ma Loa-lèdo tunga èno-kj. Nalu-fai lako-lako neu losa ngòlo esa de neu hapu dahena-la liku mèko ma ala linu sopi ta hohoka. Dè Nalu-fai ana asa nininù dè nò basa-basa dahena-la linu mafu. Lèo-lia losa basa lia doi-na ma nasèko heni basa pou-lafa-na.

Loa-lèdo ana tunga èno-kj dè neu losa ngòlo esa ma ngòlo lia bei namanène paleta nai mane-anà lia ama-na. Mane-ana ia neu losa ngòlo lia dalè bòe ma ana dudi lèo ina-falu esa uma-na neu. Mane-anak-a nae inak-a nae: «ina-ó, kò sue au fa dei, kò hi bòe na fè au òe fa fò au kinu dei, tè au ma-nga madak-a». Ina-falu-a neu lui² neni òe neu ngalá³ esa dalè dè fè mane-anà lia ninu, tè hu ina-falu ia ta nalelè anà lia manek-a ana-n. Mane-anà ia ana lelu lèo loà lain neu tè toj esa napeu nai

¹ Nalá = Term. nandá.

² Lui = Term. ndui.

³ Ngálá = Term. nggalás.

lain. Tou ia ta napeu fa tè tou ia mate dòk-a sò, tè hu ana nahuta dahena ngòlo lia doi-na nò bua-loa-na ta hohokà, hu lia dé ala ta nau latoi-n ana fa. Ina-falu ia tui basa-basa sila leu mane-anak-a, bòe-ma mane-anak-a nadenu ina-falu-a nalò basa-basa dahena sila: «fò au sanga tifa tou manamatè ia hutana». Ina-falu-a nò ana-má sila lai-lai leu lalò dahena-dahena sila, dè mane-anak-a tifa-s-ala losa basa doik-ala, bòe-ma ana òfe bua-loa-n-ala fò sanga tifa neu. Tè dahena ia-la lelu lalelè bua ia-la bua manè, sila mane-na bua-n-ala bòe ma nai dale-n-ala lae: «fa fò ita mane-na ana-n esa lia ia». Basa dahena sila bei lelu lalelè mane-anà ia bòe ma lafada mane-anak-a: «ami ta nau mane tifa ami sò, malòle lenà ami-a meu matoï tou manamatè ia lèon!» Ngòlò lia dahena-n-ala foa bela-bela, dè leu kali bòlò ma tati kopà dè leu latoï tou manamatè lia. Latoï basa bòe ma mane-anà ia lako selu lèò nusa beu neu, fò sanga manu-pui lia. Mane-anak-a neu losa kai kà esa hu-na dè ana hahae fò sanga nâ¹ ka-boà. Hahae ta dò bea bòe ma ana ketu nala ka-boà latu sila dè ana nâ. Ana nâ basa boà esa na ana hela hahae-na, lèò-lèò-lia losa lake sio. Manu-pui ta hohokà leu lâ kà lia bo-na, manu-pui ngeò esa nai kà lia poi-na, ana nita mane-anà ia toka naseli-n, bòe-ma manu-pui ngèò ia natane nae: «mane-anak-a, kò toka dubea?» Boè-ma mane-anà ia tui nème makasososa-na mai tao lèò-bea dè lia mai losa nai ia. Manu-pui ia nae: «kò bòso bi, tè mahani kò hapu manu-pui lia. Kò lakò tunga nula ia dalè fò sai nai mò èle na nai mò èle mahani kò mita kota batu esa, nai kota lia dalè ina malidà esa nakaboi manu-pui lia nai lia, tè au kafada kò, makaneni-ma kò mu na mahani kò mita mènge pilà dua lanea lai kota-bafak-a. Kò mu mita mènge sila mata-n-ale lakadila na lako makalò, tè makaneni-ma mata-n-ale nanakenà na bòso mu, tè mènge kaduà sila lamedà. Mènge kaduà sila lanea lahèle ina malidà lia na manu-pui lia. Makaneni-ma kò hapu inà lia nò manu-pui lia meu losa kò nusa-ma fò kò dadi manè ngati ama-ma na kò masanenedà au, fò kela kò suki-m-ala lalake-na mènste dua-ngita tabatj.»

Bòe-ma mane-anak-a natá nae: «malòle». Boè-ma mane-anà

¹ Ofschoon overigens de gerekte uitspraak van den klinker in eenletter-grepige woorden niet nader aangeduid wordt, wordt hier en in de overige dialecten, welke dezelfde samentrekking vertoonen, om verwarring te voorkomen, geschreven nâ=Term. naã, hij eet, (zoo ook, ofschoon minder noodzakelijk, lâ, râ=laã, zij eten, tâ=taã, wij eten).

ia sea-sea mesan nula-ina lia dè neu losa mòk-a bòe ma ana lelu nita kota esa dè ana lako nasale kota-bafak-a. Ana neu dè ana nita mènge kaduà sila mata-n-ala lakadila dè nae: «mènge ia-la ta lamedà fa, ala sungu lamanè». Dè ana sailòlo kota dale neu. Neu losa uma-a folotana-na bòe ma ina malidak-a hae-ná bò beu nai uma-deà. Lai-lai inà ia sefi poi folotana-a papaka-na bòe ma ana nita Loa-lèdo. Loa-lèdo bei ngènge inà ia lòle-na bòe ma ana lokopesi lèo dae-a neu losa ana sapalao. Lai-lai inà ia kòko nala-n dè neni anà ia léo uma-dalè neu, dè namòdo anà ia losa mata-na manganeu. Bòe-ma ina malidà ia natane-n ana nae: «tao lèo-bea dè kò mai sai nai ia?» Bòe-ma ana tui nème makasososa-na mai lia tao lèo-bea dè lia sai nai ia. Inak-a namanène basa tutui-n sila bòe ma inak-a namahòko dè ngute anà ia lima-fanga-na nò kedi langa-dò-na. Basa bòe ma fè-n ana pake bua malòle. Manu-pui manamakamè lia-ò nai lia bòe dè bei namanène dedeà lia ana namahòko, fa na ana la lèo ina malidak-a neu, fa na ana la lèo mane-anak-a neu. Bòe-ma losa teu telu tetu-tetu dè ala sanga fai malòle fò ala sanga lako. Faj esa inak-a ana lelu mènge kaduà sila mata-n-ala lakadila bòe ma ana soi uma-a folotana-na dè ana kalua nò mane-anak-a ma nò manu-puik-a, dè telu-s-ala lalai. Leu losa èno taladà bòe ma ina-malidà naselù leleli-na nò mane-anak-a. Telu-s-ala lako-lako leu losa èno kasingok-a fò mane-ana kaduà sila hahae fò lâ-linu-a bòe ma Loa-lèdo nafada ina malidak-a nae: «au kò tolanò-nga ami dua-ngami masida mème mamana ia, tè ami mahelù mae: «ami dua-ngami meste esa nahani esa nai mamana ia». Ina malidak-a-ò tunga mane-anà ia dedea-na dè ala lahani.

Ta dò bea bòe ma Nalu-fai mai nème ngòlo lia mai tè ta neni hata esa bòe, tè ana sanga aãfì fò nae nakamate fadi-na Loa-lèdo. Ana mai losa bòe ma nae: «au ma-nga madak-a, lako kela ina malidà ia nò manu-pui ia lème ia, fò dua-ngita teu sanga òe fa dei fò tinu!» Loa-lèdo namahèle kaka-na Nalu-fai dè ala leu sanga òe fò linu. Tèbe leu hapu òe-mata esa, dema-na lea dua hulu lima. Nalu-fai tuti kai-lòngè dè ana paka balè neu kai-lòngèk-a peda-na fè fadi-nà neu dolu. Loa-lèdo bei dolu òe bòe ma Nalu-fai napadej nème Loa-lèdo dea-na, dè ana soli Loa-lèdo lèo òe-mata dale neu, dè ana lako kela fadi-na nò mamate dale-na. Dè ana neu nò ina malidak-a ma nò manu-pui manamakamè lia lèo lia nusa-na neu. Leu losa mane Kai-ou-a uma-na bòe ma, Nalu-fai neu nafada ama-n nae: «au hapu

manu-pui lia sò.» Tè hu manu-pui lia ta nau nakamè fò kela ama-na mata-na nakadila. Tunga-tunga fai manu-pui ia namangoa-k-ana ma ina malida ia namananau-k-ana, hu lia dè inà nò manu-pui ia lèò nai Loa-lèdo kama-na dale ma basa faik-ala kama lia folotana-na nanakena.

Manu-pui fò manai kà lia poi-na ana dadi neu tuan Olana esa dè napadei neu òe-mata lia su-na dè ana dodòko kai-lòngè fè Loa-lèdo, tè Loa-lèdo nae: «fa fò kai-lòngè ia ketu-n fò au tuda bòe ma au mate.» Tuan Olana ia nae: «ta, sadi hopu mahèle!» Loa-lèdo hopu nahèle kai-lòngè lia, dè tuan Olana lia hela Loa-lèdo lèò lain mai. Tuan ia helu Loa-lèdo nae: «mu lèò kò nusa-ma mu fò makaneni-ma kò hapu kò kakau pinga-ma sò na masanenedà au dè bulu ala soku kò dadi manè na basa-basa suki-m-ala dua-ng-ita tabati tetu-tetu.» Loa-lèdo natà nae: «malòle». Loa-lèdo bei ta leò lia uma-na neu fa, tè ana lèò lia nusa-na pasa-n dale neu dè ana sanga tatao. Loa-lèdo ta namata mane-anà sò, òe-a ène-ná-n ta malòle losa lou-na kukulu. Loa-lèdo neu pasà dale dè nita lia ama-na ina manadòde-na dè nae: «ina-ó. au tunga-tunga kò dea-ma fò kela kò bòle madedenu au tao kò tatao-m lèò safe kulè dò dubea-dubea, sadi kò fè au kua kakabebète, mae kakau putu bòe-ò neu.» Ina manadòde-a nae: «bòle, kò nauk-a sò na mai teu!» Loa-lèdo tunga ina manadòde-a dea-na, fò makaneni-ma Loa-lèdo tao nasala hata-hata esa na inà ia fepa-n. Lèò-lèò-lia tunga-tunga fai. Ina malida manai kama dale nalelè nae Loa-lèdo fali sò, hu lia dè fai, lia ina malidak-a hulu ina manadòde-a kakau-òe. Bòe-ma ina manadòde-a fè Loa-lèdo safe kulè esa fò fè-n ana dòde kakau-òe. Loa-lèdo tao nala bòe ma ina manadòde-a nadenu sòde neu pinga esa, fò nasafali kakau-òe lia fò dadi makasufu. Boè-ma Loa-lèdo olu heni leleli-a fò ina malidak-a fè-a, dè ana tao-n neu kakau-òe dale. Ina manadòde-a hai neni kakau-òe ia neu bòe ma ana fè-n lèò ina malidak-a. Inà ia nasafali kakau-òe ia bòe ma nita leleli-a dè nae: «tèbe Loa-lèdo fali sò.» Mai hatu-na bòe ma ina malidak-a soi uma-a dè kòko neni Loa-lèdo neu nadiu-n òe ma fè Loa-lèdo pake bua beu. Balahá bòe ma ina manadòde-a lelu nita mane-anà ia bòe ma nalelak-ana de nae: mane-anak-ó, bòso mamasana, nadò basa fai-la au paleta kò safe kulek-ala tè au ta bubulu kae mane-anà kò fa.» Mane-anak-a nae: «ta, au ta kamasana.» Manu-pui manamakamèk-a taba-taba nò namahòkò bòe ma mane-anà ia neu nafada ama-na nae:

«au fali sò, kuni manu-pui makamè lia nai ia sò.» Bòe ama-na bei namanène manu-pui lia hala-òe-na bòe ma mata-na nakadila. Basa-basa lasi-lasik-ala mai dè ala soku Loa-lèdo ngati ama-na ma Nalu-fai, dahena mangalaḡ, hu ana nae nisa fadi-na dè ala tuku heni-n ana neu òe-mata esa, dema-na lea telu hulu; makaneni-ma lia nu-na lò¹ lèò fadi-na, mahani lia nasoda, tè makaneni-ma lia nu-na sala, mahani mate-n ana. Dè leu losa bòe ma ngali soli heni Nalu-fai lèò òe dale neu. Faj esa bòe ma tuan manafali Loa-lèdo nème òe-mata lia mai fò kela dua-s-ala labatḡ nusa-nusak-ala ma basa-basa hata-hata lalake-na. Loa-lèdo nafalène heni-n, besak-a tuan Olana ia tui matalolòle-n ana besak-a Loa-lèdo nafalène, de dua-s ala labatḡ leu dua tetu-tetu. Basa sila ia² sò, bei kela ina malidak-a bali. Bòe-ma Loa-lèdo lesu-ná tafa-na nae tati inak-a bati neu dua. Tuan Olana-a nae: «bòso, bòso, au mai ia soba kakaneni kò, sa kò sue au dò ta, au lelu tè kò sue au losa kò sanga tati inḡ ia neu dua bòe de basa-basa hata-hata ia-la au fè kò.» Tuan-a bei nafada nae lèò-lia bòe ma mòpo-k-ana. Loa-lèdo nò ina malidak-a ala sao.

Loa-lèdo sao ina malidak-a dè ta dò bea bòe ma inak-a nailu, de ana bongi tou-anḡ esa, dua-s-ala foi anḡ ia nade-na Tou-Loa. Anḡ ia namatua ta nau namanène ina-ama-na paleta-na, ana sudi lako lule nusak-ala. Mai faj esa bòe ma anḡ ia fali nème dae dame-dò mai tè ina-ama-na mate sò ma ala soku mane beḡ sò, dè ana ta bòle dadi manḡ ngati ama-na sò bòe. Mai faj esa ana nâ heni basa ina-ama-na hata-hata-na bòe ma neu nâ ngadi nème kofa-balḡ esa lain. Tè ana helu manò-kofak-a nae: «makaneni-ma basa au fai-ng-ala, mae nai tasḡ lain tè mae nai dae-inḡ, neu faj lia mèste poi au.» Neu faj lia fò sanga basa fai-n-ala tè sila kofa-na bonu-bonu nai tasi-ina lain. Basa lia fai-na bòe ma ana nakabubua basa dahena kofa-isḡ lalake-na dè ana nakaminḡ nò-s-ala, ana nateka basa-basḡ nae: «au mèste kona faj ia, hu makasososa-na au helu basa sò au kae: makaneni-ma basa au fai-ng-ala au mèste lako faj lia bòe.» Basa-basa kofa-isik-ala ma manò-kofak-a ala kokòe-n lae: «ita nai tasi taladḡ dè bòso mu dei, ami ta fè-ngò tao hata esa bòe, kada mua minu, ma basa buluk-a ma kò sipo ngadi-ma katetema.» Mae lèò-lia bòe-ò Tou-loa ta nau fa, dè ana hai nala popoti-na

¹ Lò = Term. ndòs.

² Sila ia = Term. ndè ia.

dè bòke lèo tasì dale neu, dè ana ane-ane mesan. Tè hu manò-kofak-a sue selu Tou-la dè ngapek-ana mai selu. Tou-loa mai bòe ma ala fè-n ana kofa-anà esa, fò kela mesa-mesa-k-ana sake. Bòe-ma Tou-loa hapu kofa-anà ia nò popoka hitu lai lain. Ta dò bea bòe ma Tou-Loa lako fèke ma kofa-inak-a lako fèke.

Tou-loa neu losa nusà esa, tè hu nai nusà lia ta hapu dahena lèo lai lia. Tou-loa neu losa oli esa bafa-na dè ana nafu kofak-a, bòe-ma lako kela kofak-a nò basa-basa popoka sila lème lia. Neu losa nusà lia boboa-kí-na bòe ma lalana nita uma esa nanasini tula-dò, dè ana lako nasale uma lia. Uma lia nitu hitu uma-na, tè nanalek-a Tou-Loa neu tè nitu kahitù sila ta-k-asa, leu lamanako nai nusa dame-dò. Tou-loa neu lèo uma lia dalè neu, ana nita ina-falu esa nai uma lia. Ina-falu-a nafada-n nae: «kò ua-ma, kanak-ó, nitu-la mai, mahani ala lâ-ngò kò ta dai meu nisi-oda-n-ala bòe.» Tè hu inà ia kekedi dai lena, hu lia dè nitu-la fai fafali-na nalá bòe ma ana neu kena anà ia nème balaka tada kasiq esa dale, dè ana ngòe nisa balaka lia. Nitu kahitù sila fali bòe ma hae-lá bò beu nai uma lia dalè, tè inà ia namanino nae ta. Tè dahena ia, Tou-Loa, bò-na nasuka pana-bòlo-na seli, losa nitu-la busa manasopu-n-ala hae-lá bò-na lasú ka. Nitu kahitù ia-la latane inak-a mahani-mahani dè losa inak-a natá nae: «lia na tèbe». Inak-a kokòe nitu kahitù sila fò bòso lisa Tou-loa: «tè au kamalasi sò, makaneni-ma kemi hitu meu sanga naná-nininù na bea dòde nasu kela kemi?» Nitu uluk-a: «dahena lia nai bea, mò-n ana lèo ia mai, fò au sanga kua-n ana!» Nitu mulik-a nae: «tola-nò, bòso tao lèo-lia, kò afi matalolòle dei, inà ia namalasi sò.» Dò-dò bòe ma nitu kahitù sila lae: «lia na tèbe». Inak-a neu huka balaka tada kasiok-a dè fè Tou-loa lèo deq mai, fò kela nâ ninu bela-bela nò nitu sila. Fai-a nalá na nitu kahituk-ala leu lamanako losa faj hitu besak-a fali. Lake esa kela Tou-loa nò ina-falu lia lanea uma. Ma nitu-la helu Tou-loa: «bòso huka kama-kama-la lai uma lia dalè!» Makasososa-na Tou-loa namahèle paleta nitu sila, te mai ina-falu-a namalasi bòe ma ana huka kama esa, tè doi ngèq mesan, ana neu selu kama esa, tè doi fula mesan. Bòe-ma ngòe sù kama sila, hu nitu sila sanga fali sò. Nitu-la mai na Tou-loa fè lâ linu lakabète. Nitu-la lako lasadea, ana neu huka kama ia-la selu, neu kama esa nita kàda doi pilà mesan. Ma ana neu kama makabuik-a, ana nita ina-manè esa nai dalè. Nitu kahitù ia-la lamanako leni manè esa nai dulu

ana-fèto-na, dè leni-n ana neu losa kama lia dè ala paka langa-dò-na neu uma dodoi-na ma ala lolòke naka besi esa nai ei-na. Tou-loa nita inā ia bòe ma ana bebesa nitu-la papake-na, basa bòe ma ana sefi heni papakā sila. Nitu-la sanga fali ana neu paka selu. Nitu-la lako lasadea. Tou-loa neu sefi selu. Neu fai esa inak-a balakai nala ao-na bòe ma dua-s-ala huka kama doi pilak-a, dua-s-ala lepā lèo kofak-a leu. Bòe-ma dua-s-ala tipa kofak-a lèo deā neu dè ala sake. Lai-lai Tou-loa lofa la-a neu ma sèse memā popoka kahituk-ala. Nitu kahituk-ala leu lamanako losa lai èno taladā boè ma lameda-lá Tou-loa tao ta malòle nai uma-a sò, hu lia dè nitu-la basa-basā fali lèo uma leu, tè lita uma-a kama-na nanahukā ma inak-a Tou-lia nalai neni-n sò ma ina-falu-a lenga-lenga nai pepeu lair, ta nakababale neni ao-na sò bòe. Bòe-ma nitu kahituk-ala sake lala-ani dè leu tunga Tou-loa nò inā lia. Nitu ia-la fè lala-la lapalelète lesi tasi-òe lain, tè Tou-loa bei nita nitu-la mai mata bòe ma ana dède popoka esa dè nitu uluk-a tuda dè mate-n. Lèo-lèo-lia ana silo nisa basa-basa nitu kahitū sila.

Bòe-ma dua-s-ala leu losa dae-inā esā, nai lia ala hapu kofa dodoū nafu nai namo lia. Dua-s-ala nafu sila kofa-na bòe ma Tou-loa kona neu nakaneni nusā lia. Tèbe Tou-loa neni doi lilo-pila dodoū, tè ana ta nau asa bua malòle fò ana pake neu ao-na. Ana kona lèo dae-inā neu na ana neni doi henu saku-badu-na, fo ana asa lalu nò tia-lai-n-ala linu mafū ma lenā bau-bea na ana tuku henī tè ta na ana fè henī leu dahena-dahena-la. Mai faj esa ana lako-lako nème dae-inā dè neu hapu tou manamatē esa lapeuk-ana nai èno-ina lain, fò kela bea lakō nesī lia na dahena manalakō lia mèste tabu nesī lain, ma ala fè dahena sio lanea, makaneni-ma dahena bea lakō nesī lia na ana ta tabu nesī tou manamatē lia lain, na dahena manamanea sila paka toū lia fò lò-n ana lèo uma kekenak-a neu. Lake Tou-loa lakō tunga ia, bòe-ma Tou-loa ta nau tabu nesī tou manamatē lia lain dè natané tou manamanea-la nae: «tè hu dubea dè au mèste tabu tou manamatē ia?» Dahena manamanea-la lae: «mane manakoasā ana fè paleta nae: toū ia nahuta doi lifun falu, hu lia dè ami tao-n ana neu ènō lain fò bea lakō nesī ia na ana mèste tabu toū lia, makaneni-ma bea ta tabu-n ana, na anā tifa hutā sila lifun falu, tè makaneni-ma ana ta tifa na mahani paka mò-n ana lèo uma kekenā neu.» Tou-loa namanène lia bòe ma nae: «meu mafada manek-a mae au

sanga tifa hutā sila ma au dei fè doi fò ala latoi tou manamate ia.» Leu lafada manek-a dè manek-a nadenu ana-uma-dale-n-ala leu tunga Tou-loa nai kofā dè ana fè doi lilo-pilā alukosu sio. Ma ana neni doi selū fò sanga neu seba dahena latoi tou manamate lia.

Mai faj esa bòe-ma kofa-ai esa nème dulu mai, ana mai neni dedeā, uni manē manai nusa-dulu ana fè kofa-ai natun esa ma esa leu sanga ana-fèto-na. Na mane musa-dulu-a ana helu nae makaneni-ma bea hapu au ana-ng lia na au fè dua-s-ala sao. Tou-loa neni inak-a li-lia mane nusa-dulu-a ana-fèto-na. Lai-lai inā ia tao nala kai-bunā esa dè ana paka-n nai ò esa peda-na, fè anā esa neni-n lèo kofa-ai lain neu ma neni susulā esa. Nai susulā lia dalē nafada nae meste fè anā ia doi lopia natun lima. Anā ia neu dè ana hapu doi sila dè namahòko ta hohokā. Mai fai-a nalā bòe ma manahopu-kofa-ai-a ana haitua susulā fè Tou-loa nò inā lia mai sake lèon. Bòe-ma Tou-loa nò inak-a dua-s-ala leu sake lala kofā lain, dè manahopu-kofa-ai-a ana nadenu hela naka fò sanga lako lèon. Manahopu-kofa-ai-a ana nita inā ia lòle-na seli, hu lia dè ana sanga aāfī fò nae nisa Tou-Loa. Manahopu-kofa-ai-a ana helu kofa-isik-a nae: «kemi lelu mata-lòlòle tou-ana manadē Tou-loa lia, fò ana lakō tunga kofak-a su-na, na soli heni-n ana lèo tasi-òē dale neu!» Dè kofa-isik-ala soli heni Tou-loa lèo tasi-òē dale neu, fò kela leu losa nusa dulu, na mane nusa-dulu-a fè manahopu-kofā lia nò ana-n dua-s-ala sao. Tou manamatek-a samane-na dadi neu ika bāu-ina esa dè lake faj lia kofa-ai-a sanga lako, ikak-a tunga-tunga dea, dè kofa-isik-ala soli heni Tou-loa lèo tasi-òē dale neu, bòe ma ikak-a kòdo Tou-loa lèo tei-n dale neu. Ikā ia nalai neni Tou-loa lèo nusa dulu neu dè ana muta Tou-loa lèo deā mai nème tasi-súk-a manatia oli-bafak-a. Dè Tou-loa neu sanga naná-niniy. Losa faj telu bòe ma besak-a kofa-ai-a losa namo lia dè ana poka, fò kela manek-a namanène lia fua nò manek-a ana-fèto-na nai ia sò. Ma manek-a poka bòe, hu nalelā nae ana-fèto-na fali sò. Manahopu-kofa-ai-a ana kokòe-doā inā ia, hu inā ia sue Tou-loa. Nanalek-a leu lafada manek-a lae ana-fèto-na ta nau kona fa, hu lia dè manek-a neu lelèko matalolòle-n, besak-a ana-na kona. Mane nusa dulu nò namahòko-na ana tao feta faj hitu. Feta basa fai kahitū sila bòe ma manahopu-kofā lia neu hule manek-a, fò kela lia sao manek-a ana-fèto-na. Bòe-ma mane nusa dulu ana poi paleta fè basa-basa dahena nusa-dulu-la

lalake-na nae: «basa-basa-ngemi mai fò kela ata tamahòko belabela tò ina-manek-a, hu ta dòk-a tè au fè-n ana nò manahopukofa-ai lia sao.» Basa-basa dahena nusa dulu-la lalake-na mai lakabua tao feta matua. Fai-a nalá bòe ma sanga fè dua-s-ala sao. Lake faj lia Tou-loa neu nanilu dahena tua-inà sila, ta dò bea bòe ma inà ia titino nita Tou-loa dè ana nalai kela manahopukofa-ai-a nème lia tè ana hela nala Tou-loa nò-n ana lèo ama-na mata-na neu, dè nae ama-na nae: «touk-a lia ia, besak-a au dadi dahena, tè ami mai tasì lain dè manahopukofa ia nadenu kofa-isik-ala soli heni-n ana lèo tasì dale neu.» Inà ia tui ama-na nème nitu kahitù sila lalai leni-n ana losa Tou-loa neu besak-a ana nalai nò faj sù au.» Basa bòe ma ama-na nalò basa-basa lasi-nusak-ala dè ala tai dedeà lia ana dadi tao lèo-bea. Dè basa lasi-nusak-ala kè dedeà lia lae mèste huku manahopukofa lia, toù lia tou takadalù. Hu lia dè manek-a nadenu ala lona tou manahopukofa-ai lia neu kai esa lain fè langa-na dodòko nesì dae, ta dò bea bòe ma manek-a nadenu silo lisa-n ana. Tou-loa nò inà lia dua-s-ala sao, dè Tou-loa nae nò sao-na lèo Tou-loa nusa-na neu, tè mane manai nusa dulu-a ana ta nau Tou-loa lako kela-n ana, hu lia dè Tou-loa lèo nò kalama-na losa dodò-na neu. Dè mane nusa-dulu-a ana fè Tou-loa hopu basa-basa lia suki-n-ala lalake-n. Hu lia dè Tou-loa lèo nò sao-na ta toka hata esa bòe.

Er wordt verhaald van een blinden Koning, die in het West-land woonde, (door J. M. Baleno).

In het West-land was een vorst, genaamd Kai-oöe¹; deze vorst had twee zoons, die tweelingen waren; de een heette Naloe-fai², de andere Loa-lèdo²; maar deze vorst was al oud en hij wist niet, wie van zijne zoons in zijne plaats vorst zou moeten worden. Hij werd steeds ouder en blind en doof, zijn haar werd wit en zijne tanden vielen uit, hij zag of hoorde niets meer. Daarna verzamelden zich, op een dag, alle rijks-grooten in de woning van den vorst om te beraadslagen, wat

¹ De naam beteekent: tjēmara-boom.

² Nalu-fai, wiens dag of tijd lang is, die een lang leven heeft, Loa-lèdo, idem, (lèdo, in namen, evenals nog in de dichtertaal, zonder slot-*k* of ingeslokten medeklinker voor lèdok, lèdo) = faik, fai, dag, loak, loà, eigenlijk: breed, maar wegens het parallellisme genomen = naluk, nalu, lang.

er aan te doen zou zijn, dat de oogen van den vorst (weer) ziende werden. Niet lang daarna zeide een oude man: «ik heb hooren zeggen, dat, als de vorst een zekeren vogel hoort zingen, zijne oogen (weder) ziende zullen worden.» Toen de vorst dit gezegde vernam, sprak hij: «ik vaardig een bevel uit: indien iemand, wie ook, dien vogel hier brengt en hij zingt, en mijne oogen worden ziende, dan zal hij in mijne plaats vorst worden en mijne rijkdommen zal ik alle in zijne handen geven.» De beide zoons van den vorst zeiden tot elkander: «laat ons eens nadenken, want als wij dien vogel niet gaan zoeken, dan zal geen van ons beiden vorst worden, maar, al is 't ook een geheel vreemde, als hij dien vogel zoekt en brengt, dan zal hij vorst worden en wederom over ons beiden regeeren. Laten wij dus gaan zoeken, want wij beiden zijn vorstenzoons, wellicht zal de Heer zich over een van ons beiden erbarmen, zoodat hij dien vogel vindt, (wie van ons beiden het ook zij); als de staf van den vorst, (als teeken van waardigheid), maar niet in andere handen overgaat».

En beiden zeiden tot hunne ouders, dat zij leeftocht voor hen gereed moesten maken. Toen de dag (voor het vertrek) aangebroken was, namen zij leeftocht, geld en kleeven in ontvangst en gingen op den zoek van dien vogel. Toen zij bij een kruisweg kwamen, haalden zij de leeftocht te voorschijn en aten en dronken, en zij namen afscheid en kusten elkander, toen scheidden zij. Naloe-fai volgde den weg, welke rechts (of naar het Zuiden) liep, Loa-lèdo den weg, welke links (of naar het Noorden) liep. Naloe-fai ging steeds voort tot hij aan een dorp kwam en trof de lieden daar aan, terwijl zij op de gong sloegen en jenever in groote hoeveelheid dronken. En hij kocht drank en dronk met al de lieden tot zij dronken waren. Zoo ging het voort tot zijn geld op was en hij al zijne kleeven verkocht had.

Loa-lèdo volgde den anderen weg en kwam bij een dorp; dat dorp was nog onderhoorig aan zijn vader. Toen de prins in dat dorp gekomen was, ging hij naar het huis van eene

¹ Nakamè wordt hier steeds gebezigd voor het zingen van den vogel. Eigenlijk wordt het woord alleen gezegd van het zingen van menschen in de kerk, bij uitbreiding ook wel (in plaats van soda) voor zingen in 't algemeen. Het moet hier aanduiden, dat de vogel niet op de gewone wijze, (waarvoor de woorden *dasi*, *kako*, enz. bestaan), maar op meer menschelijke wijze zong.

weduwe. Hij sprak tot haar: «moeder, heb medelijden met mij, geef mij, als 't u belieft, wat water te drinken, want ik ben dorstig». De weduwe ging water scheppen en bracht het hem in een glas en gaf het hem te drinken, maar zij wist niet, dat die jongeling de zoon van den vorst was. De prins zag naar de rustbank en zag daar een man op liggen. Deze man lag evenwel niet te slapen, maar hij was al lang gestorven; hij was echter aan de lieden van het dorp veel geld en goed schuldig, daarom wilden zij hem niet begraven. De weduwe vertelde dat alles aan den prins, en deze beval haar al die lieden te ontbieden: «opdat ik de schuld van den doode betale». De weduwe en de weezen gingen snel heen en riepen al de verschillende menschen, en de prins betaalde hen tot al zijn geld op was; toen haalde hij zijne goederen of kleeren te voorschijn om (daarmede) verder te betalen. Maar de menschen herkenden die als toebehoorende aan een vorst, (en wel) aan hunnen vorst, en zij dachten: «denkelijk is dit een der zoons van onzen vorst». Zoodra zij den prins herkend hadden, zeiden zij tot hem: «wij willen niet, dat u ¹ ons betaalt; wij zullen den doode maar begraven». Daarop maakten de lieden van het dorp zich te samen op en gingen een kuil graven en eene kist maken; daarop gingen zij den doode begraven. Nadat deze begraven was, ging de prins wederom naar een ander land om dien vogel te zoeken. Toen hij bij een vijgenboom kwam, rustte hij aldaar en wilde van de vruchten eten. Nadat hij korten tijd gerust had, plukte hij de rijpe vruchten en at daarvan. Nadat hij eene vrucht gegeten had, haalde hij diep adem, (zuchtte hij), en zoo tot negen maal toe. Velé vogels kwamen van de vruchten van dien vijgenboom eten; een zwarte vogel in den top zag dat de prins veel zorg had, toen vroeg hij hem: «prins, waarover zijt gij bekommerd?» Toen verhaalde de prins van het begin af, hoe het kwam, dat hij hier gekomen was. De vogel sprak: «wees niet bevreesd, want gij zult dien vogel vinden. Gij moet door dit woud gaan tot gij in gindsche vlakke zijt uitgekomen, aldaar zult gij een met steenen ommuurd verblijf zien, daar verzorgt eene gevleugelde vrouw dien vogel; maar ik waarschuw u, als gij daarheen gaat, zult gij twee roode slangen zien, welke de poort bewaken. Als gij ziet, dat hunne oogen open

¹ Mane voor au mane-nga, mijn vorst, of ita mane-na, onze vorst, hier als voornwd. gebruikt; gewoon is dit gebruik evenwel niet.

zijn, ga dan rechtdoor, maar als hunne oogen gesloten zijn, ga dan niet, want dan zijn de slangen wakker. Die twee slangen bewaken de vrouw en dien vogel ter dege. Als gij de vrouw en den vogel gevonden en uw land (weer) bereikt hebt en daar vorst zijt geworden in plaats van uwen vader, denk dan aan mij, opdat wij te zamen al uwe rijkdommen deelen. Toen antwoordde de prins: «dat is goed». En hij drong maar steeds dwars door het bosch voort, en toen hij in de vlakke kwam, zag hij een ommuurd gebouw en hij ging op de poort af. Daar gekomen zag hij, dat de oogen der beide slangen geopend waren en hij zeide (bij zich-zelf): de slangen zijn niet wakker, zij zijn in diepen slaap». En hij ging recht door de ommuring binnen. Toen hij bij de huisdeur kwam, rook de gevleugelde vrouw eene ongewone lucht in het voorhuis; snel ontbond zij het bindsel, waarmede de deur vastgebonden was en zij zag Loa-lèdo. Zoodra deze met verbazing de schoonheid van deze vrouw zag, stortte hij neder en verloor het bewustzijn. Snel nam de vrouw hem op, droeg hem en bracht hem in huis en behandelde hem met geneesmiddelen tot zijn oog (weder) helder was, (tot hij weder tot bewustzijn kwam). Toen vroeg zij hem: «hoe komt het, dat gij hier zijt terecht gekomen?» En hij verhaalde van het begin af, hoe dat kwam. Toen zij zijn geheele verhaal gehoord had, was zij verheugd, en knipte zijne nagels en sneed zijn haar. Daarna deed zij hem mooie kleeren aantrekken. De zingende vogel was ook daar, en toen hij gehoord had, waarover gesproken was, verheugde hij zich; nu eens vloog hij naar de gevleugelde vrouw, dan weer naar den vorstenzoon. Toen het zoo juist drie jaar geduurd had, zochten zij een gunstigen dag uit om te vertrekken. Op een dag zag de vrouw, dat de oogen der twee slangen geopend waren en zij opende de deur van het huis en ging naar buiten met den prins en den vogel en met hun drieën trokken zij snel voort. Toen zij halverwege gekomen waren, wisselde de gevleugelde vrouw met den prins van ring. Zij trokken met hun drieën al verder voort, tot zij aan den kruisweg kwamen, waar de beiden prinsen gerust hadden om te eten en te drinken; toen zeide Loa-lèdo tot de vrouw: «ik en mijn broeder; wij zijn op deze plaats gescheiden, maar wij hebben afgesproken, dat wij hier op elkander zouden wachten». De vrouw vond goed wat de prins zeide en zij bleven wachten.

Niet lang daarna kwam Naloe-fai uit dat dorp, maar hij bracht niets mede; hij zocht evenwel een middel om zijn broeder te dooden. Toen hij kwam, zeide hij: «ik heb dorst, laat de vrouw met den vogel hier achter en laten wij wat drinkwater gaan zoeken!» Loa-lèdo geloofde wat zijn broeder zeide; zij gingen dan drinkwater zoeken. Werkelijk vonden zij eene bron, vijf-en-twintig vademen diep. Naloe-fai bond lianen aanéén en bond aan het uiteinde daarvan een blik en liet zijn broeder putten. Terwijl deze aan het putten was, ging hij achter hem staan en stootte hem in de bron en liet hem daar achter op het punt van te sterven. En hij ging met de gevleugelde vrouw en den zingenden vogel naar zijn land. Toen hij in de woning van zijn vader, vorst Kai-oë gekomen was, zeide hij tot hem: «ik heb dien vogel gevonden». Maar de vogel wilde niet zingen, opdat de oogen van den vorst ziende werden. Elken dag was hij geheel verstomd¹ en de vrouw was als verdwaasd, daarom bleef zij met den vogel in het vertrek van Loa-lèdo en alle dagen was de deur van het vertrek gesloten.

De vogel, die in den top van dien vijgenboom was, veranderde zich in een Hollandschen heer en ging aan den rand van de bron staan en liet voor Loa-lèdo (aaneengevoegde) lianen naar beneden, maar deze sprak: «misschien breekt de liaan, zoodat ik val en sterf». De Hollander sprak: «grijp maar stevig vast!» Hij greep de liaan stevig vast en de Hollander trok hem op. Deze sprak nu met hem af: «ga nu naar uw land en als gij uw bord rijst² zult hebben, denk dan aan mij, en als men u tot vorst heeft verheven, dan zullen wij al uwe bezittingen gelijkelijk verdeelen.» Loa-lède zeide: «het is goed». Hij ging nog niet naar zijn huis, maar naar de markt van de stad en zocht werk. Hij zag er niet uit als een prins, het water had hem zoo doorweekt, dat hij leelijk was en zijne huid gerimpeld. Toen hij op de markt kwam, zag hij de kookster van zijn

¹ Namangoa-k-ana, (Term. namanggoa-k-ana), wat gewoonlijk beteekent: hij staat verstomd = hij is stom van verbazing, is hier in de eigenlijke beteekenis gebezigd.

² De uitdrukking is natuurlijk geen Rottineesche, (zuiver Rott. is: hapu lia tei-na). Maar ook als vertaling deugt kò kakau-pinga-ma volstrekt niet; het zou dan moeten zijn: kò kakau-ma pingā esa of kò pingā-ma henu kakau. Kakau-pingā kan niets anders beteekenen dan een soort pap, geschikt voor een bord of iets dergelijks.

vader en sprak: «moeder, ik zal u volgen en gij kunt mij bevelen voor u werk te doen, als potten wasschen of wat ook, mits gij mij voldoende te eten geeft, zelfs aangebrande rijst gaat, (is voldoende).» De vrouw sprak: «het kan wel, als gij wilt, laten wij dan gaan!» Hij volgde haar en als hij het een of ander verkeerd deed, sloeg zij hem. Zoo ging het steeds elken dag. De gevleugelde vrouw, die in de kamer was, wist dat hij teruggekomen was, daarom vroeg zij aan de kookster om rijstepap. Deze beval hem een pot om te wasschen en liet hem pap koken. Toen hij de pap klaargemaakt had, beval zij hem die op een bord te scheppen en om te roeren, opdat zij zou bekoelen. Toen deed Loa-lèdo den ring af, welken de gevleugelde vrouw hem gegeven had en deed die in de pap. De kookster nam de pap en gaf die aan de vrouw. Toen deze ze omroerde, zag zij den ring en zeide: «Loa-lèdo is werkelijk teruggekomen.» Des nachts opende zij (de deur van) het huis, droeg Loa-lèdo binnen om hem te baden en gaf hem nieuwe kleederen. Den volgenden dag toen de kookster den prins zag, herkende zij hem en sprak: «prins, wees niet boos, dat ik u al dien tijd bevolen heb de potten om te wasschen, want ik wist niet, dat gij de prins waart.» De prins zeide: «neen, ik ben niet boos». De zingende vogel zong aanhoudend uit vreugde en de prins ging zijn vader mededeelen: «ik ben teruggekomen, ik heb den zingenden vogel hier medegebracht». Zoodra zijn vader het stemgeluid van den vogel hoorde, werden zijne oogen ziende. Al de oudsten kwamen en zij verhieven Loa-lèdo tot vorst in de plaats van zijn vader en Naloe-fai, den slechtaard, dewijl hij zijn broeder had willen dooden, gingen zij werpen in eene bron, welke dertig vademen diep was; indien hij onschuldig was, als zijn broeder, zou hij er het leven afbrengen, als hij schuldig was, zou hij sterven. Bij de bron gekomen, wierpen zij hem er in. Op een dag kwam de heer, die Loa-lèdo uit de bron had geholpen, opdat zij te zamen de landen en alle bezittingen zouden deelen. Loa-lèdo herinnerde zich hem niet meer; eerst toen de Hollander het hem nauwkeurig had verhaald, herinnerde hij het zich, en zij verdeelden ze juist in tweeën. Toen alles verdeeld was, bleef nog de gevleugelde vrouw over. Toen trok Loa-lèdo zijn zwaard en wilde haar in tweeën houwen. De Hollander sprak: «laat dit; ik ben hier gekomen om u op de proef te stellen, of gij mij liefhebt of niet, ik

zie nu, dat gij mij liefhebt, zoo dat gij zelfs die vrouw in tweeën wilt houwen, dus schenk ik u alles.» Zoodra hij aldus gesproken had, verdween hij. Loa-lèdo en de vrouw huwden met elkander. Niet lang nadat zij gehuwd waren, werd de vrouw zwanger en zij baarde een zoon, dien zij Toöe-Loa¹. Toen dit kind groot was, wilde het niet hooren naar de bevelen zijner ouders, het wilde maar steeds² in de verschillende landen rondzwerven. Eens op een dag, toen hij terugkeerde uit een ver afgelegen land, waren zijne ouders gestorven en had men een ander tot vorst verheven en kon hij dus niet meer vorst worden in de plaats van zijn vader. Daarna, nadat hij alle bezittingen van zijne ouders doorgebracht had, ging hij voor loon dienen op een zeil-vaartuig. Maar hij sprak af met den eigenaar: «als mijn tijd om is, hetzij wij midden in zee zijn dan wel aan land, op dien dag moet gij mij vrijlaten.» Op den dag, waarop zijn tijd bijna verstreken was, dobberde hun vaartuig midden in zee. Toen zijn tijd om was, deed hij allen, die de bemanning van het vaartuig uitmaakten, bijeenkomen en hij onderhield zich met hen en nam afscheid van hen en sprak: «ik moet heden van boord gaan, want van het begin af heb ik afgesproken, dat als mijn tijd om zou zijn, ik dienzelfden dag moet vertrekken.» Allen op het schip en (ook) de eigenaar zochten hem over te halen (om te blijven) en zeiden: «wij zijn in volle zee, ga dus niet heen, wij zullen u niets laten doen, gij behoeft alleen maar te eten en te drinken en na afloop van de maand zult gij uw loon voluit krijgen.» Maar toch wilde hij niet en hij nam zijn pak op en sprong in zee en bleef daar rondzwemmen. Maar de eigenaar van het vaartuig kreeg weder medelijden met hem en wenkte hem om terug te keeren. Toen hij kwam, gaven zij hem een schuitje om dat alleen te bevaren. En hij kreeg dat schuitje met zeven kanonnen er op. Spoedig daarop ging hij den eenen kant uit, en het groote vaartuig een anderen.

Toöe-loa bereikte een eiland, maar menschen vond hij er niet op. Aan eene riviermonding gekomen liet hij het bootje daar ankeren en liet het daar met alle kanonnen er op. Toen hij aan den Noord-kant van het eiland kwam, zag hij in de verte een huis met gëbang-bladeren gedekt, en begaf hij zich daar-

¹ D. i. een zoon (tou-ana) uit het geslacht van Loa(-lèdo).

² Sudi, afschoon als een verbum geconstrueerd, is hier ongeveer gelijk aan sadi, alleen maar.

heen. Dat huis nu werd bewoond door zeven duivels, maar gelukkig toen Toë-loa kwam, waren zij afwezig; zij waren uit stelen gegaan in een verafgelegen land. Toen hij het huis binnentrad, zag hij eene weduwe. Deze sprak tot hem: «het is uw lot, (gij zijt wel ongelukkig), knaap, als de duivels terugkomen, zullen zij u verslinden, (al) zijt gij niet eens voldoende voor hunne snijtanden». Maar de vrouw was zeer vindingrijk, daarom deed zij hem, toen de dag van den terugkeer der duivels aanbrak in eene kist, waaromheen acht andere kisten waren en sloot 't geheel met een sleutel goed toe. Toen de zeven duivels terugkeerden, roken zij eene ongewone lucht in het huis, maar de vrouw ontkende dit en zeide dat het niet zoo was. Maar de lucht van dien mensch, nam. Toë-loa, prikkelde zeer in hunne neusgaten, zoodat, toen hunne jachthonden die lucht roken, zij met alle geweld wilden bijten. De duivels ondervroegen de vrouw, zoodat zij ten slotte antwoordde: «het is waar». Zij zocht de duivels over te halen om Toë-loa niet te dooden: «want ik ben al oud, als gij met uw zevenen terugkeert van den kost te zoeken, wie zal dan voor u koken? De oudste der duivels (sprak): «waar is die mensch, breng hem hier, dat ik hem verslinde». De jongste sprak: «broeder, doe dat niet, denk eens goed na, deze vrouw is al oud». Ten langleste zeiden (al) de zeven duivels: «het is waar». De vrouw ging nu heen en ging nu de kist openen en Toë-loa kwam er uit en at en dronk te zamen met hen. Als de bepaalde tijd aanbrak, gingen de duivels uit om te stelen, zeven dagen lang, dan eerst keerden zij terug. Op een keer bleven Toë-loa en de weduwe achter om op het huis te passen. En de duivels hadden hem gewaarschuwd om de kamers van het huis niet te openen. In den beginne had hij dit bevel opgevolgd, maar naderhand, toen de weduwe (al) ouder werd, opende hij een vertrek en het was alles kopergeld, (wat daarin was); hij opende nog eene kamer, en 't was er vol met zilvergeld. Toen sloot hij die kamers weder toe, omdat de duivels op het punt waren terug te keeren. Toen zij kwamen, liet hij hen volop eten en drinken. Nadat zij (weer) vertrokken waren, opende hij de kamers wederom; in eene was niets anders dan goudgeld. Toen hij zich naar het achterste vertrek begeven had, zag hij daarin eene prinses. De duivels hadden de dochter van een vorst in het Oosten ontvoerd en haar in die kamer gebracht en hare

haren vastgebonden aan de daksparren en een ijzeren anker gehangen aan hare voeten. Toen Toë-loa deze vrouw zag, keek hij nauwlettend toe, hoe de duivels haar gebonden hadden, daarna maakte hij de banden los. Toen de duivels op het punt waren terug te keeren, bond hij haar weder. Na hun vertrek maakte hij haar weer los. Op een dag, toen zij weder sterk geworden was, openden zij met hun beiden de kamer waar het goud in was en droegen de goudstukken naar het vaartuig. Toen duwden zij het vaartuig in zee en gingen scheep. Snel maakte Toë-loa de zeilen los en laadde vooraf al de kanonnen. Toen de zeven duivels, die waren gaan stelen, halverwege gekomen waren, kregen zij er een voorgevoel van, dat Toë-loa iets niet goeds in huis uitvoerde, daarom keerden zij altemaal naar huis terug, maar zagen, dat de kamer geopend en Toë-loa met de prinses gevlucht was, terwijl de weduwe achterover op bed lag en zich niet meer verroerde. De zeven duivels bestegen wind-paarden en achtervolgden hen. Zij lieten de paarden over de zee gaan, maar zoodra Toë-loa hen zag naderkomen, schoot hij een kanon af en de oudste der duivels viel en stierf. Zoo schoot hij achtereenvolgens alle zeven duivels dood.

Toen bereikten zij een vast land, alwaar zij op de reede vele vaartuigen aantroffen, welke daar voor anker lagen. Zij deden (ook) hun vaartuig ankeren en Toë-loa ging aan land om die stad te bezien. Weliswaar nam hij veel goudgeld mede, maar hij wilde geen mooie dingen koopen om die te dragen. Als hij aan land ging, nam hij de zakken van zijn jas vol geld mede om sagoeweer te koopen, waarvan hij dan met zijne makkers dronk tot zij dronken waren; zoovele geldstukken als er overbleven, strooide hij voor de menschen, of hij gaf ze hun ten geschenke. Op een dag, dat hij aan land wandelde, zag hij een dooden man, dien men op den grooten weg uitgestrekt had, opdat, als iemand daar langs ging, hij op den doode zou trappen; en men had er negen mannen bij op wacht gezet; indien iemand daarlangs kwam en hij trapte niet op den doode, dan bonden de wachters hem en brachten hem naar de gevangenis. Toen Toë-loa daar toevallig langs ging, wilde hij niet op den doode trappen en vroeg aan de wachters: «waarom moet ik op dezen doode trappen?» De wachters zeiden: «de vorst, die hier regeert, heeft het (volgende) bevolen: «wijl deze man acht duizend schuld heeft, moesten wij hem op den weg leggen, opdat ieder,

die hier voorbij gaat op hem trappe; als iemand dat niet doet, dan moet hij die schuld van acht-duizend betalen; betaalt hij niet, dan moeten wij hem binden en naar de gevangenis brengen». Toen Toë-loa dit hoorde, zeide hij: «gaat aan den vorst zeggen, dat ik die schulden zal betalen en dat ik geld zal geven, opdat men dezen doode begrave». Zij gingen het den vorst zeggen en deze beval zijne dienaren om Toë-loa te volgen naar het schip, en hij gaf hun negen beurzen vol goud. En hij nam ook nog geld om menschen te huren, die den doode begroeven.

Daarna kwam er op een dag eene stoomboot uit het Oosten en bracht het bericht, dat de vorst van het Oost-land honderden-een stoomschepen uitgezonden had om zijne dochter te zoeken. En de vorst had bekend gemaakt: «als iemand mijne dochter vindt, zal ik ze te zamen in het huwelijk doen treden». De prinses, die Toë-loa medevoerde, was de dochter van den vorst van het Oostland. Fluks nam zij eene bloem en nadat zij die op de punt van een bamboe gebonden had, liet zij die door een jongen naar het stoomschip brengen, tevens nam hij een brief mede. In dien brief zeide zij, dat men hem vijfhonderd gulden moest geven. Toen de jongen daar gekomen was, kreeg hij dat geld en was zeer verheugd. Toen de tijd (voor het vertrek) aanbrak, zond de gezagvoerder van het stoomschip een brief aan Toë-loa en aan de prinses, dat zij aan boord moesten komen. En beiden begaven zich aan boord en de gezagvoerder beval het anker te lichten om te vertrekken. Toen de gezagvoerder zag, dat de prinses zeer schoon was, bedacht hij een middel om Toë-loa te dooden. Hij gaf aan de opvarenden de (volgende) opdracht: «ziet goed toe op den jongeling Toë-loa, als hij langs den rand van het vaartuig gaat, stoot hem dan in zee!» En de opvarenden stootten hem in zee, opdat, als zij het Oost-land bereikten, de vorst den gezagvoerder met zijne dochter zou doen huwen.

De ziel van den doode was een groote visch geworden en het trof, dat op den dag, waarop het stoomschip vertrok, de visch het steeds volgde en toen de opvarenden Toë-loa in zee stootten, slokte de visch hem in. De visch voerde hem snel naar het Oost-land en braakte hem uit aan het strand, dicht bij de rivier-monding en hij ging eten en drinken zoeken.

Eerst drie dagen later kwam het stoomschip aan en het gaf een kanonschot, opdat de vorst zou vernemen, dat het de

dochter van den vorst medegevoerd had. En de vorst liet ook een schot geven, omdat hij wist, dat zijne dochter teruggekeerd was. De gezagvoerder deed te vergeefs pogingen om de prinses gunstig te stemmen, omdat zij van Toë-loa hield. Het was gelukkig, dat men den vorst mededeelde, dat zijne dochter niet aan land wilde gaan, daarom ging de vorst heen en deed zijn uiterste best om haar daartoe over te halen, toen eerst wilde zij aan land gaan. De vorst van het Oost-land gaf in zijne vreugde een feest van zeven dagen. Na afloop daarvan ging de gezagvoerder den vorst verzoeken hem zijne dochter ten huwelijk te geven. En de vorst van het Oost-land vaardigde het volgende bevel uit aan alle bewoners van het land: «Komt allen, opdat wij ons te zamen verheugen met de prinses, want binnenkort zal ik haar met dien gezagvoerder laten trouwen.» Al de menschen kwamen te zamen en zij richtten een groot feest aan. Toen de tijd aanbrak, dat zij in het huwelijk vereenigd zouden worden, trof het, dat Toë-loa dien dag naar de menigte ging kijken; na korten tijd zag de prinses hem en snelde op hem toe, terwijl zij den gezagvoerder daar liet staan en trok hem mede naar haren vader en sprak tot dezen: «deze man kwam en toen eerst ben ik mensch geworden, (eerst toen deze kwam, ben ik bevrijd), maar toen wij op zee waren, heeft deze gezagvoerder den opvarenden bevolen hem in zee te stooten.» Zij verhaalde haren vader vanaf dat de zeven duivels haar ontvoerd hadden, tot dat Toë-loa kwam en haar terugvoerde. Daarop riep haar vader al de oudsten van het land op en zij overwogen, hoe die zaak was. En zij beslisten, dat de gezagvoerder gestraft moest worden, dewijl hij een slechtaard was. Daarom beval de vorst hem aan een boom op te hangen met zijn hoofd afhangende (naar beneden) en niet lang daarna beval de vorst hem dood te schieten. Toë-loa huwde met de prinses en hij wilde met haar naar zijn land terugkeeren, maar de vorst van het Oost-land wilde niet, dat Toë-loa hem verliet, daarom bleef hij voor altijd bij zijn schoonvader wonen. En de vorst stelde hem in het bezit van al zijne schatten. Derhalve woonde Toë-loa (aldaar) met zijne vrouw en ontbrak hun niets.

Dialect van Ringgou, (Rainggou, Lainggou of Raikou).

Manu-pui doá-a nò lafò-a.

Matutui-a nafada nae uni manu-pui doá esa natià nò lafo esa. Neu faj esa bòe ma matia-lai kaduà sira saë rala ofa-dodolu tane esa dè reu ramadolu.

Dè doá-a nesì ofa-laka dadi duru-batu ma lafo-a nesì ofa-bui dadi mauli, dè lahenda matia-lai kaduà sira ramadolu rò dale namahòö.

Dè malòle-a sò, tè hu maneni-ma lea rala ikà esa nala ofa dale na bai-lafo-a naisi heni rou-na, fò nâ heni isi-na, besà-é napalu selu ika-rou-a neu dui-na.

Dè bai-lafo-a oda ada nanâ ikà-a losa ria nò tia-na ramadolu ratèè-a. Mabui dè doá-a relu neu tè ikà henu ofa-a sò, bòe-ma nafada neu lafo-a nae: «malòle lena fali teu-kita lèon, tia, tè ita ofa-na ikà henu-n ana sò.» Bòe-ma lafo-a natá. «malòle-a, tia!»

Bòe-ma doá-a hai nala ikà-ara fò nae bati neu dua-s ¹, tè hu doá-a bei hai nala ikà-ara bòe ma ana relu neu tè ikà-ara esa ta maisi bòe-n tè basa-basa-s ada noi ika-dui mananapalu ² nò ika-rou mesa-mesan. Bòe-ma doá-a natane nò balanay neu bai-lafo-a nae: «ò tia, tè basa-basa ikà-ara isi-n-ara bea reu?» Bòe-ma lafo-a natá nò nasà ma nae: «au ta bubulu losa na fa ma ò malelâ mala-n, au ia mauli ma ta manamanea ikà fa.»

Bòe-ma doá-a bòe-bòe namanasa hu nalelâ nala-n nae ta selu esa ri ³ nâ heni ikà-ara bòe-n tè tia-n bai-lafo ri ³ nâ-na ⁴.

Dè neu hate-matâ na bòe-ò doá-a ana tao ofa tane-a dè momòlo nalulutu ana dè ana la neni ao-n nalai ela bai-lafo bonu-bonu nème na.

Mabui dè bai-lafo minu nabète òe saka-saka ana mate, besà-é ana relu nita ea esa bonu-bonu nesì bai-na na. Bòe-ma lafo-a nalò ea-a nae: «ò tia ea-kò-n, madale-lusi dei ma matei-suta

¹ Bati neu dua-s, meer gewoon en juist is: neu dua, in tweeën, in twee deelen verdeelen; bij bati neu dua-s moet gedacht zijn aan: verdeelen onder hen beiden, hoewel de constructie met neu moeielijk deze beteekenis hebben kan.

² Mananapalu, bedoeld is nananapalu.

³ Ri = Term. ndè.

⁴ Nâ-na = Term. naã-n (ana).

dei fò fali-oli-kau dei ma toã-tasi-kau dei, tè ta-a na neu ma mai-ò mate-ò oli dale ma mòpo-ò tasi dale.»

Bòe-ma ea-a neu dè fua-ná lafo-a neu karou-na dè no-n ana lèò madà lain neu.

Dè dua-s belaõ rarò ¹, basa na fò ea-a fua-fua nò bai-lafo tè bai-lafo bòe-ò tutura bai-bai-ana nò ea-a karou-na dè toĩ adi laka-dui-na losa dodòle-na neu dè nâ heni ea-a dodòle-na. Hu na dè losa besà ia, au hule nò horomata, bulu-a tia-lai manalès tutuj ia hapu lelà na mamula matabebesa sudi maneni ea-a laka-dui-na, madodòlè dò dodòle-n ta-a? Tuka au hahapu-ka na tèbe-tèbe ea-a dodòle-n ta-a. Sama lèò bisi-nâ-a tutuj-a, lafo-a tutura bai-bai-ana nò ea-a karou-na dè toĩ laka-dui-na losa lèò dodòle-na neu, a na ea-a nameda-hedis-a, bòe-ma ea-a naka-roroti ma nae: «auwí, auwí, ubea tao karou-ka dè ri-na ² lèò-lèò hedis-a?» Bòe-ma lafo-a lai-lai dè ana sipo ma nae: «manenète, tia, tè au afakète ahère, hu au bi nafa mapena-ina-ara tòò heni kau-a».

Nò tataos matà na losa dua-s bei losa tasi-sù-a, bòe ma lafo-a palaboku ³ nò dale namahòõ padoa nala madà lain. Neu hate-matà na ⁴ bòe-ò lafo-a ana hule ea-a nae: «mai dua-kita tarò madà lain lèò nò-hù-ara teu fò dua-kita seu nò-boa nurà!»

Dè ea-a-ò ana tuka tia-n bai-lafo hihí-na bòe, dè dua-s reu dè ralaka tino nò-hù esa.

Bei dua-s losa nò-a hu-na bòe ma lafo-a nafada neu ea-a nae: «mahani nò-a hu-na, tia, fò ela au raba lèò lain u seu nò-boa nurà, fò dua-kita tâ isi-na ma tinu òe-na fò tatèè tala las-ara ma tasufu tala ma-madà-ara».

Bòe-ma ea-a natá nae: «malòle-a, tia!» Dè lafo-a raba lèò nò lain neu dè ana seu nò-boa nurà. Maneni-ma ana seu nala nò-boak esa na nâ heni isi-na ma ana lokopiro rou-na lèò dae mai nará nò ea-a eni-na, fò tète ea-a eni-ina-na, na narú-lain: bom! Na ea-a ana dola: «auwí, nò-boà-a napesi namate kau!» Maneni-ma lèò-ná na lafo-a nafada: «hu ubea dè ò lèò na mu,

¹ Rarò = Term. lakandò.

² Ri-na = Term. ndè-na.

³ Denkelijk zal dit woord wel evenals in Ti, en ook in Oepao: paraboku moeten luiden.

⁴ Het voordurend gebruik van na, (evenals te voren in de Ringgousehe vertaling II), is niet bepaald verkeerd, doch wijst op invloed van het dialect van Ti op de schrijvers.

tia? Malòle lena marali mai ia dei!» Maneni-ma ea-a narali lèò mamana fò lafo-a natudu-a neu na lafo-a lai-lai fò seu sely nò-boạ nararà nò mamana-na bali, fò nâ heni isi-na ma ana loko-piro nò-a rou-na lèò dae mai bali fò tète lolòlo ea-a eni-ina-na bali, na narú-lain bali: bam! Na ea-a ana dola bali: «auwí, nò-boạ napesi namate kau bali!»

Na lafo-a nafada lai-lai bali: «ria bali na ò sala heheli-m bòe, tia, hu ta marali lèò mamana fò au atudu kò-a mu fa».

Dè lafo-a ana tao ea-a lèò-lèò-ná bulu mae lai bau-bea, losa ea-a namanasa dè ta nò hara-dasi esa nò lafo-a bòe-n tè ana fali rò-rò lèò tasi-sú-a neu nò dale-hedi; mabuị besa-é lafo-a ana onda lèò dae mai dè ana saka mamana fufunị fò ana lèò nahani na. Lèò bisi-ná-a tui-rafada-a na ea-a ana fali lèò tasi-sú-a neu-a, bòe-ma naneta nò mèò esa dè dua-s dea-dea fada-fada (bedea befada). Bòe-ma ea-a ana tui mèò-a lafo-a hada-na ma ria dale-hedi-na.

Bei mèò-a namanène nala ea-a dedea-totoã-na ma tatao-na hu lafo-a rolu-hada-na bòe ma mèò-a bòe-ò dale-na hedis-a dè nò ea-a esa holu nala esa dè dua-s-ara bolu beseeëdu.

Basa na bòe ma ea-a nò mèò-a dua-s dadi reu tia-lai malòle dè dua-s lèò mèò-a uma-n reu dè ea-a lèò nò mèò-a nala dò-a, losa-kò dua-s-ara esa nasida nò esa, dè ea-a ana fali lèò tasi dale neu-n. Dè lèò mae dua-s esa laõ ela esa lèò-ná-ò, ea-a lèò madà lain mai fò dadama tia-na, a na ta nò namaetu-n narò ¹ basa sira dua-s fai masoda-na.

Neu faj na lahenda matia-lai kaduạ sira rasida dè esa laõ ela esa-a ri bea ², na ³ ea-a olu nala papake-na (rou-na) dè ana fè-n neu mèò-a, ma mèò-a olu nala papake-na (rou-na) dè ana fè-n neu ea-a.

Basa na bòe ma dua-s rahelu renj susupạ ma sosò bela-bela ma rae uni sira dua-s hehelu-n ma dedea-nafada-n dò rolu-dale-tia-lai-na mèpe-na losa dodò-na neu ta bòle etu-n fa-a lèò-bea, na ³ mèò-a mumusu-na nò bisi-ná-a ⁴ lafo-a-ò ela mèpe-na losa dodò-na neu-a lèò-ná bòe, fò lafo-a nò tititi-nonosi-n dadi reu mèò-a naná-n.

¹ Hier is narò = Term. nandò.

² Ri bea = Term. ndè bè.

³ Na = a na.

⁴ In tegenstelling tot het Term. equivalent nakas-a staat bisi-ná hier, evenals boven in sama lèò bisi-ná-a tutui-a (ook in de constructie lèò bisi-ná-a tui rafada-a) vóór het bepaalde substantief.

Rará-na.

a. Dolu lèò èke Sina-a natudu tasi dema-n, kafa lèò riti Oli-a nafada meti naru-n; tè hu dale lèò lahenda-a, fò dale lèò Dua-òle, tej lèò andi-ana-a, fò tej, lèò Betu-fora; dale bea bubulu, fò bulu Dua-òle dale-n, tej bea dadaka, fò daka Betu-fora tei-n? Hu na dè bòso matia-lai Dua-òle ma bòso maaä-fadi Betu-fora, tè faj nesj mabui-n ma lèdò nesj mahito-n tè matundu batu tuë fò tuë-tuë mò tei-m ma masaleu ai sale fò sale-sale mò dale-m.

b. Matia-lai mò ai na luli baladodoi na na ai nâ-kò, maaä-fadi mò besi na hedi bau-iina na na besi hina-kò.

c. Maaä-fadi Sera tè Sera tou dale lusi, fò dale lusi patola na manapuli dale-sala; matia-lai Dai, tè Dai tate tei-suta, fò tei suta rè-rè na mamòdo tei-siko.

De reiger en de rat, (door E. Fakie).

De reiger en de rat.

De verhaler spreekt. Een reiger was bevriend met eene rat. Op een dag gingen de beide vrienden scheep op een visschersvaartuig van modder en gingen visschen.

En de reiger in den voorsteven was belast met het looden en de rat in den achtersteven was roergangster, en de twee vrienden vischten met vreugde.

En zoo ging alles goed, maar als zij een visch gevangen en in het vaartuig gebracht hadden, ontdeed de rat dien van het vel en at het vleesch op, dan bedekte zij de graten weer met het vel.

En de rat at zoo maar steeds de visschen op, tot zij en haar vriend ophielden met visschen. Daarna, toen de reiger zag, dat het vaartuig vol visch was, zeide hij tot de rat: «wij moesten maar naar huis terugkeeren, vriendin, want ons vaartuig is vol visch». En de rat sprak: «het is goed, vriend!»

Toen nam de reiger de visschen op om ze te verdeelen, maar zoodra hij ze opnam, zag hij, dat er niet één visch met vleesch was, maar alles slechts graten waren, bedekt met vischvel. Toen vroeg de reiger op vriendelijken toon aan de rat: «vriendin, waar is het vleesch van al die visschen gebleven?» En de rat antwoordde toornig: «ik weet daar niets van¹ en

¹ Letterlijk: ik weet niet tot daartoe.

gij weet best, dat ik aan het roer zat en niet de bewaakster der visschen was».

Toen werd de reiger al toorniger omdat hij wist, dat er niemand anders kon zijn, die de visschen opgegeten had, dan de rat.

En op hetzelfde oogenblik begon de reiger het vaartuig van modder te bewerken en trapte het uiteen, toen vloog hij op en liet de rat daar dobberend achter.

Daarna, toen de rat overvloedig water ingekregen had en op het punt was van omkomen, zag zij eene schildpad daar in de nabijheid ¹ dobberen. En zij riep haar aan en zeide: «o vriendin, heb medelijden en wees barmhartig, ² help mij en sta mij bij, ³ want anders, zal ik, hoe 't ook ga of kome (stelling) in zee omkomen».

Toen ging de schilpad naar de rat toe, nam haar op den nek en voerde haar mede naar het droge.

En beiden gingen rechtstreeks daarheen; daarop, terwijl de schilpad de rat droeg, knaagde ⁴ deze zachtjes aan in den nek van de schilpad en boorde haar hersenpan stuk tot aan hare hersens en at die op. Daarom is het, dat tot op heden (de schildpad geen hersens heeft); ik verzoek eerbiedig, dat, indien een vriend, die dit verhaal leest, er de gelegenheid toe heeft, hij eens nauwkeurig de hersenpan van eene schilpad onderzoekt, of daar hersens in zijn of niet. Volgens mijne bevinding heeft de schildpad werkelijk geen hersens. Gelijk zooeven verhaald is, knaagde de rat zachtjes aan in den nek van de schilpad en doorboorde haar hersenpan tot aan hare hersens; toen deze de pijn voelde, sprak zij voor zich heen: «au, au, wat is er toch met mijn nek, dat het is alsof hij pijn doet?»

En de rat antwoordde snel: «verdraag het, vriendin, de reden is, dat ik mij stevig vasthoud, omdat ik bang ben, dat de hevige schuimende golven mij zullen wegslaan».

¹ Nesi bai-na na (= Term. nesik bai-ana-n(a) ndia), niet bai-na na, gelijk verkeerdelijk in het Wdb. staat.

² Letterlijk: heb een hart als fluweel en een buik (of ingewanden) als zijde; uitdrukkingen uit de dichtertaal.

³ Oli, riviermonding, heeft hier vanwege het parallellisme, (evenzoo hieronder in mata-oli-dale, mōpo tasi dale) zoo ongeveer dezelfde beteekenis als tasi, zee, letterlijk dus: help mij in den stroom en stut mij in zee. De samenstellingen toā-tasi, fali-oli behooren ook op zichzelf alleen tot de dichtertaal.

⁴ Tutura bai-bai-ana nō, de constructie met nō hier, zoo ook beneden, wegens bai-bai-ana als herhaalde vorm van bai-ana.

Zoodoende bereikten zij de kust; daar gekomen sprong de rat met groote vreugde op het droge. Op dat oogenblik verzocht zij de schildpad: «laten wij het land ingaan naar de klapperboomen en jonge klappers plukken!»

En de schildpad volgde den wensch van hare vriendin de rat op en beiden begaven zich in de richting van een klapperboom.

Zoodra zij dien bereikt hadden, zeide de rat tot de schildpad: «blijf gij, vriendin, onderaan den boom wachten, dan zal ik naar boven klimmen om jonge klappers te plukken, opdat wij het vleesch eten en het vocht drinken om onzen honger te stillen en onzen dorst te lesschen.»

De schildpad antwoordde: «het is goed, vriendin!» De rat klom in den klapperboom en plukte jonge klappers. Als zij er een geplukt had, at zij het vleesch daarvan op, en wierp dan den dop naar beneden in de richting van den rug van de schildpad, zoodat die juist met het geluid «bam» op haar neerkwam. Toen schreeuwde de schildpad: «au, daar valt een klapper op mij, zoodat ik (bijna) dood ben»¹. Alsdan zeide de rat: «waarom zijt gij ook daarheen gegaan. Vriendin, gij moest u maar hierheen verplaatsen.» Als de schildpad zich verplaatst had naar de plaats, welke de rat haar had aangewezen, dan plukte de rat fluks weer een klapper in de richting van die plaats, om als zij 't vleesch gegeten had, den dop neer te werpen, zoodat die juist weer den rug van de schildpad met het geluid «bam» trof. Alsdan schreeuwde de schildpad weder: «au, de klapper valt weer op mij, zoodat ik (bijna) dood ben.» En de rat sprak wederom: «dat is nogmaals uw eigen schuld, vriendin, omdat gij u niet verplaatst hebt naar de plaats, die ik u aangewezen heb.»

En de rat behandelde de schildpad op die wijze wie weet hoevele malen, totdat zij boos werd en zonder een woord tot de rat te richten, rechtstreeks met droefheid in het hart naar den zeekant terugkeerde; toen pas daalde de rat af en zocht eene schuilplaats om daar te blijven. Gelijk zooeven verhaald is, keerde de schildpad terug naar den zeekant en zij ontmoette eene kat en beiden spraken met elkander en de schildpad vertelde aan de kat, hoe de rat zich gedragen had en sprak van hare droefheid.

¹ Napesi namate-kau = Term. napesi nakamate au, (het voorbeeld in het Wdb. sub napesi zóó te lezen).

Toen de kat het verhaal vernomen had van de wederwaardigheden van de schildpad wegens de geaardheid van de rat, werd ook de kat aangedaan, en zij en de schildpad omhelsden elkander en beiden weenden snikkend.

Daarna werden de schildpad en de kat goede vriendinnen en beiden gingen naar het huis van de kat, en de schildpad verbleef daar; na langen tijd pas scheidden zij en keerde de schildpad naar zee terug. En hoewel zij scheidden, kwam de schildpad hare vriendin herhaaldelijk aan land bezoeken en dat geschiedde onafgebroken, zoolang zij leefden.

Op den dag, dat de twee vriendinnen scheidden en elkander verlieten, ontdeed de schildpad zich van haar kleed (huid) en begiftigde daarmede de kat en de kat ontdeed zich van haar kleed (huid) en begiftigde daarmede de schildpad. Daarna beloofden zij elkander van weerskanten onder eede, dat hun verdrag en woord en vriendschappelijke gezindheid voor altoos vast zouden zijn, zonder op eenigerlei wijze verbroken te kunnen worden; voorts dat de vijandschap van de kat met genoemde rat eveneens altyddurend zou zijn, zoodat de rat met hare nakomelingen aan de kat tot voedsel zoude strekken.

De toepassing er van.

a. Eene vischlijn als van Chineesch lood wijst de diepte der zee aan; metaaldraad als van Japansch ¹ koper deelt mede de lengte van het strand, dat bij vloed onderloopt; maar wat het hart der menschen betreft, als het hart van Doea-òle ², of wat het binnenste (let den buik) der menschen ³ betreft, als het binnenste van Betoe-fora ², welk hart is wetend, dat het 't hart van Doea-òle weet, of welk binnenste is, kennend, dat het

¹ Over Oli tegenover Sina, zie boven.

² Zulke eigennamen in gedichten zullen oorspronkelijk wel eene toepasselijke beteekenis gehad hebben, welke thans evenwel niet meer bekend is; het blijft ook altijd de vraag, of zij juist overgeleverd zijn. Betu komt in de tegenwoordige taal alleen voor als nakabetu, het is buigzaam; ook: het is ingebogen, krom; fola, fora beteekent „slijpen”, men zegt bijv. ana fola-ná nisi-n-ala lakabetu, hij slijpt zijne tanden zóó, dat zij ingebogen zijn; voor de tegenwoordige taal wekt betu-fora het denkbeeld op van: krom ingebogen door slijpen. Òle komt alleen voor als naòle, hij trekt uit, de verbinding dua-òle heeft dus, althans voor de tegenwoordige taal, geen beteekenis.

³ De alleen tot de dichtertaal behoorende woorden andi-ana, (Term. kani-ana), dadaka, (Term. dadanga?) zijn vertaald naar de daarvoor opgegeven, door mij niet nader te controleeren beteekenissen.

het binnenste van Betoe-fora kent? Derhalve maak Doe-a-òle niet tot uw vriend en Betoe-fora niet tot uw broeder, want in lateren tijd en verdere dagen, zult gij u stooten tegen den steen van het berouw, zoodat gij in uw binnenste vol berouw zijt, en gij zult aanloopen tegen het hout der wroeging, zoodat gij in uw hart vol wroeging zijt.

b. Als gij bevriend zijt met het vuur, dan is dat ten sterkste verboden ¹, (pemali), want het vuur zal u verteeren; zoo gij bevriend zijt met het ijzer, dan zal dat zeer smartelijk zijn, want het ijzer zal u wonden.

c. Neem Sera ² tot broeder, want hij is een man met een hart, zacht als fluweel ³, want fluweel als patola-stof is wat leed geneest; neem Dai ² tot vriend, want hij is een jongeling met een gemoed als zijde, want zeer zachte zijde is wat smart heelt.

Tutui Kalasi.

Dasi ratutuda ma beka rafafada uni nai fai ulu-a toṭ esa nade Dupe-lopā. Toṭ na ana-n dua, ulu-a nade Seku-òe ma murj-a nade Kalasi. Ana manade Kalasi-a ta nau tao tataos esa bòe, hi kada naná-nininy ma susuku-a mesa-ana. Maneni-kò ina-ama-n suraka ana saka liü-n na nae: «au ta òse!» Ma maneni-kò liü-n bali, na ta holu-ei nalela fa, tè nalai lèo nura dale neu. Fò lelèdḡ na neu leḡ-ara dalḡ suku ma hatṭ na neu namanao ai-boḡ, banda, manu dò sudi ubea-a nai lahenda tine-osi-n dò nai lahenda uma-lò-n fò nâ ninu; maneni-kò ta ara laë hata fò kène nala-s, fò ela nâ ninu dò ta-a na asa neu nanà-nininy fa ri bea ⁴ na dei besa-kò fali lèo uma-na neu. Ama-n namanasa ma mae nala-n manaselj hu nita ana-na lelèo-lalaö ma nonoi-tatao lèo-ná-na ta oru dò ta hai. Hu dèke ria dè uni mai faj esa bòe ma nae sao-na nae: «bó ina-ò-nè, ò Masihète-é, malòle lenḡ au adu ahí Kalasi neu manu-pui, tè anḡ mata lèo-ia-a ta soa-rá hata esa bòe.» Bòe-ma sao-na nae: «au aafi-ka-ò lèo-ria

¹ Luli en hedi hebben hier verbale waarde, al komen zij ook als zoodanig in de gewone taal niet voor; baladodoi, bau-iina zijn causatieve, bijwijze van adverbium dienstdoende vormen.

² Omtrent de namen Sera en Dai kan ik alleen zeggen dat Dain in de dichtertaal als synoniem van Selan, Seran = Ceram voorkomt, van welk eiland de Rottineezen afkomstig zouden zijn.

³ Lusi, fluweel, is in het Wdb. overgeslagen.

⁴ Ri bea = Term. ndè bè.

bòe, fò anà ia hada-na tadalu-ná-n manaselj. Faj esa bei Kalasi-a suku namanè bòe ma ama-n adu nahí-n, tuka ria malela bale-mata-na, neu manu-puj. Malua bòe ma Kalasi foa tè dadi neu manu-puj sò dè neu nakí nò manu-puj matà ria-a, fò la nala i, nala ona, nala dulu, nala muri; bai saë nai ia, bai saë nai na.

Maë Kalasi dadi neu manu-puj lèo-ria fò ta dedeə nalelə ma ta natiə nò lahenda sò tè nabua nò manu-puj fò lèo ria-a, fò ina-ama-n-ò sira tè toranò-aä-fadi-ò sira, tè hu ta nafarène heni ina-ama-n ma toranò-na nade-na fa, fò uni fai bea nafarène-lòlo-s na nakoü dò nalò-s nae Dupe-lopa-é kung, Masihète-é kung, Seku-òe-é kung! Lèo-lèo-a-ria. Uni ta neu-neu fò nae «kung» dò «ung» fa, tè hu bei saka nafada hata tè ta dedeə nalelə asa fa.

Tuka manò-tutuĵ-a tutui dò nafada-na na nae: hu Kalasi-a nakoü dò nalò lèo-ná dè basa nonò-n-ara tuka dò nana rae lèo-ria, ma hu ria nade-na dè basa manu-puj lèo ria-a ranade Kalasi. Tèbe-tèbe lèo-ria.

Verhaal van Kalasi, (door J. A. Thei).

Er wordt verhaald¹, dat er voorheen een man was, Doepe-lopa geheeten. Die man had twee kinderen, de oudste heette Seku-òe, de jongste Kalasi. De jongen, die den naam droeg van Kalasi, wilde niets uitvoeren; hij hield slechts van eten en drinken en slapen. Als zijne ouders hem berispten en wilden slaan, zeide hij: «ik geef er niet om». En als zij hem dan sloegen, dan wist hij niet van vergiffenis vragen, maar liep weg naar het bosch. Overdag ging hij dan in de grotten slapen en 's nachts ging hij vruchten, kippen en andere dieren en allerlei dingen uit de tuinen en huizen van (andere) menschen stelen, om daarvan te leven; eerst als hij niets vond om weg te nemen, om het te eten of te drinken of anders om er spijs en drank voor te koopen, keerde hij naar huis terug. Zijn vader was boos en schaamde zich zeer, toen hij zag, dat de zoodanige levenswijze en zulke gedragingen van zijn zoon niet verminderden of ophielden. Daarom sprak hij, naar men zegt, op een dag tot

¹ Letterlijk: een woord, dat zij laten (of: men laat) vallen en eene tijding, gerucht, welke zij mededeelen (of: men mededeelt), in het Term. zou het moeten luiden: dasi-ratutudak (of: dasik ratutudak) ma bengarafafadak (bengak rafafadak); in gedichten kan evenwel dezelfde vorm als in het Ringgousch voorkomen.

zijne vrouw: «moeder, Masi-hète, ik moest Kalasi maar tot een vogel maken, want zulk een knaap deugt tot niets». En zijne vrouw zeide: «ik denk er ook zoo over, want deze knaap gedraagt zich steeds zeer slecht». Op een tijd dat Kalasi nog vast sliep, maakte zijn vader, door zijne tooverkunst, hem tot een vogel. Toen de dag aanbrak en Kalasi wakker werd, was hij een vogel geworden en voegde zich bij vogels van diezelfde soort om naar het noorden, zuiden, oosten en westen te vliegen, en nu eens hier dan daar te gaan zitten.

Hoewel hij zoo een vogel geworden was, zoodat hij niet meer spreken ¹ kon en zich niet tot de menschen gezelde, maar zich vereenigde met vogels als hij, zoodat die hem als ouders of broeders en zusters waren, vergat hij toch niet den naam van zijne ouders en van zijn broeder, zoodat op den tijd dat hij aan hen denkt, hij geluid geeft en hen roept: Doepe-lopa koeng! Masi-hète koeng! Sekoe-oè koeng! En zoo steeds door. Men zegt dat hij maar niet zoo maar «koeng» of «oeng» zegt, maar omdat hij iets zeggen wil, maar het niet uitspreken kan.

De verhaler verklaart volgens zijn verhaal: omdat Kalasi dat geluid maakt of zoo roept volgen hem al zijne makkers en doen hem na om dat te zeggen en wegens zijn naam dragen alle vogels als hij den naam: Kalasi, (soort duif). Zoo is 't waarlijk.

(Vgl. N°. 5 der Rott. Verhalen van Fanggidaej, (7de Volgr., dl. 4 dezer Bijdr.), en N°. 56 der Teksten).

Koꝛ-a nò tainau-a.

Koꝛ esa nò tainau esa ratiꝛ. Dè neu lèlè esa dò tèpə esa bōe ma dua-s rahehè aq fò rataba-ej sadi-kò-ma bea ria-na ² natepa bea ei-n. Koꝛ-a nae: «ò ei lutu-m ria au tabu-n na lai-esꝛ ana.» Ma tainau-a nae: «mae ò ei-ma bau-inꝛ-a lai sanahulu-ò au tabu-n na tepa bati-n neu ³ dua.» Bōe-ma koꝛ-a

¹ Dedeꝛ in R. = Term. kokolak, ook verbaal.

² Ria-na = Term. ndè-na als dit, ofschoon zeldzamer, in plaats van ndè gebezigd wordt.

³ In dit stuk, waarin bij uitzondering de ingeslokte medeklinker, waar deze aan het slot van een woord voorkomt, nauwkeurig was aangegeven, wordt steeds de vorm neu gebezigd, als het meer de waarde van eene praepositie heeft en vóór het woord staat, waarop het betrekking heeft. Ofschoon het Term. in dit geval eenvoudig den gewonen vorm neu gebruikt, en zoo ook, voor zooverre mij bekend, de overige dialecten, zelfs gewoonlijk dat van Ringgou, is het toch zeer waarschijnlijk, dat deze schrijfwijze het ge-

namanasa dè nae: «hohòe, ò toṽ na mai tabu matepa au ei-ka dei!» Ma tainaṽ-a nae: hohòe, ò toṽ bòe na mai tabu mauṽ!» Dè lò ei-na neu. Dè koṽ-a tabu pòò-pòò-ò ta natepa tainaṽ-a ei-na fa; na tè tainaṽ-a nafaroròe nala batu-anṽ esa sò, bòe-ma tainaṽ-a nae: «ò tabu doṽ sò dè au tabu bali.» A dè koṽ-a lò ei-na neu bòe ma tainaṽ-a tutu nenṽ batu-a dè tepa heni koṽ-a ei-na neu dua. Bòe-ma koṽ-a lèon dè nalai dè la-la ma ei-na lòde-lòde, neu bea neu bea-ò ta bòle saḡ fa, dè la narò lòo lalai neu fò totofa saka lada-losi¹. A dè la-la neu ma losa Bula-kai uma-n ma Lèdo-hòro lò-n dè neu holu-ei Bulan ma Lèdo, dè selu dasi-na neu ma lòle hara-na neu nò pinu-idu, fò pinu nème-nème idu-n ma lu nème-nème mata-n, fò haradoi ma kurudò, ma nae: Bula-kai matei-telṽ ma Lèdo-hòro madale-duṽ, masuru kau dò mahapa-má kau neu² sao loa-ma dò mafo naru-ma dei; tè au ise³-ana-má ma manatoā-manatá!» A dè tèbe lèṽ-ria fò Bula-kai madale-sue ma Lèdo-hòro matei-lai dè nasuru-ná-n neu sao loa-n ma nahapa-ná-n neu mafo naru-na, dè tusi nenṽ lela-lèo ma fenu nenṽ rolu-iku losa tèfe duṽ-ara tama ma etu ua-alṽ-ara tesa, dè uṽ falṽ neu uṽ ma nalḡ tulḡ neu nalḡ. Dè manalḡ-a bòe, ma mauṽ-a bòe. A dè koṽ-a falṽ mai⁴ dae-bafṽ nò soda ma tulḡ mai batu-poj nò mòle. Dè dale-n nafarerèṽ fò rène ta nafarène heni rène-n, ma tei-n namemedṽ fò meda ta nameda heni meda-n. Dè hai nala Bulan-kai lèo ina bokṽ esa bòe ma hai-ná Lèdo-hòro lèo ama laḡ esa bòe, basa bali lèo manaadu esa bòe fò lèo manasura esa bòe. Hu ria-na dè sudi-sudi silṽ mai dulu dò huṽ mai laka na lòle dasi-na neu ma selu hara-na neu, fò lèo sorṽ ina-n na nan, fò sipṽ manaadu na nan. Ma uni lèo fai neu tesa muri ma lèdo neu tama iö, na koa dau-dau bali fò lòle lèo nateṽ ama-n na nan dò nafuli manasura na nan. Hu ria-na dè dadi neu nasalèṽ, fò beka ratutuda ma dasi rafafada rae: koṽ dau-dau saka Lèdo-a toda ma ue ni-ni saka Bulṽ-a mori beṽ.

bruik in een of ander gedeelte, waar het dialect van R. gesproken wordt, juist weergeeft; eene dergelijke onderscheiding ligt toch geheel in de lijn van het Rottineesch.

¹ In het oorspronkelijke lada-losi, wel een vergissing, dewijl het eerste woord buiten samenstelling lada luidt, elders is de vorm lada-losi.

² In het Term. zou hier de eerste pers. enkelvoud *u* moeten gebezigd worden, denklijk is neu dus onveranderlijk.

³ In het oorspronkelijke ise-ana-má, vgl. boven lada-losi.

⁴ Mai hier in plaats van mai, in hetzelfde geval als neu voor neu.

De koak (soort vogel, in het Maleisch van Koepang ook: boeroeng siang of morgenvogel genoemd) en de tainaük, (een klein soort vogeltje),
door J. W. Toepoe.

Een koak en een tainaük waren bevriend. Op zekeren keer ¹ en op zekeren tijd daagden zij elkander uit om elkander op de pooten te trappen, of de een misschien de pooten van den ander zou kunnen breken. De koak sprak: «als ik op die dunne pooten van u trap, dan is het in eens (gedaan).» En de tainaük zeide: «al zijn uwe pooten ook tienmaal zoo groot, als ik er op trap, zullen zij in tweeën breken.» Toen werd de koak boos en zeide: «vooruit als gij een man zijt (= als gij durft), kom dan en trap mijne pooten stuk!» En de tainaük sprak: «welaan, als ook gij durft, kom dan en trap het eerst! En hij strekte zijne pooten uit. En of de koak ook al herhaaldelijk trapte, hij kon de pooten van de tainaük niet breken, maar deze had rondgegrabbeld en een steentje gevonden en sprak nu: «gij hebt te vergeefs getrapt, nu zal ik op mijne beurt trappen.» En de koak strekte zijne pooten uit en de tainaük sloeg met het steentje, en de pooten van de koak braken in tweeën. En de koak maakte zich op en vluchtte en terwijl hij vloog hingen zijne pooten er bij; waarheen hij ook ging, nergens kon hij zich zetten; en hij vloog toen rechtstreeks naar den hemel om rond te zoeken naar een heelmeeester. Hij vloog al maar door en bereikte het huis van Boela-kai ², (de Maan), en de woning van Lèdo-hòro, (de Zon ²) en omvatte hunne voeten en bracht zijn geluid uit en verhief zijne stem met snot in den neus, (z. v. a. al weenende), zoodat hem het snot al maar uit den neus en de tranen uit de oogen kwamen uit droefheid en verlangen en sprak: «Boela-kai, die zeer barmhartig en Lèdo-hòro die zeer ontfermend zijt, ³ beschut mij of

¹ Lèlè, (lèlek) en tèpò, (tèpok) zijn geheel en al synoniem; zooveel mogelijk zijn de, in dit stuk naar de wijze der gedichten voorkomende parallelle-uitdrukkingen, ook in de vertaling weergegeven, zij het ook niet altijd letterlijk.

² Bula-kai uit Bulan (als eigennaam nog met slot-*n*) en kai, wat blijkbaar het Term. kai is, een synoniem van hòlo, hòro, beletten, verbieden, gebieden, (ofschoon dit als zelfstandig woord in het dial. van R. ai luidt). Na Bulan en Lèdo duiden deze toevoegsels dus aan: de gebieder (gebiedster).

³ Mateik (lett. een buik hebbende) = madalek (een hart hebbende) = die barmhartig is, dus matei-telu, (drie buiken hebbende) en madale-dua, (twee harten hebbende) = die zeer barmhartig is.

geef mij eene toevlucht in uwe breede luwte en in uwe lange schaduw, want ik ben (als) een verlatene en een wees, ik ben een die kommer en gebrek lijdt. En werkelijk geschiedde het, dat Boela-kai medelijden had en Lèdo-hòro zich ontfermde en hem beschutte in hare breede luwte en hem eene toevlucht gaf in de lange schaduw, en wreven met de kennis, eigen aan het geslacht, en rechtbogen met de kunde, eigen aan het land, tot-dat de gebroken ¹ beenderen weder aaneensloten en de afgekapte spieren weder aaneen waren, zoodat het geluk terugkeerde en de fortuin terugkwam ². En dus was hij gelukkig en fortuinlijk.

Toen keerde de koak terug hier naar de aarde in gezondheid en kwam weder hier in de wereld met welzijn en zijn hart bleef indachtig, met een aandenken, dat niet vergat en zijn gemoed (letterlijk: zijn buik) bleef herinnerd met eene herinnering, die niet losliet. En hij nam (beschouwde) Boela-kai als eene moeder, die hem gebaard, en Lèdo-hòro als een vader, die hem verwekt had, en als een, die hem geschapen, en als een, die hem geformeerd had.

Daarom ³ is het, dat telkens als de dageraad in het oosten komt (verschijnt) en de morgen aan het «hoofd» (van den hemel = de oosterkim) komt, (zich vertoont), hij zijn geluid verheft en zijne stem uit, alsof het zijne moeder is ⁴, die hij te gemoet gaat en of hij haar, die hem geformeerd heeft, inhaalt, en als de dag na aan het westen is en de zon de «staart» (van den hemel, de westerkim) nabij is, dan roept hij zingend of snappend, alsof het zijn vader is van wien hij afscheid neemt en of hij hem, die hem geschapen heeft, uitgeleide doet.

¹ Omtrent de constructie tèfe-dui-ara (etu-ua-alu-ara) zie bij het dialect van Ôepao.

² Ua falì ney ua, (nale tule ney nale) beteekent letterlijk: het geluk keerde terug tot het geluk, evenals beneden in: rène ta nafarène-heni rène-n, (meda-ta nameda-heni meda-n, letterlijk: de herinnering vergeet niet zijne herinnering (of wil men het eerste rène of meda verbaal opvatten: hij herinnert niet vergetende zijne herinnering), is het laatste gedeelte eigenlijk een zinloos toevoegsel vanwege den klinkklank; wil men er eenigen zin aan hechten, dan kan men het opvatten als versterking: het geluk kwam geheel terug, hij herinnerde het zich, zonder iets te vergeten.

³ Hu ria-na = Term. hu ndia.

⁴ Na na-n=na na (vergl. boven pag. 32) = Term. ndè ndia. Of de slot n hier als het bezittelijk voornw. (vgl. ook hierboven hu ria-na en op pag. 607 ria-na) moet worden beschouwd, dan wel als het overblijfsel van na in de functie van nadrukswijzer, is niet zoo geheel zeker; het waar-schijnlijkste is het laatste.

Daarom is het tot eene gelijkenis (spreekwijze) geworden, welke men mededeelt en vermeldt ¹: de koak zingt of snapt, zoekende de zon, als zij opkomt en de moesang huilt, zoekende de maan als zij opnieuw verschijnt.

(Vgl. ook N°. 15 der verhalen van Fanggidaj, 7de Volgr. dl. 4 dezer Bijdr.).

Dialect van Ôepao.

Tutui eëtü.

Toü telu ratiä, esa nade Taë-ama-n ma esa nade Fëö-ama-n ma esa nade Fëö-baï. Toü fò nade Taë-ama-n, toü ria masanasi, dè hè pinu seku-seku ma Fëö-ama-n ao-na osu-roü ma Fëö-baï laka-polij.

Neu faj esa bõe, ma telu-s radedea ao, fò sèfe lèo tasi selij reu. A dè nò dalë esa dò nò hihij esa esa-esa-kò sipo nò dale katemä dedeä ria.

A tè Taë-ama-n foa napadej dè lôle hara-dasi-na neu tia-n dua-s ma nae: «bó tia-kemi-n-ó, ita dedea-na malôle-a sò, tè emi dua-kemi hi, na mamananè au dedea-k esa ria ia: losa tasi taladä na boso hè pinu dò boso aäru dò boso tòto òe neu lakä-arä!» Bõe-ma Fëö-ama-n nò Fëö-baï ratä rae: malôle-a.»

Dè ara dedeä basa bõe, ma telu-s sèfe-a serij reu. Losa tasi taladä bõe, ma Taë-ama-n pinu-na lò losa bafa-na ma Fëö-ama-n ao-na naète ma Fëö-baï laka-na hana-na seli sò. Tè ala ta bôle hè pinu dò ta bôle aäru dò ta bôle tòto òe, hu rafarène Taë-ama-n dedea-na.

Tè Taë-ama-n saka eëdj naulü fò hè pinu-na dè nae tia-n dua-s nae: «lèo rusa esa laõ nesij mata-na na au siro amate-n.» Nae lèo-ná tè Taë-ama-n ròse namada pinu-lòdo-na sò. Bõe-ma Fëö-ama-n tao ria nu-na neu bali de nae: «ò, lèo-ria sò na au uni tali fò fefèò neu ao-na.» Fëö-ama-n nae lèo-ria tè aäru basa ao maète-na sò. Fëö-baï nita tia-n dua-s tatao-n ria bõe, ma ria oru neu ofä-a su-na dè rui òe neu lima-n dua-s, poä neu laka poli-na ma nae: «ria tetèbes-a.»

Tutuj ia ria ia.

¹ Vgl. pag. 606.

Een kort verhaal, (door J. A. Sjoen).

Drie mannen waren met elkander bevriend, een heette Taë-ama-n, een Fèö-ama-n en een Fèö-baï. Hij, die den naam droeg van Taë-ama-n, was verkouden en moest steeds maar zijn neus snuiten, (lett.: het snot uitknijpen) en Fèö-ama-n had eene huid-ziekte (cascado) en Fèö-baï had een kaal hoofd.

Op een dag spraken zij er met elkander over om naar de andere zijde van de zee te roeien. En één van hart en één van zin stemden zij van ganscher harte met dit voorstel in.

Maar Taë-ama-n stond op en richtte het woord tot zijne beide makkers en sprak: «vrienden, wat wij gezegd hebben, is goed, maar als gij beiden wilt, hoort dan dit eene woord van mij: als wij in volle zee gekomen zijn, mag er geen neus gesnoten, niet gekrabd en geen water met het hoofd in aanraking gebracht worden.» En de anderen zeiden: «het is goed.»

Nadat zij zoo gesproken hadden, gingen zij met hun drieën aan het roeien naar de overzijde. Toen zij in volle zee gekomen waren, hing Taë-ama-n het snot tot aan zijn mond en Fèö-ama-n had jeuk aan zijn lichaam en het hoofd van Fèö-baï was erg verhit. Maar zij konden niet den neus snuiten, niet krabben of water (met het hoofd) in aanraking brengen, omdat zij indachtig waren aan hetgeen Taë-ama-n gezegd had.

Maar Taë-ama-n zocht het eerst een middel om zijn neus te snuiten en sprak tot zijne twee makkers: «als er eens een hert voor ons langs ging, dan zou ik het doodschieten». Terwijl hij zoo sprak (deed hij alsof hij een geweer aanlegde en) veegde het uit-hangende snot «droog» (weg). En Fèö-ama-n deed ook het zijne en sprak: «o, als het zoo was, dan zou ik een touw aan-hangen om daarmede het (hert) te omwinden». Terwijl hij zoo sprak, krabde hij overal zijn jeukend lichaam. Toen Fèö-baï zag, wat zijne makkers deden, schoof hij naar den rand van het vaartuig en schepte water met beide handen en stortte het (bij wijze van plechtige bevestiging) uit op zijn kaal hoofd en zeide: «zoo is het werkelijk».

Dit is het verhaal.

¹ Sèfe-a, (zij) roeiden maar, deden niets dan roeien. Het dialect van Òepao maakt, evenals dat van R., veel meer gebruik van dit a, (Bi. ka), dan het Term.

Lain loa dae bòe, tè hu dano-ina nai lain, dè lain loa lena dae.

Dulu bau muri bòe, tè hu bubu òe nai dulu, dè dulu bau lena muri.

Ona bau i bòe, tè hu Koponí nai i, dè i bau lena ona.

Sadi masanenedà dò sadi mafarerèṅ: rae Sela-uda-ama ei-n dò Bobano-ama lima-n, fò ej esa laḷ esa dò lima esa lòpe esa.

Bó tiā-ara emi-n dò bó senā-ara emi-n, rae Bulā manaboki-siō dò Lèdo manalae-falū, dè sipèò kèḷ mesan dò kou-ei mòdḷ mesan.

Rae Bui manatiro tadū dò Lò manamète kòrḷ, tè hu koā manatiro tadū neu tiro tadā fè Lò dò kia manamète kòrḷ neu mète fè Bui, besak-a Lò manatiro tadū dò Bui manamète kòrḷ.

Bòso matei telu dò bòso madale dua, tè sadi madale-dano, dò sadi matei-meti, fò ela pòko-dano rèṁḷ dalē dò kake-meti rèṁḷ dalē.

Meu lòō mala bau Koli¹ dò tati mala tui Sina, fò rae neu balū lain dò fua neu tonā lain, fò meni mai Penapua dò meni mai Mēnggilama,² fò tare tui neu dano, fò ela tui naseka dano dò sèle bau neu lè, fò ela bau naròro lè.

Lesī-ara rae lèo-ná dè Òe-tè rae lèo-ná ma Lenā-ara rae lèo-ná dè Pila-pisa rae lèo-ná.

Tè hu faj esa nai ria dò lèdḷ esa nai ria, Lòpo-sepa lèo meda dò Bāo-bèle lèo ade, dè ade mabua besi dò meda matanòe lilo.

Bó tiā-ara emi-n dò bó senā-ara emi-n, rae Lusi-lepa lèo tua, dè tua manalepa lèo, fò basa falu-ina ai-n dò basa ana-mā ain

Sadi tasanenedà dò sadi tafarerèṅ: tuū heni pila rara-t-ara dò kari heni kèò apa-t-ara dò tuū heni naka tua-t-ara dò kari heni tènò dae-t-ara, fò teu tuka taruū-n dò usi talosa-n.

¹ De vorm Koli is hier overgenomen uit het dial. van Baū, in dat van Òe-pao moet de naam Oli luiden.

² Zuiver Òe-paesch: Mekilama.

Mai tasanenedā dò mai tafarerèṇē, fò teu tai tuka Lae-Mae dò teu tabu tuka Suta-lane, fò ela teu tita loa masodā dò tita lutu mamòḷe-ara.

Tè hu faj esa nai ria dò lèḍo esa nai ria, reu toli òe rasamao-n dò fufua dae raboi-n, dè dò-na laifata dò hu-na eroaka, tè hu reu ali-sū ana bali dò fau-foi heni-n bali, losa faj dò lèḍo ia.

Sadi masanenedā dò sadi mafarerèṇē tia-ikū-ara emi-n dò sena-lèḍo-ara emi-n, boso mesī Lèfe-malèò ai-n, tè fa-kò ai-a nalèò heni kemi, dò boso mesī Totò-matahí batu-n, tè fa-kò batu-a natahí heni kemi.

Ama-n Lòe-lepa lutu-na dò tòò-n Talu-nale dea-na rae dea ei manalē dò lutu lima mauā, tè hu neu fui Lepa-lèḍo dò neu sòko Nale-bulan fò ela tei nò tepa dò feò-fide nò lada.

Bó tiā-ara emi-n dò bó senā-ara emi-n, mai foa-fanu mapadej dò afe-lèḷo matū dai fai-ra dei dò dai lèḍo-ra dei, fò hule neu Bulan dò malò neu Lèḍo, fò ela dula-dalē-ara mai dò leü-tej-ara mai fò tama dale-m-ara dei dò tesa tei-m-ara dei.

Bea ria losa lutu dò bea ria dai lane, fò du lane Ikufao dò losa lutu Sarapoi.

Baī-ara peda ela dò sòḙo-ara fua ela rae: tou Dène-bú-dulu dò taē Taka-lai-laka lelète neu sao dò fifinu neu tu, dè tu nala Kona-boi Kada-lofa dò sao nala Sisolu Ati-besin, dè bòki Sai-ama Dène-bú dò lae Soru-ama Taka-lai, besa-kò ama-n manalutū, dè lutu-lutu tuka ama-n dè tòò-n manaeu-deā, dè heu deā tuka tòò-n.

Bó tiā-ara emi-n dò bó senā-ara emi-n, sadi masanenedā dò mafarerèṇē tè rae: Balu-ama-n Lèè-dua dò Fèḷa-ama-n Besi-delu sala nai unu-n lain dò heta nai tadu-n lain, dè mita tè ò tè-n dò nita tafa ò tati-n, tè sadi tati matatalè-n dò tè makokòko-n hu ita tia-iku malòle-n dò ita sena-lèò mará-n Balu-ama-n Lèè-dua dò Fèḷa-ama-n Besi-delu.

Bó lesj-ara emi-n dò bó manē-ara emi-n, tè masanenedā bai dei dò mafarerèṇē bai dei; idu nasananadu-m-ara hae Bola-luki bòe dò rai-dò namanène-m-ara ramanène Pau-balo bòe? Tè hu Paun susura narū dò Bola maiko-narū, dè elus ladi Bola-luki dò tatas tè Pau-balo, na hetu lèò fai ria bòe dò lèò lèḍo ria bòe.

Spreuken of spreekwijzen, (in de taal der gedichten,
doch volgens het dialect van Ôepao,
medegedeeld door J. A. Sjoen).

Hemel en aarde (waren of zijn voor de waarneming) even ruim, maar omdat er een groot-meer (als oorsprong van de regen en vandaar van al wat goed is) in den hemel is, is de hemel ruimer dan de aarde.

Het Oosten (was of is voor de waarneming) even groot als het Westen, maar omdat in het Oosten een bron van water ontspringt ¹, (als zonnebeeld van leven in het water-arme Rotti), is het Oosten grooter dan het Westen.

Het Zuiden (was of is voor het gezicht) even groot als het Noorden, maar omdat de «Compagnie» in het Noorden is, is het Noorden grooter dan het Zuiden.

Herinnert u of weest indachtig (daaraan, dat) men zegt: de voet van Sela-Oeda-ama ² en de arm van Bobano-ama, opdat gij eensgezind zijt, evenals voor die beiden was één voet één stap, of één arm één zwaai.

Vrienden of makkers, men zegt: Boelā ³ bracht negen kinderen voort, of Lèdo ⁴ acht, maar 't was al maar zwarte hoeden, of 't was al maar gele ⁴ kousen, (zij waren allen als Europeanen, d. w. z. goed gekleed, niettegenstaande het groote getal).

Men zegt Boei ⁵ was iemand, die uitkeek naar kapen, of Lò iemand, die uitzag naar landpunten, maar eerst, toen de koak

¹ Bubu ôe, opspuitend water; omtrent de constructie zie beneden.

² Ama zonder volgende n maakt bepaaldelijk deel uit van den naam; omtrent die eigennamen in de taal der gedichten, zie het boven pag. 604 opgemerkte.

³ De Rottineezzen vatten Bulā en Lèdo hier als namen van menschen op, ofschoon ook de opvatting als Maan en Zon, als godheden, mogelijk is.

⁴ De „gele kousen” hebben hun ontstaan wel alleen aan het parallellisme te danken.

⁵ Buik, (grondwoord: bui), beteekent: achterdeel, ook: bodem van de zee, enz.; lò beteekent: de diepe zee, (tegenover: de zee dicht bij het land); de eenige betrekking, welke deze beteekenissen op de namen zou kunnen hebben, is wel, dat zij iets aanduiden, dat zich niet verplaatsen kan. De koak en loerie worden in de gedachten steeds te zamen genoemd; eene diepere beteekenis, dan dat het wezens zijn, die zich verplaatsen kunnen, schijnt er niet achter het noemen dezer vogels te schuilen.

vogel, die (gewend is, dat hij) uitkijkt naar landpunten, voor Lò daarnaar ging uitkijken, of de loerie, die (gewend is, dat hij) uitziet naar kapen, voor Boei daarnaar ging uitzien, (d. w. z. door de leering van hen, die meer ondervinding hebben), toen eerst werd Lò iemand, die (het verstond, dat hij) uitkeek naar kapen, of Boei die uitzag naar landpunten.

Weest niet «drieuikig» of weest niet «twee-hartig» ¹, (d. w. z. weest niet onstandvastig), maar hebt een hart als een meer of hebt een buik (inborst) als de ondiepe zee, opdat (uwe gedachten standvastig zijn gelijk) daarin de meer-pòko ² blijft of de zee-ster steeds aanwezig is.

Men zegt: Gaat heen en velt den waroe-boom uit Koli ³, of gaat heen en hakt om den toei-boom uit China, opdat gij hem plaatst op een vaartuig, of laadt op een schip, en gij hem herwaarts brengt naar Pena-poea (de kust van Baä), of hem herwaarts voert naar Menggi-lama (een dorp in Baä), opdat gij den toei-boom plant bij het meer en hij zich uitbreidt bij het meer, of gij den waroe-boom in de aarde zet bij de rivier en hij overal de rivier volgt: (z. v. a. brengt het goede van elders in uw land over).

Zij, die als Lesi ⁴ zijn, zeggen zóó en dus zeggen die als Oè-tè (ook) zoo; zij, die als Lena ⁴ zijn, zeggen zoo, dus zeggen zij, die als Pila-pisa zijn (ook) zoo, (z. v. a. de kleinen volgen de grooten).

Op een of anderen dag, of op een of ander tijdstip was Lòpo-Lepa als soldeersel of Bao-bèle als houtskool, en soldeersel is het, dat het (gebroken) ijzer vereenigt, of houtskool, dat goud of zilver (om het herstellen) doet smelten, (gezegd als beeld van het vrede-stichten).

¹ Anders dan boven (pag. 609) hebben natei-telu, nadei-dua hier ongunstige beteekenis.

² Pòko, (een soort visch, op Koepang ikan kēbus of kabus = Mal. gabus) wordt in het dial. van R. tot pòö, zoo zal denkelijk de eigenlijke vorm in het dial. van Ôepao ook luiden.

³ Vgl. boven pag. 554.

⁴ Lesi, (de eigenlijke vorm van de r-dialecten is resi) is oorspronkelijk hetzelfde als lena: wat of wie meer is, uitsteekt; ook komt lesi of lesi in gedichten voor naast manek, manē vorst, de beteekenis dezer namen is hier dus wel duidelijk, daarentegen is voor Ôe-tè of Pila-pisa geen passende beteekenis te vinden.

O vrienden of makkers, men zegt Lusi-lepa¹ is als de lontar-palm, en de lontar-palm draagt (z. v. a. onderhoudt) de geslachten der menschen, dat zijn de weezen of verlatenen.

Laten wij ons herinneren of indachtig zijn (aan het volgende): laat ons wegwerpen onze bruine² paarden of ons ontdoen van onze zwarte buffels; of laat ons wegwerpen het boschje van onze lontar-palmen of laten gaan het vruchtbare van onze velden,³ (om het goede of betere) te volgen, tot wij het bereiken, of het na te jagen, tot wij het verkrijgen.

Laten wij ons herinneren of indachtig zijn, dat wij gaan vasthouden in navolging van (z. v. a. de daden volgen van) dae-Mae⁴ of de voetstappen gaan drukken van Soeta-lane,⁴ opdat wij komen te zien het vertrek (de plaats) van het heil of de omwalling van den vrede.

¹ Hier is aan den naam wederom beteekenis toe te kennen, aangezien lusi (fluweel) gezegd wordt van het hart, als beeld van barmhartigheid, vgl. bijv. boven (pag. 605), en lepa, „dragen” overeenkomt met wat van den lontar-palm gezegd wordt. Overigens is het hier gegevene stellig onvolledig, dewijl de parallel ontbreekt.

² Eene constructie als pila rara-t-ara, laat zich desnoods verklaren als: de bruinen onzer paarden, (evenals kèo apa-t ara, als: de zwarten onder onze buffels, en boven pag. 610 tefe dui-ara als: de gebrokene onder de beenderen, enz.), gelijk men nu nog met de omgekeerde genitief-constructie kan zeggen, bijv. dae-a malòle-na, de goede onder de gronden, de goede grond. Maar toch is het niet waarschijnlijk, dat men hier werkelijk nog te doen heeft met een overblijfsel uit den tijd, dat elke genitief op de gewone M. P. wijze geconstrueerd werd, dan zou de genitief-betrekking wel op eene of andere wijze aangeduid zijn. Nog onwaarschijnlijker is dit, waar het geldt zulke verbaal-adjectieven als boven bubu-òe voor òe-bubu, springend water, oba-tula voor tula-obak, vgl. Teksten, pag. 617, een gëbang-palm, waarin men eene insnijding heeft gemaakt. Dat anderszins het Rott. een tijd zou gekend hebben, dat elk adjectief zonder meer aan het subst. voorafging, (dus niet in de waarde van een partitieven genitief), een toestand, nauwelijks voorkomende bij eene of andere geheel verloopen taal op Nieuw-Guinea, is ook wel niet aan te nemen. Het meest waarschijnlijk is, dat men hier met kunstmatige constructie's te doen heeft, vgl. boven pag. 553.

³ De beteekenis in het Wdb., pag. 871, aan tènò-dae toegekend, is, volgens mij gegeven verklaring, onjuist; het is wel eenvoudig = Term. dae-tènok, met de in de dichtertaal gebruikelijke constructie.

⁴ Suta, (zijde), wordt evenals lusi (fluweel) gebezigd van een medelijdend hart, omtrent lane, (grens) zie beneden; in den anderen naam kan lae eene verkorting zijn van lalae, stal, dialectisch nog: heining, dus een synoniem van lutu; voor mae weet ik evenwel geen passende verklaring te vinden.

Op een of anderen dag nu, of op een of ander tijdstip, gingen zij het met water begieten om het te verzorgen, of zij bewerkten den grond om het op te kweken, en het blad stond weelderig en de stam was krachtig; maar zij hebben het wederom uitgegraven, of het weder uitgetrokken, (en zoo is 't gebleven) tot op dezen dag of dit tijdstip.

Men zegt: herinnert u of weest (er aan) indachtig, gij vrienden van het land of gij makkers van het geslacht, gaat niet over het hout van Lèfe-malèò ¹, want wellicht zal het (hellende) hout u «wegtellen» (doen vallen), of gaat niet over den (schuinstaanden) steen van Tòto-matahí, ¹ want wellicht zal de steen u doen vallen, (z. v. a. vermijdt kwaad gezelschap, enz.).

De steenen (visch-)pagger van vader Lòe-lepa ², of de omrastering om visch te vangen van Taloe-nale ², noemt men eene omrastering met gelukkige «beenen» ³, of een vischpagger met gelukkige armen (zijden), maar hij offert aan Lepa-Lèdo ⁴ (zon), of brengt offeranden aan Nale-Boelan ⁴ (Maan), opdat daarin komen de tei-visch met den tepa-visch, (op Koepang ikan tembang), de fide (op Koepang ikan toelang-toelang) met den lada-visch.

Gij vrienden of makkers, verheft u en gaat staan, of ontwaakt en gaat zitten, vroeg of bijtijds, om te bidden tot Boelan (de Maan), of te roepen tot Lèdo (de Zon), opdat kome wat in het hart of gemoed rondgaat, ⁵ opdat uw hart volkomen of uw gemoed volmaakt worde.

¹ Het tweede gedeelte der namen, matahí, malèò staat duidelijk in verband met het volgende natahí of nalèò heni, „weghellen” van natahí, nalèò, hellen, (de beteekenis van nalèò, volgens voor mij niet nader te controleeren opgave); tòto beteekent als afzonderlijk woord: aanraken; lèfe is mij onbekend.

² In de namen Lòe-lepa, Talu-nale, heeft lepa de beteekenis van: voorraad, z. v. a. overvloed, nale (= nalek, nale) die van geluk, Lòe en Talu of Talo zijn in gewoon gebruik zijnde namen.

³ De zijden van een vischpagger heeten limak, „armen”; de benaming „beenen” komt hier alleen voor wegens het parallellisme.

⁴ De voorvoeging van Lepa en Nale voor Lèdo (Zon) en Bulan (Maan) is hier alleen maar geschied in overeenstemming met de eerste namen.

⁵ Wat eigenlijk onder dula-dalek, (-dale) en leü-teik, (-tei) moet verstaan worden, is niet volkomen duidelijk; de Christelijke Rottineezen noemen den Heiligen Geest Dula-dalek of Dula-dale-leü-teik.

Wie kan (uit zichzelf) de omwalling ¹ bereiken; of wie kan komen tot de grens, zoodat hij bereikt de grens ¹ van Iku-fao (Ingoe-fao, in het Termanoesche), of de omwalling van Sarapoi, (Salapoi eveneens in het Termanoesche), z. v. a. wie kan uit zichzelf het heil bereiken.

De grootvaders hebben bewaard, of de voorvaders hebben nagelaten het gezegde: de man Dène-bòe-doeloe of de jongeling Taka-lai-laka ging uit om te trouwen, of ging ten huwelijk vragen, en hij huwde Kona-boi Kada-lofa, of trouwde Si-soroe Ati-besin, en zij verwekten Sai-ama Dène-bóe, of kregen tot kind Soroe-ama Taka-lai; toen was de vader iemand, die steenen vischpaggers maakte, en (de zoon) maakte steeds zulke vischpaggers in navolging van zijn vader, of zijn oom (hier alleen maar voor het parallellisme naast «vader») was iemand, die vischversperringen maakte en (de jongen) deed zoo in navolging van zijn oom.

Vrienden of makkers herinnert u, of denkt daaraan. Men zegt: Baloe-ama-n, (de vader van Baloe geheeten), Lèë-doea, of Felā-ama-n, (de vader van Felā geheeten), Besi-deloe is verkeerd op eene klip geraakt, of is op eene vooruitspringende rots blijven steken, (heeft zich aan het een of ander verkeerd schuldig gemaakt); ziet gij eene lans, steek hem daarmee en ziet gij een zwaard, sla hem daarmee, maar houw slechts kwansuis en steek slechts schijnbaar, want zij zijn onze goede vrienden van het land en onze goede makkers uit het geslacht.

Gij hoofden of vorsten herinnert u een weinig of denkt een weinig daaraan! Hebben uwe ruikende neuzen wel Bola-loeki ² geroken en hebben uwe hoorende ooren wel Paoe-balo ² gehoord? Maar Paoen had een langen hoorn, of Bola had een

¹ Bij lane, grens, (vgl. ook boven), denkt men aan sodak, soda, open vlakke en ook: heil, (de bijgevoegde naam doet niets ter zake); sarapoi, salapoi is een soort versiersel = bua malòle, v. d. de omwalling van Sarapoi gelijk boven: de omwalling van het heil, van den vrede, (mamòlek, mamòle).

² Luki staat, door invloed van de l-dialecten, wel voor ruki = Term. lungi in lungi-lai, walvisch, dus beteekent de naam Bola: (die zoo groot was) als een walvisch; balo in den anderen naam kan wel niets anders zijn dan het ontleende balok, balo, balk, dus: Paun, (die zoo lang was) als een balk; op eene of andere overlevering schijnt overigens niet gezinspeeld te worden.

langen staart; toen brak de bliksem ¹ Bola-loeki of trof de bliksemschicht Paoe-balo, en zoo zal het ook wel gaan op dezen tijd of dit oogenblik.

Dialect van Dengka, (Dengga).

Tou mamasuï esa natalai nò tou hata-tá esa. Fai esa bòe-ma tou hata-tá-a neu dama lai-na. Bòe-ma tou mamasuï-a dòdo-mbau dè nahao-e. Neu fai esa fai bòe ma tou mamasuï-a neu dama eni fai. Bòe-ma ana denu sao-na naädòto mbelà tè duy hòkọ. Bòe-ma ana hène ume ata neu dè falo nala saka-n seli isi-na dè fè sao-na nasu, dè ana mboti lafe esa neu hina-a, tè ona-ná-ò lą-a fa kòlo-kòlo lae neu dè lai-na lilinda-a. Hu ana dodò tè lai-na nita lą-a bòe ma nae: «lai-a, au losa ume ata ma fanggi mbae-lèbe-a sia au saka-ngga dè afi mumunasa tè au hela mesangnggò mu lae, bai-n!» Na tè lai-na dodò sia lala-n nae: «tè ala dòdo sa dè halą hòkọ, tè aka-a lą-a fa ia?» Dò-dò fa bòe ma ina-a sòde dè mbedą nala sia ume ata ena. Bòe-ma sao-na nòè lai-na nae: «lai-é, ume ata uma fò tâ mbelą dei bai-n!» Feā tēndę bòe ma tou mamasuï-a nahine nae sisi ia ngga sisi banda afa. Dè feā ngga sulu-s tè manafalo saka-a loli neu dè mate nakandò; feā-n dei dè palisak tè saka-isi-na manafalo ².

Een rijke man was bevriend met een arme. Op een dag ging de arme man zijn vriend bezoeken. En de rijke slachtte allerlei dieren en onthaalde hem. Op een anderen dag ging de rijke hem op zijne beurt bezoeken. Toen beval hij zijne vrouw maïs te koken, maar er was geen toespijs. En hij ging naar boven in huis en sneed het vleesch van zijne eene dij af en gaf dit aan zijne vrouw om te koken, en hij wikkelde een slimoet om de wond, maar toch bleef het bloed naar beneden droppelen, terwijl zijn vriend stond toe te zien. Omdat hij dacht, dat zijn vriend het bloed zou zien, zeide hij: «vriend, toen ik boven in huis kwam, is de steenpuist op mijne dij doorgebroken, wees dus niet boos, dat ik u alleen beneden laat!» Zijn vriend dacht evenwel bij zich zelf: «wat wordt er toch geslacht, dat er geen

¹ Elus, in de gewone taal: regenboog, staat in de gedichten steeds in verbinding met tatas, donder of bliksemschicht.

² Manafalo in plaats van nanafalo (nenefalo).

geluid gehoord wordt en slechts het bloed hier maar vloeit?» Na een korten tijd had de vrouw opgeschept en boven in huis klaar gezet, toen riep haar man zijn vriend en sprak: «vriend, kom boven in huis en laten wij maïs eten!» Zoodra zij gezeten waren, bemerkte de rijke, dat het vleesch niet van een dier afkomstig was. En voordat zij begonnen te lepelen, rolde hij, die zijne dij afgesneden had, om 'en stierf meteen, toen zij hem onderzochten (zagen zij) pas, dat het vleesch van zijne dij afgesneden was. (Medegedeeld door H. Taka).

Mezach nò Henu.

Aäna-tou Dengga lua, esa nala-na Mezach ma nonò-na nala-na Henu. Faj esa dè aäna kaluà na tènðe leu dala-ina ¹-a su-na dè laämina. Bòe-ma Henu netane ² Mezach: «feä-n-nia hò mua sa?» Mezach netá: ² «au ua sisi-mbui mò aäu ale. Afis-a au aä-ngga Jehezkial tèè si mbui sia mòlè lala dè eni nala mbui lunda esa. Wah, Henu-é, lunda na saka-na baü ona amba mone kapai esa saka-na. Hai sefa dè tao sisi bebelà ma hai tunu, dala, nasu bòe, sesena dè hai mia; a tè feä hela pala dai basa ume titià. Au uündandá ³ sia Lòte ia mbui esa ngga baü lunda-a». Bòe-ma Henu nae: «au uündandá ³ manu boi ngga baü manu fuï-a afa. Lèlò-a ama-ngga neu ma lasi lala, eni nea hau dè nendi manu-tèlo fuï esa baü ona au langga-ngga, ina-ngga nasu-n sia hula kapai esa lalà, dè basa-basa hai ma ume titià sia na mia ma feä hela dè tao masi neu fò hela soa neu au ua kòe-kòe». Tembò na aäna nggoa kaluà na-la beöla bòe ma Mesach ina-salani-na namanène. Bòe-ma neëboï lua-n-isi, eni nae: «wah, òde nggoa-elu-é! ngga feä mahine sa-sa esa bòe, lahine dui pepèkò, dò mbei au hèle ala hau esa fò hembra ala-se laäbuku. Bòe-ma aäna lua-n-isi lamatau dè ei-lima-n-elu benggèè, butà-a mia na losa feä-n-ia dei de laëndandá lahine hata bè monaë ma bè ana-hikï, hu laänae ena; ma aäna kaluà na ina-ama-n-elu hi fè-s leu sakola, fò hela lahine oöla Malai ma basa-basa susula-dèkè ma lès lahine, basa fai lanoli iïnggat fò lahine bè hefù ma bè idà-a.

¹ Waarschijnlijk is te lezen dala-ine-a, het dial. van D. bezigt na subst. anders steeds ine in plaats van ina.

² Netane, netá, enz. = natane, natá, enz.

³ Uündandá = Term. akandandák.

Mezach en Henoe (door E. J. Lopah).

Er waren twee jongens in Dengka, de één heette Mezach en zijn makker heette Henu. Op een dag zetten die beide knapen zich neder aan den kant van den weg en speelden. Toen vroeg Henoe aan Mezach: «wat hebt gij vandaag gegeten?» Mezach antwoordde: «ik heb vleesch van een vogel en gekookte rijst gegeten. Gisteren heeft mijn oudere broeder Jehezkiel vogelstrikken gezet en eene boschduif gevangen. O Henoe, de dij van die duif was zoo groot als die van een grooten buffel. Wij hebben haar geslacht en er platte stukken vleesch van gemaakt welke wij hebben gebakken, geroosterd, ook gekookt, gebraden en toen er van gegeten, maar er bleef nog over om te verdeelen (zoodat het) genoeg was voor (de lieden uit) alle huizen in de buurt. Ik denk, dat er in Rotti geen vogel is zoo groot als de boschduif». Toen sprak Henoe: «ik denk, dat een tam hoen niet zoo groot is als een wild hoen. Eergisteren, nadat mijn vader naar het bosch gegaan was, bracht hij, toen hij terugkeerde, een ei van een wild (hoen) mede, zoo groot als mijn hoofd; mijn moeder heeft het in een grooten pot gekookt en wij allen en de (lieden uit) de huizen daar (bij ons) in de buurt hebben er van gegeten en nog bleef er over en daar is zout opgedaan, opdat 't voor mij zou dienen om langzamerhand op te eten». Toen die beide dwaze knapen aan het praten waren, hoorde dat de doopmoeder van Mezach. En zij maakte hen beiden aan het schrikken en sprak: «hei, die domme apen, die nog niets weten, maar zij weten wel leugens te vertellen, aanstonds zal ik een stuk hout oprapen en ze slaan, dat zij opspringen». En de beide knapen werden bang en beefden over alle leden; van toen af aan pas ¹ tot op heden toe weten zij te onderscheiden, wat groot en wat klein is, omdat zij grooter geworden zijn; en de ouders van die beide knapen vonden goed hen naar school te laten gaan, opdat zij Maleisch zouden kunnen spreken en alle letters zouden kennen en lezen, alsook nog het rekenen zouden leeren om te weten, wat veel of weinig is.

¹ Dit schijnt de beteekenis van buta-ā te zijn.

² Vgl. bij dit in Dengka gangbare woord voor „weinig” (ida-a). Tett., Letti, Kissar ida, één.

NOTULEN

VAN DE

BESTUURS- EN ALGEMEENE VERGADERINGEN

VAN HET

KONINKLIJK INSTITUUT

VOOR DE

Taal-, Land- en Volkenkunde van Nederlandsch-Indië.

1912—1913.